

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for teknologi og sikkerhet

Egenberedskapens bidrag i totalforsvaret

En kvalitativ casestudie om det norske totalforsvaret

Charlotte Vrangsund

Masteroppgave i Samfunnssikkerhet. SVF- 3920. Juni, 2024

Antall ord: 25 286

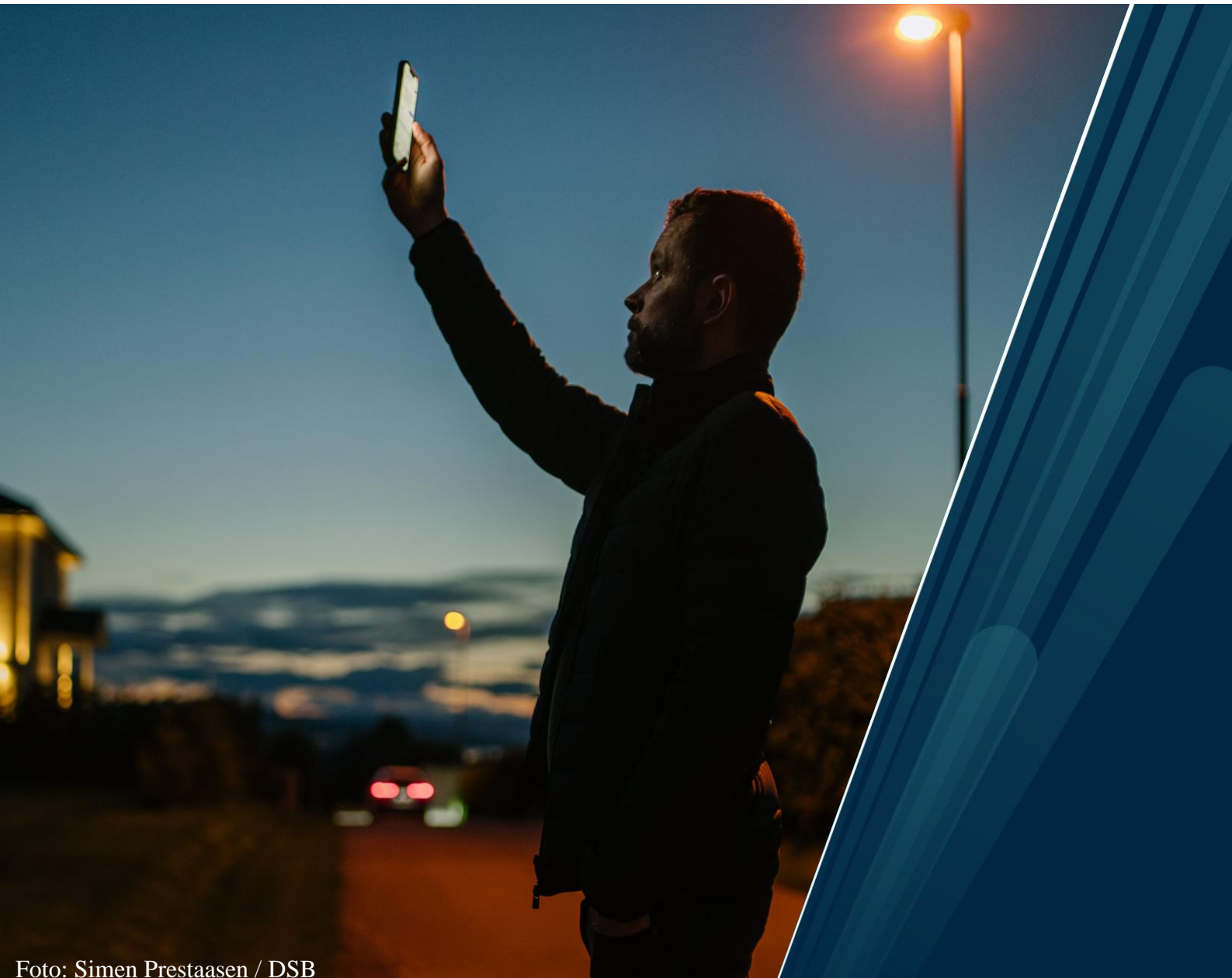

Foto: Simen Prestaasen / DSB

Sammendrag

Sammensatte trusler har fått økt oppmerksomhet i nyere tid og noe det norske totalforsvaret må være forberedt på å håndtere. Samtidig har DSB nylig oppdatert og skjerpet rådene om egenberedskap som følge av blant annet sårbarheter i samfunnet og den sikkerhetspolitiske situasjonen vi befinner oss i. Denne studien undersøker hvilken effekt egenberedskap har i møte med sammensatte trusler. Det undersøkes også hvordan egenberedskap kan bidra til å bygge mer resiliente individer, og hvordan det kan styrke totalforsvaret gjennom økt grad av samfunnsresiliens. Studien besvarer følgende problemstilling: *Hvordan kan egenberedskap bidra til å styrke det norske totalforsvaret og dens evne til å håndtere sammensatte trusler?*

Det er benyttet kvalitativ metode og gjennomført en casestudie av det norske totalforsvaret. Datainnsamling er basert på ni semi-strukturerte intervjuer bestående av aktører i totalforsvaret, samt åtte dokumenter som dekker studiens tematikk.

Studiens funn viser til at Norge utsettes for en rekke virkemidler som kan inngå i en trusselaktør sin sammensatte virkemiddelbruk, og har potensial til å forårsake alvorlige konsekvenser for individ og samfunn. Videre understrekes det at enkeltindivider har et ansvar i arbeidet med å håndtere disse truslene og utgjør en viktig del av nasjonal sikkerhet. Det er i tillegg identifisert flere punkter som bør forbedres for å i større grad håndtere slike hendelser. Studien konkluderer med at egenberedskap bidrar til økt individuell resiliens som gir befolkningen bedre forutsetninger i møte med sammensatte trusler. Dette på bakgrunn av dens forebyggende og konsekvensreducerende effekt, gjennom tiltak som beredskapslager og kunnskap om å sikre god og pålitelig informasjon. Som følge av egenberedskapstiltakene vil befolkningen under en krise i større grad klare å ta vare på seg selv og de rundt seg, det frigjør ressurser og kapasitet til aktører i totalforsvaret og bidrar til økt grad av ressurser med adaptive kapasiteter. Dette resulterer til en økt grad av samfunnsresiliens der totalforsvaret i større grad evner å vise motstand under et angrep. Disse forholdene medfører en mer effektiv respons og en raskere gjenoppretting av samfunnet, etter å bli utsatt for en aktørs virkemiddelbruk.

Søkeord: Egenberedskap, totalforsvaret, sammensatte trusler, hybride trusler, samfunnsresiliens, resiliens

Forord

Denne oppgaven markerer slutten av mastergradsstudiet i Samfunnssikkerhet og fem lærerike år ved Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet. Noen dager etter levert oppgaveskissen for studien kom DSB ut med høringsbrev med forslag til reviderte råd om egenberedskap. 29. mai, kun noen dager før innleveringsfrist, ble de oppdaterte egenberedskapsrådene publisert på deres hjemmeside. Det har vært spennende å følge denne prosessen samtidig som det understreker viktigheten av studiens tema.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder, Are Sydnes, for mange gode tilbakemeldinger og ideer. Det har vært til stor hjelp for kvaliteten og utformingen av denne oppgaven. En stor takk til alle informantene som stilte opp og bidro med verdifull og utrolig interessant informasjon. Det har vært helt nødvendig for studien, men også svært motiverende å arbeide på et produkt som formidler deres kunnskap og perspektiver! Jeg vil også takke Ida, Emilie og min søster for all god hjelp og konstruktive tilbakemeldinger. Dere har vært gode! I tillegg fortjener mamma, pappa og gjengen på masterkontoret noen gode ord for deres oppmuntring og mentale avlastning.

Charlotte Vrangrund

Tromsø, 01. juni 2024

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Forord	iii
1 Innledning	1
1.1 Tidligere forskning.....	3
1.1.1 Nasjonalt og internasjonalt risiko- og trusselbilde.....	3
1.1.2 Totalforsvaret.....	4
1.1.3 Resiliens.....	6
1.2 Formål og problemstilling.....	7
1.3 Bakgrunn.....	8
1.3.1 Totalforsvaret.....	8
1.3.2 Egenberedskap.....	9
1.3.3 Samfunskritiske funksjoner.....	10
1.4 Avgrensing.....	11
1.5 Oppgavens struktur.....	12
2 Teoretisk rammeverk	13
2.1 Sammensatte trusler.....	13
2.2 Samfunnsresiliens.....	16
2.2.1 Resiliens som begrep.....	16
2.2.2 Samfunnsresiliens.....	17
2.2.3 Resiliens i kriser.....	19
2.3 Analytiske implikasjoner.....	22
3 Metode	23
3.1 Metodisk valg.....	23
3.2 Datainnsamling.....	24
3.2.1 Dokumentanalyse.....	24
3.2.2 Intervju.....	26
3.3 Dataanalyse og tolkning.....	30
3.4 Etske vurderinger.....	31
3.5 Reliabilitet.....	33
3.6 Validitet.....	33
4 Empiri	35
4.1 Sammensatte trusler.....	35
4.1.1 Cyberoperasjoner og sabotasje.....	36
4.1.2 Sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner.....	37

4.2	Egenberedskap	38
4.2.1	Hva er egenberedskap?.....	39
4.2.2	Egenberedskap mot hva?.....	43
4.3	Egenberedskap mot sammensatte trusler	44
4.3.1	Egenberedskap i det digitale domenet.....	44
4.3.2	Sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner	45
4.4	Egenberedskapens rolle i totalforsvaret	46
4.4.1	Frigjør ressurser.....	46
4.4.2	Situasjonsforståelse	48
4.4.3	Individ kan påvirke nasjonal sikkerhet.....	49
5	Diskusjon	53
5.1	Sammensatte trusler mot nasjonal sikkerhet	53
5.1.1	Et sårbart samfunn.....	53
5.1.2	Dimensjoner ved sammensatte trusler.....	54
5.2	Aktørene i totalforsvarets forståelse av egenberedskap	56
5.3	Resiliente samfunn som styrker totalforsvaret	58
5.3.1	Førkrisefasen	59
5.3.2	Akutt krisefase.....	63
5.3.3	Etterkrisefasen	65
6	Konklusjon	68
7	Studiens bidrag og videre forskning	71
8	Referanseliste	73
	Vedlegg	86

Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over kritisk infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjoner..	11
Tabell 2: Oversikt over studiens dokumenter.	25
Tabell 3: Oversikt over studiens informanter.	27
Tabell 4: Kategorier og koder i analyseprosessen.	31

Figurliste

Figur 1: Oversikt over ulike virkemidler (MPECI) og sårbare mål (PMESII).	14
Figur 2: Horisontal og vertikal eskalering/de-eskalering av virkemidler gjennom intensivering og synkronisering.	15
Figur 3: Presentasjonskurve av et systems møte med sjokk.	17
Figur 4: Stressmotstand og resiliens over tid.	18
Figur 5: Krisefasenes sirkulære prosess	20
Figur 6: Eksempel på beredskapslager	40
Figur 7: Gjensidige avhengigheter mellom ulike nivåer av sikkerhet.	51

1 Innledning

Russlands invasjon av Ukraina 24. februar 2022 tydeliggjør trusselen landet utgjør mot nabostater og NATO, og har skapt en ny sikkerhetspolitisk situasjon som stiller høyere krav til bevissthet og beredskap (E-tjenesten, 2023, s. 5; PST, 2024, s. 9; JD, 2022). Samme år gikk vår statsminister offentlig ut og hevdet at den sikkerhetspolitiske situasjonen ikke har vært like krevende siden andre verdenskrig (Regjeringen, 2022). Samtidig advarte han den norske befolkningen om sammensatte trusler fra Russland. Et tydeligere og mer alvorlig budskap kom to år senere fra den svenske sivilforsvarsministeren: "Det kan bli krig i Sverige" (Regjeringsjansliet, 2024).

Et angrep trenger ikke lenger å kjennetegnes med våpen og militære styrke, men kan inkludere hendelser som finner sted i gråsonen, under terskelen for krig. Trusselaktører kan benytte et bredt spekter av virkemidler, noe som krever en nytenking omkring vår nasjonale beredskap (NSM, 2023, s. 11; Diesen, 2018, s. 3; FFI, 2018). Eksempler på hendelser som har rammet Norge inkluderer en rekke tjenestenektangrep mot flere virksomheter i 2023 fra pro-russiske aktører (NSM, 2024, s. 30), en gjesteforeleser på Universitetet i Tromsø (UiT) pågrepet i 2022, mistenkt for å være en russisk illegalist (PST, 2023, s. 14) og jamming som har blitt et kjent fenomen i landet. I 2023 ble Øst-Finnmark utsatt for bortfall av GSP-signaler nesten daglig (NKOM, 2023) og under NATO-øvelsen Trident Juncture i 2018 pågikk en vedvarende jamming (Caspari & Nicolaysen, 2023, s. 209). Slike hendelser kan medføre alvorlige konsekvenser (NKOM, 2023). Samtidig kommer det frem at angrep som ødelegger kritisk infrastruktur vil få en tidlig prioritet under et russisk angrep mot medlemsland av NATO (PST, 2023, s. 33).

"I ethvert samfunn er det alltid spørsmål om *når* krisen inntreffer, ikke *om* den inntreffer"

(NOU 2019: 13, s. 18)

Sitatet og eksemplet ovenfor tydeliggjør behovet for et totalforsvar som kan stå imot et bredt spekter av trusler, og et samfunn som kan karakteriseres som resilient. Totalforsvaret, som går ut på gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og sivilsamfunnet (FFI, 2023a), er under endring. Mye tyder på at utviklingen går mot den forståelsen som eksisterte under den kalde krigen, med et økt fokus på krig (Norheim-Martinsen, 2018). Samtidig illustrerer slike hendelser hvordan moderne trusler kan påvirke nasjonal sikkerhet og kritiske

samfunnsfunksjoner, og hvordan sammensatte trusler bidrar til et mer utydelig skille mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 12). Stig Rune Sellevåg, sjefsforsker ved FFI, trekker frem et behov om ytterligere forskning på sammensatte trusler og hvordan gjøre samfunnet mer robust mot dette (FFI, 2022). For å skape mer resiliente samfunn er det viktig med rikelig av ressurser, en evne til å raskt reagere og skape en hurtig mobilisering slik at gjenopprettingen går raskere (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 31). Denne prosessen krever samarbeid, og her har også befolkningen et ansvar (Meld. St. 10 (2016-2017), s. 31). Det norske Forsvaret er avhengig av det sivile samfunn (Thomstad, 2018, s. 50; Prop 1 S (2021-2022), s. 43; Sellevåg et al., 2022, s. 28; Sellevåg, 2022, s. 22), men tidligere forskning avslører at individers motstandsdyktighet og befolkningens rolle i totalforsvaret er oversett (Gjørsv et al., 2022, s. 93). Det er derfor behov for å undersøke enkeltindividers rolle i det nye totalforsvaret og hvordan samfunnet skal evne å stå imot truslene vi står overfor. Denne studien vil derfor ta for seg sivilsamfunnets rolle i totalforsvaret, med fokus på enkeltindividers bidrag gjennom egenberedskap.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) hevder at hele befolkningen er en del av Norges beredskap, og gikk i 2018 ut med en egenberedskapskampanje (DSB, 2018). Innbyggerne ble oppfordret til å sikre egenberedskap for å ta vare på seg selv og de rundt seg i minst tre døgn ved bortfall av kritisk infrastruktur (DSB, 2019a, s. 2). 29. mai 2024 oppdaterte DSB (2024) disse rådene for å understreke et større alvor, noe som tydeliggjør at det er et aktuelt og viktig tema. Det er viktig i forhold til Norges geografiske plassering, vårt landstrekke land og naturkatastrofer. Egenberedskap er imidlertid også et viktig virkemiddel for totalforsvarets evne til å håndtere trusler, og sikkerhet og beredskap påkrevd gjennom vårt medlemskap i NATO. Det kommer frem gjennom NATOs Artikkel 3 at økt sivil beredskap er viktig i arbeidet med resiliens (NATO, 2023a), og dette videre er helt avgjørende for å muliggjør NATOs Artikkel 5 om kollektivt forsvar (NATO, 2023a; NATO, 2023b). Likevel viser undersøkelse til at over halvparten av befolkningen i liten eller ingen grad er forberedt dersom kritisk infrastruktur ble borte (Ipsos, 2024, s. 17). Det kan dermed tyde på at det er svært aktuelt å undersøke behovet for egenberedskap i dagens samfunn. Denne studien vil belyse hvordan egenberedskap kan bidra til å bygge individuell resiliens som kan ha en positiv effekt for det norske totalforsvaret i møte med sammensatte trusler.

1.1 Tidligere forskning

I følgende kapittel presenteres et utdrag av tidligere forskning på fagfeltet av temaene denne studien tar opp. Først presenteres forskning om Norges og verdens risiko- og trusselbilde. Deretter belyses sentrale funn om det norske totalforsvaret, før kapittelet til slutt dekker begrepet resiliens.

1.1.1 Nasjonalt og internasjonalt risiko- og trusselbilde

Hvert år publiseres en rekke trussel- og risikovurderinger, blant annet fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Etterretningstjenesten (E-tjenesten), Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og DSB. «Nasjonal trusselvurdering» fra PST tar for seg trusselbildet i Norge (PST, 2024), E-tjenesten sin «FOKUS» sentrerer seg mot ytre trusler (E-tjenesten, 2024) og NSM sitt bidrag «Risiko» på hvordan aktører kan utnytte sårbarheter hos virksomheter og samfunn (NSM, 2024). Videre har DSB gjennomført risikoanalyser av alvorlige hendelser som kan ramme det norske samfunnet i «Analyser av krisescenarioer» (AKS) som inneholder 25 ulike risikoanalyser (DSB, 2019b).

I tidligere forskningen er det lagt stort fokus på naturhendelser og spesielt hvordan klimaendringene kan føre til mer uønskede hendelser i fremtiden (Cicero, u.å.; O'brien et al., 2004). Andre argumenterer for at det ikke finnes noen "naturlige katastrofer", men at kriser skyldes samspill mellom sårbarheter i samfunnet og naturhendelser (Birkman, 2013; Kelman, 2019).

Videre eksisterer det forskning på sammensatte trusler både i Norge og internasjonalt (Hybrid Coe, u.å.; UiT, u.å.; FFI, u.å.a.; Weissmann et al., 2021; Ministry of defence, 2023). Det kommer frem at enighet om begrepsbruket av sammensatte trusler og dens forståelse er helt avgjørende for å skape en god situasjonsforståelse (Bergaust et al., 2022, s. 3). Imidlertid eksisterer det ingen en allmenn enighet om begrepet sammensatte trusler. I tillegg er forskjellen mellom *hybride trusler* (hybrid threats) og *hybrid krigføring* (hybrid warfare) uklar (Bergaust & Sellevåg, 2023, s. 1). Situasjonsforståelse er igjen en forutsetning for å ta gode og tidsriktige beslutninger (Malerud et al., 2021, s. 3). Veldig forenklet la Endsley (1995) frem en teori om hvordan enkeltindivider kan oppnå situasjonsforståelse i dynamiske miljøer gjennom tre nivåer, bestående av (1) *persepsjon* av elementene i situasjonen man befinner seg i, (2) *forstå* situasjonen og (3) *forutse* fremtidig status. Videre trekker

forskningen frem et stadig økende behov for tverrsektorielt samarbeid og et -situasjonsbilde for å møte dagens trusler (Sivertsen et al., 2021; FD & JD, 2018, s. 30-31; NOU 2023: 17, s. 117; Sellevåg et al., 2022, s. 3; Malerud et al., 2021, s. 28;).

Ifølge Eskil Grendahl Sivertsen (Hofoss, 2023) er påvirkningsoperasjoner og desinformasjon et økende problem som i større grad bør tas på alvor. Medietilsynet (2022) kom tidligere ut med kampanjen "Stopp, tenk, sjekk" og flere studier og artikler er publisert til det formål å informere befolkningen om hvordan man kan avsløre desinformasjon og falske nyheter (Sivertsen et al., 2021; Sikker hverdag, u.å.; Kapelrud, 2022).

1.1.2 Totalforsvaret

"Til tross for begrepets (les: totalforsvarets) sentrale rolle i norsk forsvars- og beredskapstenkning gjennom hele den kalde krigen finnes det lite forskningslitteratur på tema. Om perioden etter tusenårsskiftet finnes det knapt noe" (Norheim-Martinsen, 2018, s. 5). I nyere tid er det imidlertid økt fokus på totalforsvarskonseptet, der blant annet FFI (u.å.b) har opprettet «Avdeling Totalforsvar». De forsker på det på det raskt endrede trusselbilde, og deres ene prosjekt kalt "Totalforsvaret mot 2040" skal gi nødvendig kunnskapsgrunnlag for den videre utviklingen av totalforsvarevnen (FFI, 2023).

Flere kilder viser til at hendelser som finner sted under terskelen for å utløse NATOs Artikkel 5 trolig er et mer aktuelt scenario enn trusselen for total krig (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 19, 23; Gjørsv, 2019a). Slike tilfeller må Norge være forberedt på å håndtere uten bistand fra allierte, dermed eksiterer det et stort behov for at totalforsvaret fungerer (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 23-24). Imidlertid eksiterer en bekymring for at man i arbeidet med totalforsvaret ikke er nok bevisst krig som kontekst (Norheim-Martinsen, 2018, s. 21). Det trekkes også frem at det eksisterer kunnskapshull om hvordan totalforsvaret fungerer i praksis under en krise (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 13) og hvor motstandsdyktig det er i ulike scenarioer (Sellevåg et al., 2022b, s. 3). Samtidig er det flere utfordringer; ved hendelser som aktiviserer hele totalforsvaret vil det kreve enormt mye av sivilsamfunnet, sannsynligvis over en lang tid (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 24). I tillegg er prioriteringer av ressurser vanskelig da staten under større kriser må prioritere oppgaver innen statssikkerhet, noe som kan medføre at Forsvaret ikke evner å stille med ressurser og innsats for å bistå samfunnssikkerheten (Thomstad, 2018, s. 60).

Kårstad (1983) argumenterte i 1983 for flere faktorer som skapte et sårbart norsk samfunn, som sårbarhet for svikt av kritisk infrastruktur, vår avhengighet til andre land (s. 13) og faktorer omkring landets rasjonering og matsikkerhet (s. 56-92). I dagens samfunn finner man fremdeles disse svakhetene. Forskning viser til en systematisk nedbygging av norske beredskapslagre siden 1990 som en følge av blant annet kostand, mindre behov og et internasjonalt marked med «just in time» som anses som sikkert og tilstrekkelig (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 21; Hageberg & Smedshaug, 2013, s. 1; Thomstad, 2018, s. 50). For perioden 2019-2021 lå norsk selvforsyning på 45 % (faller ned til 39% med hensyn til fôrimport) (Finci et al., 2023, s. 6).

Videre er Forsvaret et aktuelt forskningstema i Norge. Forskning peker på at Forsvaret er blitt avhengig av det sivile samfunnet (Thomstad, 2018, s. 50; Sellevåg et al., 2022, s. 28; Sellevåg, 2022; Viste & Birkmo). Store deler av Forsvarets behov befinner seg geografisk sett i Nord-Norge, men her er også mindre ressurser (Sellevåg et al., 2022, s. 35,37). Sørli & Rønne (2006) har i sitt forskningsarbeid inkludert et stort omfang av hele den sivile delen av totalforsvaret i tiden før 1970. I nyere tid har Viste & Birkmo (2023) kartlagt nasjonale og regionale kapasiteter samfunnet er avhengig av i ulike sikkerhetspolitiske situasjoner, med de utvalgte ressursene mat, transport og vedlikehold i det sivile samfunn. Her kommer det frem at Østlandet besitter den største andelen av nasjonale ressursene (36-60%), mens Troms og Finnmark har lavest (3-10%) (Viste & Birkmo, 2023, s. 3).

Blant forskningen eksisterer det en stor enighet om at det er nødvendig med økt fokus på den sivile støtten til Forsvaret (Norheim-Martinsen, 2018, s.20; FD & JD, 2018, s. 30). Det finnes ingen snarveier, og det er derfor helt nødvendig å legge til rette for det i fredstid (Sellevåg, 2022, s. 28; Endregard, 2018, s. 78). Tidligere forskning understreker den sivile støtten som underkommunisert (Norheim-Martinsen, 2018, s. 20) og andre trekker det frem som enda viktigere i dagens samfunn enn under den kalde krigen (Kaiser, 2022, s. 42). Forskning som inkluderer sivilsamfunnets rolle og ansvar i totalforsvaret har i stor grad tatt for seg kommuner, infrastruktur, politi, bedrifter og frivillige organisasjoner. Imidlertid har det vært like fokus på enkeltindividers rolle. Gjørsv (2019a) mener at totalforsvarskonseptet og NATO/EU sin fortolkning av motstandsdyktighet har en ovenfra-og-ned tilnærming der hovedfokus ikke på folk flest. Videre påpekes det at "Individuell sikkerhet og den sivile motstandskraften fremstår som totalforsvarets blinde flekk" (Gjørsv et al. 2022, s. 94). Den

sivile motstandskraften i samfunnet er helt avgjørende for at den sivile støtten fra samfunnet skal opprettholdes under en krise eller væpnet konflikt (Sellevåg et al., 2022, s. 28). Likevel inngår ikke sivilbefolkningen i diskusjonen (Gjørsv, 2019b). Videre skriver Gjørsv (2019b) at egenberedskapskampanjen var et viktig skritt for å anerkjenne befolkningens rolle.

Egenberedskap er ikke unikt Norge. Hva som kreves av befolkningen varierer imidlertid fra land til land. I Norge er det for eksempel anbefalt et egenberedskapslager til minimum 72 timer (DSB, u.å.a.), mens det i Sverige er anbefalt syv dager (MSB, 2023) og i Tyskland ti dager (BKK, 2018, s. 34). I Norge er befolkningsundersøkelsen (Ipsos, 2024) en viktig kilde til kunnskap om den norske befolkningens praktisering av egenberedskap. Her kommer det frem at nesten 4 av 5 er enige at husholdninger må være forberedt på å klare seg uten samfunnets hjelp i en uke, mens 13% mener denne påstanden er feil (Ipsos, 2024, s. 25). Majoriteten av befolkningen har/planlegger å styrket sin beredskap, mens 1 av 5 ikke prioriterer det (Ipsos, 2024, s. 4). Over halvparten av befolkningen er "ikke forberedt i det heletatt" (15%) eller "litt forberedt" (38%) på å klare seg selv dersom strøm, tele-/mobilnett, internett eller vann ble borte i minimum tre døgn (Ipsos, 2024, s. 17).

1.1.3 Resiliens

Begrepet resiliens ble først introdusert av Holling (1973) innenfor økologifeltet. Senere har en rekke andre domener også implementert det, og forskningen dekker blant annet økonomisk- (Rose & Krausman, 2013; Martin, 2012; Noy & Yonson, 2018), samfunns- (Rosenqvist et al., 2018; Scherzer et al., 2019) teknologisk (Rehak et al., 2019; Rød et al., 2020), organisatorisk- (Rerup, 2001; Linnenluecke, 2017; Duchek, 2020) og psykologisk resiliens (Fletcher & Sarkar, 2013; Denckla et al, 2020; Isaacs et al., 2017). Definisjonen av resiliens er i stadig endring og har mange og svært sprikende definisjoner. Flere trekker frem dette som et problem og understreker en bekymring om et så vagt begrep at det blir meningsløst (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23; Tierney, 2015). Tierney (2015) er imidlertid kritisk til begrepet resiliens og mener det er blitt en type sosial konstruksjon som støtter visse typer sivilsamfunn-stat-forhold.

Resiliens er også blitt et svært aktuelt tema for NATO-alliansen. Ifølge Roepke & Thankey (2019) er det et viktig aspekt ved avskrekking gjennom å overtale motstanderne om at et angrep ikke vil nå tiltenkte mål, og gjenoppretting etter en krise går raskere. Flere forskere

kategoriserer resiliens innenfor noen hoveddimensjoner / nettverksressurser. Hva som blir inkludert varierer i litteraturen, men følgende tre blir trukket frem gjentatte ganger; økonomi, sosial kapital og miljø (Norris et al., 2008, s. 136; Sharifi, 2016, s. 644; Wilson, 2012, s. 24).

1.2 Formål og problemstilling

Gjennom kapitlet om tidligere forskning kommer det frem et behov for økt oppmerksomhet på den sivile støtten til Forsvaret, og spesielt med fokus på enkeltindivider. Denne studien ønsker å fremheve betydningen og viktigheten av individers rolle i totalforsvaret og belyse hvordan befolkningens innsats kan ha en positiv påvirkning på samfunnet. Det er derfor av interesse å undersøke hvordan enkeltindivider, gjennom egenberedskap, kan være en viktig ressurs for samfunnet i møte med kriser. Formålet med studien er derfor å undersøke hvordan egenberedskap kan benyttes som ett av flere virkemidler for å redusere sårbarhetene i samfunnet, samt gjøre individer og samfunnet som helhet mer forberedt i møte med en krise.

På bakgrunn av at både totalforsvarskonseptet og trusselbildet har endret seg, er det videre relevant å undersøke totalforsvaret i møte med en sikkerhetspolitisk situasjon. En sikkerhetspolitisk krise er en "situasjon som ligger nært opp til en væpnet konflikt eller krigsfaresituasjon, hvor vår territorielle integritet og nasjonale suverenitet er truet" (FD & JD, 2018, s. 27). Mer konkret vil studien undersøke sammensatte trusler da en sikkerhetspolitisk hendelse trolig vil foregå under terskelen for krig (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 19, 23; Gjørsv, 2019a; PST, 2024, s. 23).

På bakgrunn av de nevnte faktorene lyder studiens problemstilling som følgende:

Hvordan kan egenberedskap bidra til å styrke det norske totalforsvaret og dens evne til å håndtere sammensatte trusler?

For å besvare denne problemstillingen er følgende forskningsspørsmål (FS) formulert:

FS 1: Hvordan rammer sammensatte trusler samfunnet?

Forskningsspørsmålet tar for seg virkemidler trusselaktører tar i bruk, og kan ta i bruk, mot samfunnet og befolkningen. Dimensjonene til de sammensatte truslene, samt deres egenskaper blir undersøkt for å forklare hvilke konsekvenser de kan medføre og hvorfor de er krevende å håndtere.

FS 2: Hvordan blir egenberedskap forstått av aktører i det norske totalforsvaret?

Dette spørsmålet søker etter å få innsikt i hvordan ulike aktører i totalforsvaret forstår egenberedskap. Det tas utgangspunkt i dagens egenberedskapskampanje¹, og ser nærmere på hvordan aktørene oppfatter dens innhold og hensikt i samfunnet.

FS 3: Hvordan bidrar egenberedskap til et mer resilient samfunn som styrker det norske totalforsvaret?

Dette spørsmålet blir sett i lys av teorien om samfunnsresiliens og forklarer hvordan egenberedskap bidrar til å styrke enkeltindivid og videre bidra til samfunnsresiliens før, under og etter en krise. Dette gjøres gjennom å identifisere konkrete egenberedskapstiltak mot sammensatte trusler samt undersøke hvordan det bidrar til ressurser med adaptive kapasiteter.

1.3 Bakgrunn

For å få en bedre forståelse av studiens formål, er det hensiktsmessig å introdusere relevante konsept og definisjoner. I dette kapittelet presenteres derfor totalforsvaret, egenberedskap og samfunnskritiske funksjoner.

1.3.1 Totalforsvaret

"Totalforsvaret er en fellesbetegnelse for det militære forsvaret og den sivile beredskapen i Norge. Begrepet omfatter gjensidig støtte og samarbeid mellom sivil og militær side for å forebygge, planlegge for, og håndtere kriser i fred, sikkerhetspolitiske kriser, væpnet konflikt og krig". (DSB, 2018)

Som det kommer frem i definisjonen består totalforsvaret av både militære og sivile aktører, og inkluderer derfor Forsvaret, sivile aktører underlagt statlig kontroll (som politi og brann- og redningstjenesten) og «det sivile samfunn» (som organisasjoner og frivillighet) (Folkogforsvar, u.å.). Totalforsvarskonseptet har særlig fokusert på hvordan de begrensede militære og sivile ressursene kan utnyttetes på best mulig måte (FFI, 2023).

¹ Bemerk at det 29.05.24 kom oppdaterte egenberedskapsråd. Disse oppdateringene omtales ikke som en del av «dagens egenberedskapskampanje» da store deler av studien var gjennomført før det.

Historiske epoker i totalforsvaret

Det norske totalforsvaret kan forstås gjennom tre epoker. Den første epoken startet da konseptet ble utviklet etter andre verdenskrig (FD & JD, 2018, s. 9; NOU 2023:17, s. 166). På denne tiden var totalforsvaret et resultat av frykten for total krig (Norheim-Martinsen, 2018, s. 12). Det utgjorde kjernen i det norske mobiliseringsforsvaret og ble hovedsakelig benyttet for å sikre sivil støtte til Forsvaret gjennom personell, forsyninger og medisinsk behandling (Norheim-Martinsen, 2018, s. 12; FD & JD, 2018, s. 9). Dette omtales som *det gamle/tradisjonelle totalforsvaret* og skulle benyttes i den øvre delen av krisespekteret (væpnet konflikt) (Norheim-Martinsen, 2018, s. 16; FD & JD, 2018, s. 9).

I den andre epoken, tiden etter den kalde krigen, falt frykten for total krig og medførte at totalforsvaret ble nedprioritert og begrepet delvis forsvant (NOU 2023:17, s. 166; Norheim-Martinsen, 2018, s. 12). Videre kom den tredje epoken på 2000-tallet som ble omtalt som *det nye/moderne totalforsvaret*. Denne epoken var preget av en modernisering av totalforsvarskonseptet, spesielt som en reaksjon på Russlands annektering av Krimhalvøya og det østlige Ukraina i 2014 (NOU 2023:17, s. 166). Samtidig avslørte terrorangrepene 22. juli 2011 store svakheter ved norsk beredskap og medførte at Norge i 2017 fikk en ny bistandsinstruks (Folkogforsvar, u.å.). Som et resultat av NATOs «sju grunnleggende forventinger» ble «Totalforsvarsprogrammet» opprettet i 2016 for å videreutvikle totalforsvaret og øke motstandsdyktigheten i kritiske samfunnsfunksjoner (Prop 1 S (2018-2019), s. 20). Dette prosjektet ble avsluttet i 2020 og målet var å få et tilpasset totalforsvar (Prop 1 S (2018-2019), s. 49).

Det norske totalforsvaret er i ferd med å gå inn i en fjerde epoke som følge av blant annet Russlands invasjon av Ukraina og NATO-utvidelsen (NOU 2023:17, s. 166). I motsetning til det gamle totalforsvaret skal det nye totalforsvaret fungere i hele spekteret av fred, krise og krig (DSB, 2018). Rollene er derfor delvis snudd der Forsvaret i dag pålegges et større ansvar for å yte bistand til det sivile samfunn (Norheim-Martinsen, 2018, s. 12, 16).

1.3.2 Egenberedskap

Beredskap i befolkningen er en naturlig del av arbeidet med et moderne totalforsvar (DSB, u.å.a.). Egenberedskapskampanjen ble lansert i 2018 og går ut på at befolkningen skal ta vare på seg selv og de rundt seg i minimum tre døgn ved bortfall av kritisk infrastruktur (DSB, 2019a, s. 2; DSB, u.å.a.). I 2023 ble det foreslått å øke anbefalingene til syv dager (DSB,

2023). Å dekke grunnleggende behov betyr å dekke mat, drikke, varme, legemidler/førstehjelp, hygiene og informasjon (DSB, 2019a, s. 3). Videre innebærer egenberedskap mental og psykologisk robusthet og årvåkenhet (NOU 2023:17, s. 129). Ved at innbyggerne kan ta vare på seg selv skapes det større rom for å prioritere, sette inn ressurser og hjelpe til der behovet er størst (DSB, 2019a, s. 3; Aarsæter, 2021). Til slutt vil egenberedskap under krig også omhandle tiltak den enkelte gjør for å beskytte seg selv ved væpnet angrep, omtalt som egenbeskyttelse (NOU 2023:17, s. 126).

1.3.3 Samfunnskritiske funksjoner

Gjennom DSB (2012; 2016) sitt arbeid med kritisk infrastruktur og kritisk samfunnsfunksjoner (KIKS) er det identifisert en rekke samfunnskritiske funksjoner. Her kommer det frem "hvilken funksjonsevne det er nødvendig til enhver tid å opprettholde av hensyn til samfunnssikkerheten" (DSB, 2016, s. 22) og gir et grunnlag for å arbeide med sårbarheter i samfunnet (Maal et al., 2017, s. 9).

Funksjoner som er nødvendig for å ivareta befolkningens og samfunnets grunnleggende behov omtales som kritiske samfunnsfunksjoner (NOU 2006:6, s. 32). Grunnleggende behov kan baseres på Abraham Maslows behovspyramide og referer til de to nederste nivåene «fysiske behov» og «trygghet» (NOU 2006:6, s. 32). Videre er det to premisser som ligger til grunn for å anse en funksjon som kritisk; (1) avbrudd i syv døgn eller mindre må true befolkningens grunnleggende behov og (2) beredskapsressurser må bli utfordret i løpet av denne perioden (DSB, 2016, s. 8).

Samfunnskritiske funksjoner kategoriseres ut fra måten de ivaretar befolkningens trygghet og sikkerhet, og består videre av flere *kapabiliteter* som beskriver funksjonsevnen som konstant må opprettholdes (DSB, 2016, s. 8). De tre kategoriene med eksempler på kapabiliteter er (DSB, 2016, s. 8-9):

- (1) **Styringsevne og suverenitet:** Styring og kriseledelse, og Forsvar.
- (2) **Befolkningens sikkerhet:** Lov og orden, og Helse og omsorg.
- (3) **Samfunnets funksjonalitet:** Forsyningssikkerhet og Kraftforsyning.

Videre skiller det mellom kritiske samfunnsfunksjoner og kritisk infrastruktur. "Kritisk infrastruktur er de anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets

kritiske funksjoner [...]" (NOU 2006:6, s. 16). En oversikt over eksempler på kritiske samfunnsfunksjoner og kritisk infrastruktur er illustrert i Tabell 1 nedenfor.

Tabell 1: *Oversikt over kritisk infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjoner. Hentet fra NOU 2006:6, s.16.*

Kritisk infrastruktur	Kritiske samfunnsfunksjoner
Elektrisk kraft	Bank og finans
Elektronisk kommunikasjon	Matforsyning
Vann og avløp	Helse-, sosial- og trygdetjenester
Transport	Politi
Olje og gass	Nød- og redningstjeneste
Satellittbasert infrastruktur	Kriseledelse
	<i>Storting og Regjering</i>
	<i>Domstolene</i>
	<i>Forsvar</i>
	<i>Miljøovervåkning</i>
	<i>Renovasjon</i>

1.4 Avgrensning

Flere avgrensninger er blitt gjennomført i forbindelse med denne studien. Det er kun fokusert på kriser forårsaket av sammensatte trusler, ikke andre risikofaktorer eller trusler det norske samfunnet står overfor, som klimaendringer. Selv om klimaendringer og dens ekstremvær og farer er ansett som stadig viktigere og i større grad vil påvirke vår fremtid, er det likevel valgt å ikke inkludere dette. Det begrunnes med at sammensatte trusler krever en unik tilnærming til egenberedskap og totalforsvaret, samtidig som de gjerne er mer komplekse og uforutsigbare enn tradisjonelle trusler. I tillegg dekker forskningen i mindre grad dette fagfeltet, og spesielt kombinasjonen av egenberedskap, totalforsvaret og sammensatte trusler er svært lite utbredt.

Videre eksisterer det et bredt spekter av virkemidler. Denne studien dekker kun et lite utvalg av disse, noe som kan begrunnes med tilgang på informasjon og relevans. De inkluderte virkemidlene er i stor grad virkemidler som omtales i tidligere forskning, teori og empiri. Andre virkemidler, som attentat, flyktningstrømmer og strategisk oppkjøring, er også svært aktuelt og noe Norge kan, og vil, bli utsatt for. Det er likevel ansett som mindre relevant å

benytte egenberedskap mot flere av slike hendelser. Av den grunn er studiens inkluderte virkemidler basert på angrep som vil påvirke befolkningen i relativt stor grad.

Som nevnt er også egenbeskyttelse en del av egenberedskap, men ettersom denne studien tar for seg hendelser under terskelen for væpnet konflikt, vil ikke dette aspektet inkluderes.

Videre kan en også omtale egenberedskap til virksomheter. I denne studien referer egenberedskap kun enkeltindivider. Til slutt understrekes det at en oppdatert egenberedskapskampanje ble publisert 29.05.2024. Denne studien er basert på egenberedskapsrådene som var gjeldene før dette. Når studien omtaler «de gjeldende egenberedskapsrådene» referer det derfor ikke til de reviderte rådene fra 2024.

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 2 omhandler det teoretiske rammeverket, der sammensatte trusler, samfunnsresiliens med det utvidede krisebegrepet og analytiske implikasjoner er inkludert. Videre består *kapittel 3* av det metodiske valget og fremgangsmåte, samt studiens reliabilitet og validitet. Den innsamlede dataen blir presenter i *kapittel 4*, empiri. Disse funnene drøftes videre i *kapittel 5*. I den avsluttende delen, *kapittel 6*, legges studiens konklusjon frem.

2 Teoretisk rammeverk

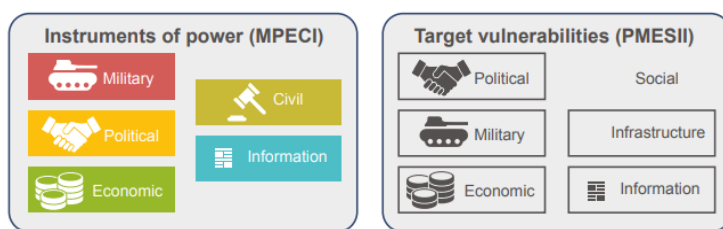
I følgende kapittel blir det teoretiske rammeverket forklart. Først blir *sammensatte trusler* presentert, deretter forklares det hvordan samfunnet kan styrkes gjennom en teori om *samfunnsresiliens*. Dette delkapittelet inkluderer også *resiliens*, *proaktiv* og *reaktiv resiliens* og *det utvidede krisebegrepet*. Avslutningsvis begrunnes valg og bruk av det teoretiske rammeverket i underkapittelet om analytiske implikasjoner.

2.1 Sammensatte trusler

Begrepene sammensatte trusler, hybrid krigføring, hybride trusler og hybrid påvirkning omtaler alle det samme fenomenet (Malerud et al. 2021, s. 13). Den norske oversettelsen av hybrid er *sammensatt*, og ettersom krigføring er assosiert med konflikt og krig der Forsvaret er hovedaktøren blir *trusler* mer hensiktsmessig i situasjoner som oppstår i gråsonen (situasjoner som befinner seg mellom fred og krise/konflikt) (Malerud et al, 2021, s. 14). Det eksisterer ingen felles definisjon av begrepet sammensatte trusler, men det er imidlertid en enighet om at det er en **kombinasjon** av konvensjonelle og ukonvensjonelle virkemidler (Diesen, 2018, s. 10). Konvensjonell krigføring forekommer når staters regulære styrker benytter tradisjonelle våpen og taktikker, mens det i ukonvensjonell krigføring blir benyttet irregulære taktikker, ukonvensjonelle våpen og metoder og ikke-militære midler (Bredesen & Reichborn-Kjennerud, 2016).

En definisjon, som også benyttes av Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), er: "synkronisert bruk av ulike maktmidler for å ramme spesifikke sårbarheter i hele bredden av samfunnsfunksjoner for å oppnå synergistiske effekter" (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 8, sitert i Malerud, et al. 2021, s. 3). Dette viser til at en trusselaktør kan sette sammen en angrepspakke/kampanje bestående av ulike virkemidler som er skreddersydd sårbarhetene i et samfunn (Malerud et al., 2021, s. 16). Enkeltstående hendelser kan ikke alene omtales som sammensatte trusler, men heller aktivitet i et mer helhetlig sammensatt virkemiddelbruk (Caspari & Nicolaysen, 2023, s. 2009). Sammensettingen av disse virkemidlene forårsaker en forsterket (synergisk) effekt med den hensikt å nå et mer overordnet strategisk mål (NATO StratCom COE, 2019, s. 18). Aktører holder seg under terskelen av konvensjonell krigføring, men kan til slutt ty til direkte bruk av makt (NATO StratCom COE, 2019, s. 18).

Trusselaktører engasjert i sammensatte trusler kan være både statlige og ikke-statlige, og staten kan benytte seg av ikke-statlige aktører som stedfortreder (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 8; Diesen 2018, s. 11, 14). Aktørene kan benytte et bredt spekter av virkemidler innenfor *militær, politisk, økonomisk, sivil og informasjonsmessig* (military, political, economic, civilian and informational - **MPECI**) (Monaghan et al., 2019, s. 13). MPECI virkemidlene har som hensikt å unytte eksisterende sårbarheter i samfunnet, og blir av den grunn rettet mot sårbarheter innenfor domeneene *politisk, militært, økonomisk, sosialt, informasjon og infrastruktur* (political, military, economic, social, information, infrastructure – **PMESII**) (Monaghan et al., 2019, s. 13). Dette er illustrert i figuren nedenfor.

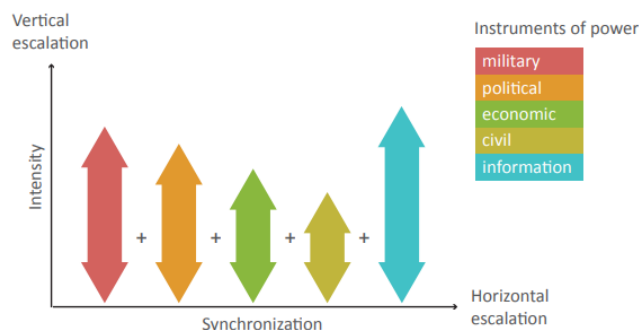
Figur 1: Oversikt over ulike virkemidler (MPECI) og sårbare mål (PMESII). Hentet fra Monaghan et al., 2019, s. 13.

Egenskapene ved de sammensatte truslene gjør dem svært vanskelige å oppdage, forebygge og håndtere (Malerud et al., 2021, s. 14-16): Trusler kan være *skjulte/fordekte* og gjøre det krevende å identifisere aktøren bak angrepet da det er mangel på entydige bevis. Med det digitale domenet blir dette i tillegg lettere for en trusselaktør. Virkemidler kan være lovlige eller ulovlige. Eksempler på lovlige inkluderer oppkjøp og investering av infrastruktur eller eiendom, men hensikten kan være å utvikle sårbarheter. Videre kan målene være *kortsiktige, langsiktige, fokuserte* (spesifikke) eller *diffuse*. En aktør kan gjennom kortsiktige mål forsøke å påvirke en valgkamp, mens langsiktige mål kan ha som hensikt å øke egen innflytelse eller skape sympati for egne krav. Fokuserte mål kan være angrep mot kraftforsyningen mens diffuse mål ofte er knyttet til mer langsiktig rutinemessig påvirkning, som spredning av propaganda og desinformasjon.

Det er blitt mer aktuelt å få kontroll over sivilbefolkningen ved å påvirke sinnet gjennom *påvirkningsoperasjoner* (Diesen, 2018, s. 22). Påvirkningsoperasjon betyr "En aktørs koordinerte bruk av illegitime og fordekte metoder for å påvirke meninger og virkelighetsoppfatninger hos mennesker og grupper uten at disse er klar over det, i den

hensikt å skape forutsetninger for å oppnå egne strategiske mål" (Sivertsen et al., 2021, s. 15). Statlige operasjoner forsøker i stor grad å undergrave tillit eller påvirke politiske prosesser i demokratiske samfunn ved å forsterke konflikter, spre desinformasjon og konspirasjonsteorier og skape usikkerhet eller likegyldighet til sannhet og fakta (Sivertsen et al., 2021, s. 15). Desinformasjonstaktikker under koronapandemien og Russlands påvirkningsforsøk under det amerikanske presidentvalget i 2016 er noen eksempler (Sivertsen et al., 2021, s. 15).

Til slutt er et viktig aspekt av sammensatte trusler muligheten for vertikal og horisontal eskalering/de-eskalering (Malerud et al., 2021, s. 15; Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 8). Figur 2 viser hvordan en trusselaktør kan synkronisere virkemidlene innenfor MPECI horisontalt eller vertikalt for å eskalere en serie med aktiviteter og oppnå en forbedret effekt (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9). Vertikal eskalering skapes ved å øke intensiviteten til en eller flere virkemidler, mens horisontal eskalering oppstår ved å benytte flere virkemidler for å skape en synergisk effekt (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9). En trusselaktør kan lage skreddersydde kampanje for et målsystem (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9) og selv en aktørs lavintensive angrep (dvs. en begrenset fysisk maktanvendelse) kan utgjøre en stor trussel (Diesen, 2018, s. 7).

Figur 2: Horisontal og vertikal eskalering/de-eskalering av virkemidler gjennom intensivering og synkronisering. Hentet fra Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9.

Sammensatte trusler kan opptre i hele krisespekteret fra fred til full konflikt (Malerud, 2021, s. 3). Situasjoner som finner sted i gråsonen, som angrep på kritisk infrastruktur, vil typisk påvirke samfunnssikkerheten direkte, mens den akkumulerte effekten vil utfordre norsk suverenitet og handelsfrihet (Malerud, 2021, s. 13-14). Av den grunn vil forsvar av

sammensatte trusler i større grad "være et spørsmål om total samfunnsberedskap enn om militær beredskap i tradisjonell forstand" (Diesen, 2018, s. 44).

Oppsummering

Sammensatte trusler består av en rekke virkemidler som befinner seg under terskelen for krig og kan opptre i hele krisespekteret. Virkemidler innenfor MPCII blir benyttet for å ramme sårbarheter innenfor domener PMESII, og virkemiddelbruken kan skape en synergisk effekt. Samtidig kan virkemidlene ha en rekke egenskaper som gjør det svært vanskelig å oppdage, forebygge og håndtere.

2.2 Samfunnsresiliens

For å forstå begrepet *samfunnsresiliens*, er det nødvendig å vite hva som inngår i *resiliens*.

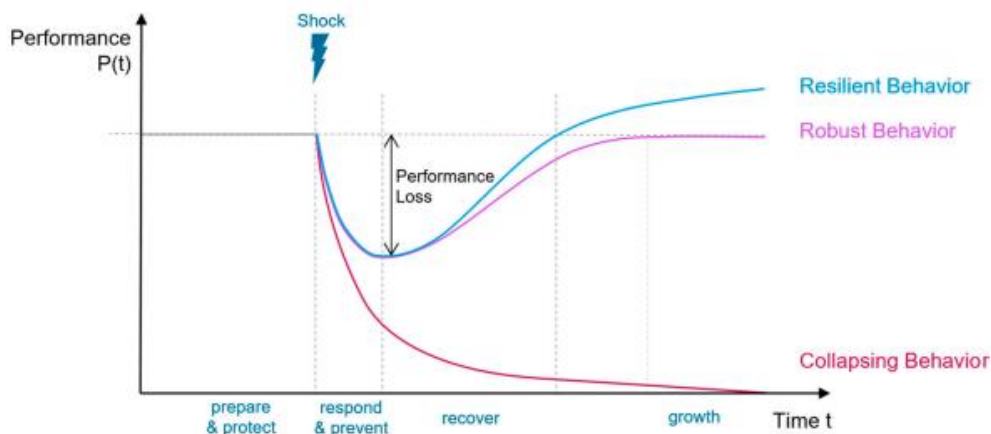
Det eksisterer en rekke definisjoner av både resiliens og samfunnsresiliens. Noen av disse vil bli trukket frem i dette teoretiske delkapittelet.

2.2.1 Resiliens som begrep

Det finnes ingen entydig definisjon på resiliens, men de fleste definisjonene vektlegger tilpasningsevnen i møte med stressorer, forstyrrelser eller motgang (Norris et al., 2008, s. 129). Resiliens blir dermed forstått som en evne eller en prosess fremfor et resultat (Norris et al., 2008, s. 130). En definisjon presentert av United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) lyder slik:

"The ability of a system, community or society exposed to hazards to resist, absorb, accommodate, adapt to, transform and recover from the effects of a hazard in a timely and efficient manner, including through the preservation and restoration of its essential basic structures and functions through risk management". (UNDRR, u.å.)

Definisjonen tyder på at resiliens kan omhandle system og samfunn og Figur 3 nedenfor illustrerer denne prosessen. Figuren viser hvordan et system reagerer med tap av presentasjon (Performance Loss) når det utsettes for sjokk, for så å starte en gjenopprettingsfase om ikke systemet kollapser fullstendig (Collapsing Behavior) (Marchi et al., 2023, s. 5). Ved en resilient atferd (Resilient behavior) kan systemet oppnå økt presentasjon og en raskere gjenopprettning, mens en robust atferd (Robust behavior) vender systemet tilbake til samme presentasjon (Marchi et al., 2023, s. 6).

Figur 3: Presentasjonskurve av et systems møte med sjokk. Hentet fra Marchi et al., 2023, s. 6.

Robusthet og *motstandsdyktighet* blir empirisk ofte benyttet synonymt med resiliens, men ifølge Stavland & Bruvoll (2019, s. 3) er disse ikke dekkende for det som inngår i resiliens. Gjennom denne studiens datainnsamling har både informanter og innsamlede dokumenter benyttet begrepene om hverandre. Det er dermed analytiske forskjeller, men studien tar ikke høyde for begrepskillet, men gjengir heller funnene slik de fremkommer i dataen. Begrepet resiliens benyttes imidlertid til å analysere det som fremkommer i datamaterialet.

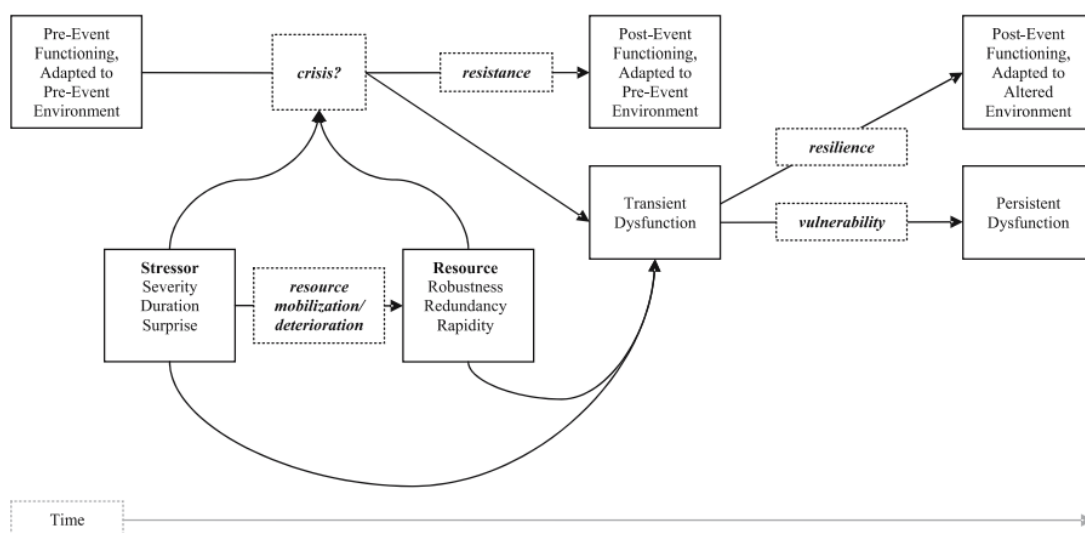
2.2.2 Samfunnsresiliens

Et samfunn (community) kan defineres på en rekke måter som "en mangfoldig gruppe individer i et delt geografisk område, som har felles interesser, er knyttet sammen av dynamiske sosioøkonomiske interaksjoner og engasjerer seg i kollektiv handling" (Sharifi, 2016, s. 629-630, [egen oversettelse]). Det kan omhandle et nabolag, en by eller et land (Sharifi, 2016, s. 645). Resiliens i samfunnet er en stor ressurs for å håndtere en traumatisk hendelse eller krise (Eshel & Kimhi, 2016, s. 109). En høy grad av resiliens i samfunnet gjenspeiler dens styrke og evne til å motvirke stressindikatorer, mens lav samfunnsresiliens viser til et sårbarhetsnivå som er høyere enn styrken (Eshel & Kimhi, 2016, s. 110). Det understrekes imidlertid at "helheten er mer enn summen av delene" og resiliente enkeltindivider vil derfor ikke automatisk medføre et resilient samfunn, og omvendt (Pfefferbaum et al., 2007, s. 354, [egen oversettelse]). Innenfor økonomi meddeler Rose (2004, s. 309) at dette, på makronivå, skyldes interaktive virkninger. Det samme gjelder samfunnsresiliens. Man kan ikke enkelt separere individ fra samfunn da de er varig sammenflettet, men økt individuell resiliens kan likevel komme både deler av, eller hele

samfunnet til gode (Pfefferbaum, 2007, et al., s. 354). Selv om samfunnet beskytter seg og er resiliente mot en type fare, betyr det ikke at de er resiliente mot andre (Frankenberger et al., 2013, sitert i Sharifi, 2016, s. 643). Av den grunn bør et samfunn strebe etter å være forberedt på- og redusere risiko innenfor et bredt spekter av farer i ulike domener, og lokalsamfunnet må inkluderes i dette arbeidet (Sharifi, 2016, s. 643-644; Norris et al., 2008, s. 127).

Norris et al. (2008) har utviklet en figur som illustrerer teorien om samfunnsresiliens (se Figur 4). Her forklares samfunnsresiliens som en prosess som kobler et *nettverk* av *adaptive kapasiteter* til tilpasning etter en forstyrrelse eller motgang (Norris et al., 2008, s. 127). Dette trekkes frem som et viktig poeng. Adaptive kapasiteter vil si "ressurser med dynamiske attributter, f.eks. ressurser som er robuste, redundante eller raskt tilgjengelige" (Norris et al., 2008, s. 131, [egen oversettelse]). Resiliens hviler på selve ressursene **og** deres dynamiske egenskaper (Norris et al., 2008, s. 135). Denne kombinasjonen blir reflektert i begrepet adaptiv kapasitet. De nevnte egenskapene til ressursene vil bli beskrevet senere.

I Figur 4 symboliserer "*Krise?*" (Crisis?) forholdet mellom *stressorer* (stressor) og *ressurser* (resource). En stressor kan være en naturhendelse (som et jordskjelv) eller en tilsiktet hendelse (som en terrorhandling). Felles for disse er at de påfører stress på enkeltindivider og samfunnet som helhet når de inntreffer (Norris et al., 2008, s. 131). Dimensjonene på stressorene kan variere, men de viktigste er *alvorlighetsgrad* (severity), *varighet* (duration) og *overraskelse* (surprise) (Norris et al., 2008, s. 131).

Figur 4: Stressmotstand og resiliens over tid. Hentet fra Norris et al., 2008, s. 130.

Den ideelle responsen under en krise er *motstand* (resistance) som oppstår med så effektive ressurser at de blokkerer eller bufrer effekten av stressorene (Norris et al. 2008, s. 130, 132). Denne motstanden oppstår når ressursene er tilstrekkelig *robuste* (robustness), *redundante* (redundancy) eller *hurtige* (rapidly) slik at ingen dysfunksjon oppstår (Norris et al., 2008, s. 130). Robusthet er den styrke eller evnen ressurser har til å stå imot et gitt nivå av stress uten å lide av degradering eller tap av funksjon (Breneau et al., 2003, s. 738). Redundant vil si at elementer er substituerbare i tilfelle avbrudd oppstår og kan knyttes til tilstanden "ressursmangfold" (Breneau et al., 2003, s. 738; Norris et al., 2008, s. 134). Til slutt handler hurtige om evnen til å møte prioriteringer og nå mål i tide for å begrense tap og unngå forstyrrelser (Breneau et al., 2003, s. 738).

Motstand er sjeldent, derfor er *forbigående dysfunksjon* (transient dysfunction) mer sannsynlig (Norris et al., 2008, s. 130, 132). Når alvorlighetsgraden av stressorene reduseres og ressursene fylles opp, vil denne fasen ofte etterfølges av en tilbakevending til funksjon (Norris et al., 2008, s. 132). Dette er *resiliens* og utelukker dermed ikke dysfunksjon eller nød da dette anses som en normal reaksjon etter en unormal hendelse (Norris et al., 2008, s. 132). Tilbakevendingen som oppstår er *ikke* den samme som før hendelsen grunnet et behov for å tilpasse seg et endret miljø (Norris et al., 2008, s. 132). Det viser ikke nødvendigvis til en forbedret tilstand og beskrives derfor kun som annerledes (Norris et al., 2008, s. 132). Tiden denne prosessen tar referer imidlertid noe om graden av resiliens: "The more rapid the return to pre-event functioning, the greater the resilience" (Norris et al. 2008, s. 132). Det alternative utfallet etter forbigående dysfunksjon er *sårbarhet* (vulnerability) som forekommer når ressursene ikke er tilstrekkelige til å skape motstand eller resiliens, og resulterer dermed i *vedvarende dysfunksjon* (persistent dysfunction) (Norris et al., 2008, s. 130, 132).

2.2.3 Resiliens i kriser

Det kan skilles mellom reaktiv og proaktiv resiliens. Det *reaktive* konseptet er et mer tradisjonelt syn på resiliens og referer til en iboende del av et system, person eller gjenstand til å komme seg *etter* en forstyrrelse (Jackson & Ferris, 2015, s. 1). Det innebærer forberedelser for å tilpasse seg fremtidige utfordringer, styrke status quo og gjøre systemer mer motstandsdyktige for endringer (Klein et al., 2003, s. 39; Lundberg & Johansson, 2015, s. 22). I senere tid har det blitt økt oppmerksomhet på aktiviteter *før* en hendelse, et *proaktivt* syn på resiliens (Jackson & Ferris, 2015, s. 3). Gjennom en slik tilnærming forsøker man å

forutse eller unngå trusselen samt reduserer konsekvensene om en uønsket hendelse skulle inntruffet (Jackson & Ferris, 2015, s. 6). Enkelte skiller derfor mellom proaktiv og reaktiv resiliens, mens andre definisjoner omfatter begge (Lundberg & Johansson, 2015, s. 22; Dovers & Handmer, 1992, s. 276). Et syn som sistnevnte kan settes i sammenheng med *det utvidede krisebegrepet*.

I det utvidede krisebegrepet kan en krise forstås som en sirkulær prosess bestående av *førkrisefasen* (pre-crisis), *akutt krisefase* (acute crisis) og *etterkrisefasen* (post-crisis) som blir presentert i Figur 5 (Kruke, 2015, s. 178; Engen et al., 2016, s. 264). Ifølge Pursiainen (2018, s. 70) kan resiliens inkludere tiltak som dekker det meste av alle delene og elementene i håndteringen av en krise. Innenfor "resilience engineering" finner man de fire tilpasningsevnene; *forutse* (anticipating), *overvåking* (monitoring), *respondere* (responding) og *læring* (learning) (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Disse kan forstås ved å plassere de inn i de ulike krisefasene.

Figur 5: Krisefasenes sirkulære prosess. Hentet fra Kruke, 2015, s. 178.

Som figuren ovenfor viser, er *forebygging* (prevention) og *beredskap* (preparedness) en viktig del av førkrisefasen. Arbeidet som inngår i førkrisefasen blir også gjenspeilet i de to første tilpasningsevnene i resiliens, forutse og overvåke, som danner grunnlaget for det videre arbeidet. Å *forutse* betyr å tenke gjennom og forsøker å predikere ulike hendelser som kan inntreffe i fremtiden samt iverksette tiltak (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Videre *overvåkes* miljøet ved å oppdage, forstå og iverksette tiltak (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Gjennom *forebyggende* arbeid jobber man med å styrke systemer eller lignende for å gjøre dem robuste slik at de evner å stå imot påkjenning (Kruke, 2015, s. 178). I praksis skal det være mulig å forhindre uønskede hendelsene da de utgir en form for forhåndsvarsling

(Turner, 1976, s. 380). Derfor kan førkrisefasen sammenlignes med det Barry Turner (1976, s. 378, 381) omtaler som inkubasjonsfasen der en rekke faktorer til sammen medfører at det akkumuleres et sett med ubemerkede hendelser som til slutt resulterer i en krise.

Det er imidlertid umulig å forhindre alle uønskede hendelser (Kruke, 2015, s. 178) noe som gjør *beredskap* svært viktig. Beredskap betyr å "å være beredt" (Engen et al., 2016, s. 280) og formålet er å sette seg selv i en bedre situasjon for å håndtere hendelser som ikke forhindres (Kruke, 2015, s. 178). Det inkluderer å forutse mulige trusler og utfordringer slik at de kan håndteres på en effektiv måte, for så å sikre at ressurser, utstyr og den nødvendige kapasiteten er til stedet i forkant av krisen (Kruke, 2015, s. 178; Engen et al., 2016, s. 280). Beredskap omfatter både individ- organisasjons- og samfunnsnivå og det er viktig at beredskapsarbeidet også sikres lokalt gjennom kunnskap og ressurser (Engen et al., 2016, s. 281). Det finnes en rekke myter om hvordan befolkningen oppfører seg i krisesituasjoner (Helsloot & Ruitenberg, 2004, s. 102-103; Kruke, 2015, s. 180), men erfaring viser at folk ønsker informasjon og kan handle rasjonelt ut fra den (Engen et al., 2016, s. 288). Beredskapsplanlegging bør derfor baseres på kunnskap om sannsynlige menneskelige reaksjoner (Engen et al., 2016, s. 288).

Når en hendelse oppstår må man *respondere* ved å utføre handlinger (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23) og dette er ansett som nødvendig da en passiv tilnærming kan bli svært dyr (Pursianen, 2018, s. 96). I den akutte krisefasen vil man som følge av beredskapsarbeidet være i stand til å håndtere krisen bedre og minimere konsekvensene (Engen et al. 2016, s. 279; Pursianen, 2018, s. 69). Til slutt vil man i etterkrisefasen sørge for *gjenoppretting* og sikre *lærdom* (Engen et al., 2016, s. 286). Pursianen (2018, s. 147-148) understreker at læring inngår i alle fasene; i den forebyggende fasen bør man lære proaktivt, i beredskapsarbeidet bør læring sikres gjennom for eksempel øvelser, og også responsene innebærer viktig læring. Læring foregår ved å undersøke mulige forbedringer ved responsen og vurdere både positive og negative sider ved gjennomførte handlinger og beslutninger (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Lærdommen fra etterkrisefasen vil videre danne grunnlag for arbeidet i førkrisefasen, som oppdatering av analyser og dokumentasjon (Engen et al., 2016, s. 286). Dette illustrerer hvordan krisefasene utgjør en kontinuerlig, sirkulær prosess hvor man beveger seg fra læring i etterkrisefasen til en ny førkrisefase i påvente av en ny krise førkrisefase (Engen et al., 2016, s. 265).

Oppsummering

Det finnes ingen felles definisjon på resiliens, men de fleste anser det som en prosess. Det kommer frem at resiliens på et nivå ikke automatisk kan medføre resiliens på et annet nivå samtidig som en høy samfunnsresiliens gjenspeiler samfunnets evne til å stå imot stressorer. I teorien til Norris et al. (2008) trekkes særlig stressorenes *dimensjoner* (alvorlighetsgrad, varighet og overraskelse) og ressurser med *adaptive kapasiteter* (selve ressursen og deres dynamiske egenskaper – som robuste, redundante eller raskt tilgjengelige) som viktige faktorer for samfunnets evne til å vise motstand under en krise. Til slutt viser krisefasene til at man i førkrisefasen arbeider med forebygging og beredskap, den akutte krisefasen består videre av å respondere og etterkrisefasen av gjenoppretting og læring.

2.3 Analytiske implikasjoner

De gjennomgåtte teoriene er inkludert fordi de adresserer sentrale aspekt ved totalforsvaret, samfunnsresiliens og egenberedskap, som er hovedtemaene for denne studien. Gjennom de teoretiske perspektivene skapes en økt forståelse ved å forklare kompleksiteten av disse fenomenene, noe som er nødvendig for å utforske og diskutere oppgavens problemstilling på en grundig og nyansert måte.

Sammensatte trusler inngår i det teoretiske rammeverket for å vise til noen av de truslene nasjonen står overfor og forklare hvordan de fungerer og rammer samfunnet. Denne delen er særlig av relevans for å besvare studiens forskningsspørsmål 1 som omhandler sammensatte trusler. Det er helt nødvendig å ha kunnskap om hvilke trusler totalforsvaret står overfor for å forstå og skape et grunnlag for å sikre oss mot dem.

Ettersom studien ønsker å undersøke hvordan egenberedskap bidrar til å bygge et sterkere totalforsvar, er teorien om samfunnsresiliens inkludert. *Resiliens* og *samfunnsresiliens* illustrerer hvordan egenberedskap kan benyttes for å skape resiliente individer, og hvordan dette videre kan føre til samfunnsresiliens som kommer totalforsvaret til gode. Teorien benyttes i tillegg for å forklare dimensjonene til de sammensatte truslene. Gjennom både samfunnsresiliens og *det utvidede krisebegrepet* forklares det hvilken rolle egenberedskap har i alle fasene av en krise.

3 Metode

I følgende kapittel redegjøres det for studiens metodiske valg, forskningsstrategi og fremgangsmåte benyttet for å besvare studiens forskningsspørsmål og problemstilling. Etske vurderinger samt reliabilitet og validitet blir også presentert og beskrevet. Hensikten med kapitlet er å opplyse leseren om forskningsprosessen og gi et innblikk i hvordan valg og vurderinger er gjennomført.

3.1 Metodisk valg

Denne studien tar utgangspunkt i samfunnsvitenskapelig metode og benytter kvalitativ metode for å besvare problemstillingen. Valg av kvalitativ metode begrunnes med at det var ønskelig å undersøke hvordan aktører i totalforsvaret forstår egenberedskap og hvilken rolle det har i totalforsvaret. Som Johannessen et al. (2021, s. 205) poengterer, kan land karakteriseres som et studieobjekt for caseoppgaver. Denne studien er dermed en case-studie basert på Norge og vårt totalforsvar. Utdypende informasjon er vanskelig å måle gjennom kvantitative studier, da Johannessen et al. (2021, s. 23) forklarer at metoden blir benyttet for å kartlegge utbredelse av et fenomen. Det var derfor heller ønskelig å samle inn kvalitative egenskaper om fenomenet, såkalt mykdata (Larsen, 2012, s. 22), som inneholder informasjon i form av ord snarere enn tall (Hjerm & Lindgren, 2011, s. 85). I tillegg er totalforsvaret ikke veldig godt forsket på, og konseptet er samtidig under endring. Ved å benytte en kvalitativ metode skaper det en større grad av fleksibilitet samtidig som metoden tillater meg å fordype meg i dette fenomenet og skaper mulighet for en helhetsforståelse (Thagaard, 2011, s. 11, 17; Larsen, 2012, s. 26).

Videre skilles det mellom deduktiv og induktiv tilnærming til forskningen. Som Armat et al., (2018) argumentere for, er det misledende å bruke merker som inkluderer kun en av dem ettersom man stadig bytter mellom tilnærming, og forskningsprosessen bærer derfor preg av begge. Denne studien omtales derfor som deduktiv-dominant, noe som vil si at den i stor grad er teoridreven og undersøker om antagelser utledet fra en eksisterende teori stemmer overens med virkeligheten (Nyeng, 2012, s. 59). Det teoretiske rammeverket ble tidlig i forskningsprosessen etablert og arbeidet tok videre utgangspunkt i dette. Som Johannessen et al. (2018, s. 37) beskriver, vil teorien legger føringer for hva slags data man anser som relevant. Studiens empiri, bestående av intervju og dokumenter, vil derfor bli påvirket av denne tilnærmingen. Dette gjelder for eksempel hvordan spørsmålene i intervjuet lyder og

hvilke dokumenter som anses som relevante og nyttige. Mens noen deler av studien er deduktive, er andre deler mer eksplorerende og induktive. Ved induktiv tilnærming går funn fra det spesielle til det generelle (Nyeng, 2012, s. 59), noe som har medført nye og uforventede funn som i liten eller ingen grad dekkes av studiens teoretiske rammeverk. Hvordan disse tilnærmingene har påvirket forskningsprosessen vil bli ytterligere forklart i delkapittelet om dataanalyse og tolkning og illustreres i Tabell 4.

3.2 Datainnsamling

Datainnsamlingen består av ni intervjuer og åtte dokumenter. Intervjuer viser til studiens primærdata og vil si at dataen er spesielt samlet inn for dette prosjektet (Ringdal, 2018, s. 129). Sekundærdata, som utgjør dokumentene, referer til "Alle typer foreliggende data" (Ringdal, 2018, s. 129).

Data fra intervjuene blir i stor grad benyttet i empirien for å forstå egenberedskapens rolle i totalforsvaret, samt aktørers forståelse og syn på egenberedskap. Dataen som fremkommer gjennom dokumentene blir i stor grad benyttet for å beskrive trender og dagens situasjon i Norge, samt å beskrive trusselbilde og dens påvirkning mot Norge. Likevel inngår innholdet fra både primær- og sekundærdata i alle delene av teksten og utfyller hverandre.

3.2.1 Dokumentanalyse

Gjennom dokumentanalyse har man tilgang til store mengder informasjon og mulighet til å plukke ut relevant data og få oversikt over studiens tematikk. Arbeidet med både datainnsamling og analysering er gjennomført på en systematisk måte for å sikre kvalitet samtidig som dokumenter er vurdert på bakgrunn av deres relevans for hva caset studien omhandler. Studiens tema er svært omfattende, og det er derfor gjort en grundig vurdering og seleksjon av hva slags informasjon som er nødvendig for å belyse studiens tematikk og besvare problemstillingen.

Ettersom DSB formidler egenberedskapskampanjen er det vurdert som naturlig å innhente data fra deres publiserte materiell da det gjenspeiler informasjonen formidlet til befolkningen, og viser til hva som er ønsket fra myndighetene. Videre er det tatt utgangspunkt i offentlige utredninger og meldinger utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet for å få innsikt i hvordan myndighetene forstår de ulike temaene som inngår i studien. Til slutt har det vært nødvendig å få oversikt over hvilke trusler, i denne

studien sammensatte trusler, Norge og det norske totalforsvaret står overfor. Dermed ble etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene (EOS-tjenestene) sine risiko- og trusselvurderinger fra 2024 inkludert. Totalt resulterte dette i åtte dokumenter som blir presentert i tabellen nedenfor.

Tabell 2: *Oversikt over studiens dokumenter.*

Dokumentnavn	Utgiver	Publisert	Type dokument
EGENBEREDSKAP			
"Du er en del av Norges beredskap" : Evaluering av DSBs egenberedskapskampanje	Direktoratet for samfunnssikkerhet og miljø	2019	Intern rapport
DSBs forslag til reviderte egenberedskapsråd	Direktoratet for samfunnssikkerhet og miljø	2023	Høringsbrev
Du er en del av Norges beredskap: Råd om egenberedskap	Direktoratet for samfunnssikkerhet og miljø	2020	Brosjyre
OFFENTLIGE UTREDNINGER OG -MELDINGER			
NOU 2023:17 <i>Nå er det alvor</i>	Justis- og beredskapsdepartementet	2023	Offentlig utredning
Prop. 1 S (2023-2024)	Forsvarsdepartementet	2023	Lovforslag
TRUSSELVURDRINGER			
Nasjonalt trusselvurdering 2024	Politiets sikkerhetstjeneste	2024	Rapport
Risiko 2024	Nasjonalt sikkerhetsmyndighet	2024	Rapport
Fokus 2024	Etterretningstjenesten	2024	Rapport

Lynggaard (2019, s. 170) trekker blant annet frem dokumentenes troverdighet og representativitet som viktige forhold når man skal vurdere dokumentenes kvalitet. Samtlige dokumenter er utgitt av svært troverdige kilder da det er fagmyndigheter som har utarbeidet dem. Selv om dokumentene er offentlig tilgjengelige betyr det likevel ikke at offentligheten er målgruppen (Lynggaard, 2019, s. 155), noe som kan forme innholdet i dokumentene.

Imidlertid er flere av disse dokumentene direkte rettet mot den norske befolkningen og anses derfor i liten grad som en begrensning. Samtidig er dokumentene skrevet med et annet formål enn å besvare denne studiens problemstilling, noe Thagaard (2011, s. 62) bemerker som en begrensning. Samtlige dokumenter inneholder imidlertid en beskrivelse av det norske samfunnet og tar opp aktuell og relevant informasjon omkring studiens tematikk. Av den grunn er likevel informasjonen som kommer frem vurdert som svært relevant og helt nødvendig for å besvare studiens problemstilling. Alle dokumentene er utgitt i år 2019 eller

senere. Dette er til fordel for studien da informasjonen gjenspeiler et mer realistisk og dagsaktuelt bilde av utviklingen i samfunnet, samt de truslene og utfordringene norske innbyggere og totalforsvaret står overfor i dag. Imidlertid bør det trekkes frem at enkelte rapporter, som EOS-tjenestene sine, er ugraderte versjoner. Deler av informasjonen som fremkommer i disse kan av den grunn være relativt forenklet og gjenspeiler ikke nødvendigvis kompleksiteten og den nøyaktige kunnskapen myndighetene besitter av informasjon.

3.2.2 Intervju

Ved å samle inn primærdata gjennom intervjuer er det innhentet informasjon rettet mot studiens tema og problemstilling. Dette tillater studien å utforske nye områder der det eksisterer lite eller ingen foreliggende data. Kvalitative intervjuer er en vanlig måte å tilegne seg kunnskap om menneskers holdninger og meninger (Brinkmann & Tanggaard, 2019, s. 17) og er dermed hensiktsmessig å benytte for å undersøke hvordan aktørene i totalforsvaret forstår egenberedskap og hvilken effekt de mener det har, eller bør ha, i totalforsvaret.

Utvalg og informantene

Det ble benyttet en *strategisk utvelgelse* i form av skjønnsmessig utvelgelse og snøballmetoden, samt *kategoribasert utvelgelse*. Det var et ønske om å kontakte aktører som inngår i totalforsvaret og intervjuere deres ansatte som besitter stillinger der dette arbeidet er relevant og har en dyptgående kunnskap og forståelse om totalforsvaret, egenberedskap og/eller sammensatte trusler. Gjennom en skjønnsmessig utvelgelse ble det tatt bevisste valg om hvilke informanter som var ønskelig å inkludere på grunnlag av hvem som anses som hensiktsmessig til å belyse problemstillingen (Larsen, 2012, s. 78). Noen av informantene kom jeg også i kontakt med via informantenes nettverk og anbefalt enkelte personer fra mitt veilederes nettverk, den såkalte snøballmetoden (Johannessen et al., 2015, s. 109). En ulempe med denne metoden er imidlertid at utvalget kan komme fra samme nettverk eller miljø (Thagaard, 2011, s. 56).

I tillegg til strategisk utvelgelse ble det benyttet kategoribasert utvalg. For å sikre tilgang på god informasjon som belyser ulike sider av tematikken, anså jeg det som nødvendig å ha informanter som i felleskap besitter bred kunnskap og har ulik bakgrunn innenfor fagfeltet. Videre ble det vurdert som nødvendig å ha både den sivile og militære delen av totalforsvaret representert. Samtidig var det ønskelig å inkludere noen aktører som vektlegger fysisk

beredskap og andre aktører som retter seg mer mot det digitale domenet. På bakgrunn av dette ble det satt en kvote for aktører innenfor hver kategori, og maks to informanter innenfor hver organisasjon. Selv om Sivilforsvaret er underlagt DSB går de under egen kvote.

Til slutt endte studien opp med totalt ni informanter. Disse er anonymisert, men blir presentert i tabellen nedenfor gjennom deres tilhørighet i en organisasjon, samt deres avdeling/stilling for å vise til kunnskapsfelt og fagområde. Identifikasjonskoden på informantene er etablert på bakgrunn av organisasjonstilhørighet.

Tabell 3: *Oversikt over studiens informanter.*

<i>Identifikasjon</i>	<i>Organisasjon</i>	<i>Avdeling/stilling</i>
DSB 1	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Avdeling Totalforsvar
DSB 2	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Kommunikasjonsavdeling
Sivilf.	Sivilforsvaret	
NSM	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt	Avdeling Totalforsvar
Cyberf.	Forsvaret	Cyberforsvaret
Forsvaret	Forsvaret	Hæren, instruktør
		Rådgiver Samfunnssikkerhet
Kommune 1	Kommune	og beredskap
		Beredskapssjef
Kommune 2	Kommune	Samfunnssikkerhet og beredskap

Alle informantene kommer fra offentlige myndigheter eller organisasjoner med svært høy pålitelighet og troverdighet, og med et stort ansvar for rikets sikkerhet. De inngår alle som en sentral del av totalforsvaret og de aller fleste informantene arbeider i tillegg aktivt med egenberedskap og/eller med sammensatte trusler. Noen av informantene kan anses som ekspert på området og er spesialisert på en eller flere av temaene som blir trukket frem i denne studien.

For å styrke studien kunne det til fordel blitt inkludere flere aktører som består kriteriene for utvalg. Ved å utvide antall informanter innenfor hver kategori ville det også kunne gjenspeile mer representative svar for de gjeldene organisasjonene. Det ble imidlertid gjort forsøk på å

komme i kontakt med ansatte i PST og flere informanter i allerede eksisterende kategorier som ikke hadde fylt opp sin kvote, men uten hell. Andre relevante aktører kunne for eksempel vært Justis- og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet og nødetatene. Imidlertid er dette vanskelig å gjennomføre da en slik prosess er svært tidskrevende, og prosjektet har sine begrensinger med tanke på tid og ressurser.

Semi-strukturert intervju

Det ble gjennomført flere semi-strukturerte intervjuer da det skaper stor fleksibilitet gjennom intervjuet med mulighet for forbedring og utarbeiding av intervjuguiden (*se vedlegg 1*) (Brinkmann & Tanggaard, 2019, s. 28). Intervjuguiden ble tematisk strukturert etter studiens tre forskningsspørsmål bestående av åpne spørsmål. Dette hevder Thagaard (2018, s. 95) bidrar til å oppmuntre til mer utfyllende svar. Informantene kunne dermed snakke relativt fritt og trekke frem informasjon de anså som relevant og viktig. Intervjuguiden ble sendt ut i forkant av intervjuet slik at informantene fikk mulighet til å se gjennom spørsmålene og få oversikt over temaene, samtidig som det skapte mulighet til å reflektere over spørsmålene allerede før intervjuet hadde startet.

Det første intervjuet ble holdt i slutten av februar og resterende ble fortløpende gjennomført frem til midten av mars. Tre intervju ble holdt fysisk, en over telefon og resterende over Teams grunnet store geografiske avstander. Før intervjuet startet ble hver informant spurt om samtykke til å ta lydopptak av intervjuet med den hensikt å benytte til transkribering. Nettskjema-diktafon ble brukt for lydopptak og dataen ble lagret og transkribert på deres side. Opptakene blir umiddelbart kryptert på telefonen (UiO, 2024) og Nettskjema er godkjent av Sikt (Nettskjema, u.å.). Dette gjorde transkriberingsprosessen lettere og sikret at verdifull informasjon ble lagret samtidig som det reduserte sannsynligheten for feilformuleringer og misforståelser. Underveis i intervjuet ble intervjuguiden benyttet for å sikre at alle spørsmålene ble stilt og for å holde en viss struktur. Etter de første gjennomførte intervjuene var det behov for forbedring av intervjuguiden på bakgrunn av informasjon og erfaringene opparbeidet i prosessen. Disse endringene inkluderte blant annet omformulering, fjerne spørsmål som kunne virke repeterende og legge til nye. I tillegg fikk informantene ulike oppfølgingsspørsmål ut fra hvilken organisasjon de var ansatt i. Informantene som tilhørte DSB har blant annet mye kunnskap om egenberedskap, NSM om IKT-sikkerhet mens

informanten i FFI har stor kunnskap om sammensatte trusler. Det var derfor ønskelig å fokusere oppfølgingsspørsmålene i retningen deres arbeid primært er basert på.

Etter et gjennomført intervju ble det transkribert ordrett og deretter sendt ut fortløpende til informanten slik at intervjuet fremdeles var ferskt i minne. Informantene fikk deretter mulighet til å endre på eller legge til ny informasjon om de ville omformulere eller utdype sine uttalelser, eller om de mente at det hadde skjedd noe feil under transkriberingen.

Mulige feilkilder

Det finnes en rekke feilkilder som kan virke negativt for studien. Larsen (2012, s. 27) trekker frem intervju-effekten som en av de mest åpenbare ulempene med kvalitative intervjuer. Det forekommer ved at intervjueren eller metoden som benyttes kan påvirke informantenes svar ved at de sier det de tror jeg vil høre, justere det de sier for å gjøre et godt inntrykk eller for å skjule uvitenhet (Larsen, 2012, s. 27). Imidlertid opplevde jeg at informanter som ikke hadde kunnskapen om et spesifikt område eller et spørsmål, var ærlige om dette. I flere tilfeller ble jeg spurt om å omformulere mine oppfølgingsspørsmål eller forklare hva ulike begreper eller temaer inkluderer. Dette er vurdert som svært positivt da informantene ikke uttaler seg om ting de selv mener de ikke har grunnlag for å komme med vurderinger og synspunkter om. En gjenganger her var at flere informanter var usikre på hva som egentlig inngikk i egenberedskap og synes det dermed var vanskelig å uttale seg om enkelte ting. Etersom min oppførsel og ytre kjennetegn kan påvirke informanten (Larsen, 2012, s. 104) forsøkte jeg i tillegg å være bevisst på dette gjennom hele intervjuet ved å ha et åpent sinn og tenke gjennom mine reaksjoner og formuleringer av oppfølgingsspørsmål.

En annen utfordring som kan oppstå er den såkalte spørsmåls-effekten som referer til formuleringen av spørsmål (Larsen, 2012, s. 105). Spørsmålene i intervjuguiden har blitt formulert slik at de ikke er ledende, de er kvalitetssikret av både veileder og medstudenter og forbedret underveis. Selv om jeg har forsøket å ikke stille ledende spørsmål gjennom intervjuet har enkelte av oppfølgingsspørsmålene vært mindre åpne og kan i større grad anses som mer ledende ettersom jeg har tolket og prøvd å forstå hva informanten mener med sine uttalelser. Dette har jeg forsøkt å ha et bevisst forhold til gjennom hele intervjuet.

3.3 Dataanalyse og tolkning

Gjennom studien har jeg hatt et bevisst forhold til valgene som er tatt, noe Johannessen et al. (2018, s. 26) trekker frem som viktig for å senere kunne redegjøre for det. Denne delen beskriver hvordan analyseprosessen har foregått og hvordan den innsamlede dataen har blitt tolket. I analyseprosessen beveger man seg mellom å bryte ned og sette sammen dataen for å få overblikk og se nye sammenhenger (Brinkmann & Tanggaard, 2019, s. 37). En tematisk analyse er benyttet i studien der det letes etter temaer eller kategorier med viktig fellestrekk i den innsamlede dataen (Johannessen et al., 2018, s. 279). Det er benyttet Johannessen et al. (2018, s. 282) sin fremgangsmåte for å gjennomføre denne analysen, bestående av (1) forberedelser, (2) koding, (3) kategorisering og (4) rapportering.

Den første fasen (1) går ut på å skaffe til veie og få oversikt over dataen. Alle intervjuene ble gjennomført og transkribert til tekst, og relevante dokumenter ble samlet inn. Deretter startet arbeidet med å fremheve og sette ord på viktige poenger i dataen, kode (2) (Johannessen et al., 2018, s. 285). Kodene ble så plassert i flere kategorier (3) og videre plassert i en av tre overnevnte kategorisystem, basert på studiens forskningsspørsmål. Analyseprosessen består i stor grad av begrepsdrevne koder. Det vil si koder som er lagd på forhånd basert på teori, eksisterende litteratur eller bestemte hypoteser (Brinkmann & Tanggaard, 2019, s. 39). Imidlertid er det ikke uvanlig å pendle mellom ulike strategier når man arbeider med datamaterialet (Hjerm & Lindgren, 2011, s. 103), og analyseprosessen inneholder også datadrevne koder. Tabellen nedenfor viser kodene og kategoriene. Det illustreres også om de var etablert i forkant av analysen eller om de oppstod underveis (markert i kursiv). Denne prosessen ble først gjort på data fra intervjuene før dataen fra dokumentene gikk gjennom samme prosess og plassert i de allerede eksisterende kategoriene.

Tabell 4: Kategorier og koder i analyseprosessen. Tekst i kursiv viser til datadrevne koder.

Kategorisystem	Kategori	Koder
Egenberedskap	Definisjon	- Fysisk beredskap - Kognitiv beredskap - <i>Forsvarsvilje</i>
	Hvorfor det er viktig	- <i>Situasjonsforståelse</i> - Ressurser
	Gjenspeiler det dagens trusselbilde?	- Revidering av råd - Positive ting - Forbedring
	<i>Utfordringer</i>	- <i>M. kommunikasjon til befolkningen</i> - <i>M. det mentale</i> - <i>M. det digitale domenet</i>
	Befolkningens egenberedskap	- Dagens tilstand - Praktiske årsaker - <i>Realitetsorientering</i>
Sammensatte trusler	Forståelse	- Egen definisjon - Eksempler - <i>Utfordringer</i>
	Hvordan påvirker det innbyggerne	- Påvirkning - Sabotasje - Avhengighet / sårbarhet - <i>Inngangsportaler / svakeste leddet</i>
	Egenberedskap mot sammensatte trusler	- Forebyggende effekt - Beredskap / konsekvensreducerende effekt
Totalforsvaret	Egenberedskap i totalforsvaret	- Resiliens / ressurser - Nødvendighet - <i>Egenberedskap i fremtidens totalforsvar</i>
	Enkeltindividets ansvar	- <i>Virksomheter</i> - Mot sammensatte trusler - <i>I det digitale domenet</i>

Som siste fase rapporteres (4) temaene og deres innhold (Johannessen et al., 2018, s. 301). I arbeidet med å utarbeide kapittelet om empiri er det forsøkt å presentere temaene på en strukturert måte med en naturlig overgang til hvert tema. Dette er gjort for å gjøre det mer oversiktlig og lettere for leseren å forstå og henge med på informasjonen som blir presentert.

3.4 Ethiske vurderinger

Det må tas etiske vurderinger gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard, 2018, s. 22) og etikk utgjør en viktig del i all forskning, spesielt i kvalitativ forskning (Widerberg 2005, s.

165). Ettersom det var et ønske å gjennomføre intervju, der studien vil behandle personvernopplysninger om informantene, var det meldeplikt til Sikt. Denne prosessen ble gjennomført og godkjent før det første intervjuet (*se vedlegg 2*).

Det er flere viktige prinsipper som trekkes frem med hensyn til personer i en forskningsprosess. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2023, s. 18- 28) trekker blant annet frem ansvar for å informere informantene samt deres samtykke om å delta i forskning som nødvendig. I forkant av hvert intervju ble det sendt ut et informasjonsskriv med samtykkeerklæring (*se vedlegg 3*) for å sikre informert samtykke fra informantene. Her ble det blant annet forklart hva prosjektet går ut på, hvordan den innsamlede dataen blir behandlet og lagret, behandling av personvernopplysninger samt deres rettighet til innsyn i dokumentet. Videre er konfidensialitet viktig (NESH, 2023, s. 24; Thagaard, 2018, s. 24). Alle informantene ble derfor anonymisert i oppgaven, og behandling av personvernopplysninger har fulgt kravene til Sikt som sørger for at deres identitet forblir skjult.

Et siste grunnprinsipp Thagaard (2018, s. 26) trekker frem som viktig for å sikre en etisk forsvarlig forskningspraksis er knyttet til konsekvensene det kan ha for deltakerne. Det kan for informantene oppstå problemer når de leser resultatene av undersøkelsen om de ikke kjenner seg igjen i sine utsagn (Thagaard, 2018, s. 27). For å redusere muligheten for slike misforståelser og feilinformering ble de transkriberte intervjuene sendt til informantene slik at de hadde mulighet til å endre noe om ønskelig. Dette er også en kvalitetssikring for studiens reliabilitet. Det er videre ikke identifisert andre konsekvenser da det ikke er samlet inn sensitiv informasjon om informantene i tillegg har de innsyn i dokumenter og har mulighet til å endre uttalelser. Samtidig har de rett til å trekke seg uten noen negative konsekvenser. Noe som kunne vært en åpenbar konsekvens omhandler informantenes identitet, dette blir som nevnt sikret gjennom anonymisering og riktig lagring av data.

Gjennom intervjuene kommer informantenes, mer eller mindre, subjektive mening frem. Likevel representerer de tilhørende organisasjonen i studien. Det er derfor forsøkt å gjøre et tydelig skille mellom informasjon som kommer direkte fra organisasjonen og informasjon som kommer fra informantene.

3.5 Reliabilitet

Reliabilitet referer til studiens pålitelighet og at nøyaktighet ligger til grunn i forskningsprosessen (Larsen, 2012, s. 80). Det viser derfor til om dataen er tillitsvekkende eller til å stole på, og går ut på å gjøre gode målinger av det man har valgt å måle (Nyeng, 2012, s. 1005-106). I kvantitativ forskning refererer reliabilitet til repliserbarhet, men Thagaard (2018, s. 187) trekker frem at dette ikke er et relevant kriterium innenfor kvalitative metoder. Reliabilitet må derfor argumenteres for ved å reflektere og redegjøre for innsamlingen og behandlingen av data gjennom forskningsprosessen og særlig være bevisst på mulige feilkilder (Thagaard, 2018, s. 188; Ringdal, 2018, s. 247-248).

Det er i følgende overordnet kapittel forsøkt å beskrive forskningsstrategi, analysemetode og forskningsprosessen på en tilfredsstillende måte. Dette kalles å gjøre forskningsprosessen gjennomiktig og bidrar til en styrket reliabilitet (Silverman, 2014, sitert i Thagaard, 2018, s. 188). Mulige feilkilder har blitt belyst, vurderinger og kriterier av utvalg for både informanter og dokumenter er beskrevet og behandlingen av dataen er gjennomført på en systematisk måte. Det er som nevnt arbeidet ut fra en deduktiv-dominant tilnærming der teori og hypoteser, i tillegg til forforståelser, bidrar til at forskeren og informantene ser verden i et bestemt faglig perspektiv og avgjør hvilken virkelighet som skal tre frem (Nyeng, 2012, s. 53; Nilssen, 2012, s. 61). Dette påvirker igjen hvor man leter etter svar og avgjør hva slags data som er relevant for å besvare dem (Nyeng, 2012, s. 53). I tillegg kan reliabiliteten styrkes ved at flere forskere deltar i prosjektet (Thagaard, 2018, s. 188). I arbeidet med studien har både veileder og medstudenter kommet med tilbakemeldinger i alle delene av prosjektet. Dette har ført til at det har blitt diskusjoner rundt tema som har åpnet opp for nye perspektiver og fremgangsmåter, og har styrket kvaliteten av studien.

3.6 Validitet

Validitet handler om gyldighet (Larsen, 2012, s. 80) og det skilles gjerne mellom indre og ytre validitet. "Intern gyldighet går på om resultatene oppfattes som riktige" (Jacobsen, 2018, s. 228). For å sikre en sterk indre validitet må den innsamlede dataen være relevant for studiens problemstilling (Larsen, 2012, s. 80). Studiens utvalg er beskrevet og argumentert for at disse representerer og bidrar til å besvare studiens problemstilling på en god måte. Videre må tolkningene være gyldig i forhold til den virkelige verden vi har studert (Thagaard, 2018, s. 189; Jacobsen, 2018, s. 229), som i denne studien er det norske samfunnet og totalforsvaret.

Larsen (2012, s. 26) trekker frem at det er enklere å sikre god validitet i kvalitative undersøkelser der man har mulighet til å stille utdypende spørsmål, personen kan snakke åpent og fritt og man har muligheten for å rydde unna for misforståelser (Larsen, 2012, s. 26). Gjennom en fleksibel prosess, slik som den kvalitative metode er og ved å benytte semi-strukturert intervju, skaper det mulighet for å endre spørsmål underveis i studien, noe Larsen (2012, s. 80) hevder bidrar til mer valid informasjon (Larsen, 2012, s. 80).

Videre er ekstern validitet knyttet til om funnene kan generaliseres til andre sammenhenger enn de som er undersøkt (Nyeng, 2012, s. 109; Jacobsen, 2018, s. 237). Vi kan argumentere for validitet ved å sammenligne resultatene fra vår studie med resultatene fra andre undersøkelser. Validiteten styrkes når tolkninger fra ulike studier bekrefter hverandre (Thagaard, 2011, s. 204). Generalisering fra utvalg til populasjon er vanskelig i kvalitative studier (Jacobsen, 2018, s. 237). Denne studien baserer seg på et begrenset utvalg bestående av totalt 17 informanter og dokumenter. Dataen som kommer frem gjennom et utvalg som dette, kan være begrenset med tanke på forståelse av fenomenet da det ikke er en stor variasjon i utvalget. Disse faktorene gjør det vanskelig å trekke konklusjoner og vanskelig å generalisere funn til større deler av populasjonen. Som det kommer frem i kapittelet om utvalget er dette imidlertid et bevisst valg. Til tross for at denne type generalisering er vanskelig, vil studien likevel kunne bidra med teoretisk generalisering: "[...] det vil si å avdekke fenomener, etablere kausalmekanismer og avdekke spesielle forutsetninger for at noe skal ha effekt" (Jacobsen, 2018, s. 237).

4 Empiri

Dette kapittelet legger frem dataen fra studiens gjennomførte intervjuer og benyttede dokumenter, presentert i kapittelet om metode. Strukturen følger studiens forskningsspørsmål og starter med sammensatte trusler der ulike aktørers virkemiddelbruk blir presentert, samt hvordan dette utgjør en trussel for både stat og individ. Videre forklares det generelt om egenberedskap og hvordan aktører i totalforsvaret forstår det, før det videre beskrives hvordan egenberedskap kan benyttes i møte sammensatte trusler. Til slutt presenteres hvilken effekt og rolle egenberedskap har i totalforsvaret.

4.1 Sammensatte trusler

Følgende kapittel presenterer det nasjonale trusselbildet Norge står overfor, med fokus på sammensatte trusler. Trusselaktører og deres strategi blir forklart, i tillegg til enkelte virkemidler Norge utsettes, eller kan utsettes for, og hvordan disse virkemidlene påvirker både enkeltindivid og samfunnet.

For å håndtere trusler fra sammensatte virkemidler er det viktig å forstå aktørene, deres mål, motiver, metoder og verdier (Prop. 1 S (2023-2024), s. 20). Etter Russlands invasjon av Ukraina utgjør de den dimensjonerende trusselen mot Norge (E-tjenesten, 2024, s. 6). Gjennom deres militære strategi, som går ut på å ramme motstanderens forsvarsvilje og militære evne, anses hele samfunnet som et legitimt mål (E-tjenesten, 2024, s. 39). I tillegg vil landet ta i bruk alle tilgjengelige militære og ikke-militære virkemidler for å oppnå dette (E-tjenesten, 2024, s. 39). Som naboland kan vi bli utsatt for økt russisk press, og faren for en militær konflikt er økende (Prop. 1 S (2023-2024), s. 3, 19). I PST (2024, s. 9, 15) sin risiko- og trusselvurdering kommer det frem at Kina også utgjør en betydelig trussel mot Norge og deres etterretning vil øke de nærmeste årene.

Trusselbildet er mer alvorlig enn det har vært på flere tiår (E-tjenesten, 2024, s. 6) og sikkerhetsutfordringene vil treffe hele samfunnet og påvirke enkeltpersoner, bedrifter og demokratiske prosesser (NSM, 2024, s. 7, 14). Risikoen for sammensatte trusler øker (NOU 2023:17, s. 115) og vil i større grad påvirke våre omgivelser i tiden fremover (Prop. 1 S (2023-2024), s. 23). Norge må være forberedt på å kontinuerlig utsettes for virkemiddelbruk under terskelen for væpnet konflikt (Prop. 1 S (2023-2024), s. 20). Slike virkemidler inkluderer påvirkningsoperasjoner (FFI; DSB1; Sivilf.; Cyberf.; NSM 2024, s. 7), falske

nyheter (kommune 2; FFI), propaganda (Cyberf.), sosial manipulasjon, forsøk på tvangsdiplomati (FFI), terrorangrep, oppfordring til politiske demonstrasjoner (Kommune 2), cyberoperasjoner (NSM; Sivilf.; FFI; Cyberf.; DSB 2; Kommune 1; NSM 2024, s. 7), sabotasje (DSB1; Forsvaret), strategiske og sikkerhetstruende oppkjøp, og spionasje og etterretningsoperasjoner (FFI; NSM 2024, s. 7). Enkelte av disse virkemidlene må ifølge NSM (2024, s. 7) forhindres, avdekkes og håndteres hver eneste dag.

4.1.1 Cyberoperasjoner og sabotasje

I cyberdomenet utgjør Russland og Kina de fremste trusselaktørene mot Norge, men andre stater, som Nord-Korea og Iran, utgjør også en trussel (PST, 2024, s. 17). Ifølge PST (2024, s. 16) vil norske virksomheter, organisasjoner og privatpersoner bli utsatt for cyberoperasjoner fra statlige aktører i løpet av 2024, og enkeltpersoner trekkes frem som et av hovedmålene. Det kan anses som enklere å ramme underleverandører enn for eksempel Forsvaret, da de mest sannsynlig ikke har samme sikkerhetsrutiner på plass (NSM, 2024, s. 14). I tillegg kan ansatte vurdere egen virksomhet som et lite interessant mål for en etterretningstjeneste (NSM, 2024, s. 14; FFI). Ifølge FFI inngår alle i en verdikjede, en trusselaktør kan samle inn data som ikke nødvendigvis er så relevant for hver og en av oss, men som i sum fra hele samfunnet, i stordata, kan brukes til mye.

Tidligere var risiko og sårbarhet i det digitale domenet hovedsakelig et avgrenset fagområdet som nå har utviklet seg til å angå hele samfunnet (NOU 2023:17, s. 34). Det skyldes blant annet de komplekse og sammenkoblede systemene samt det digitale trusselbildet (NOU 2023:17, s. 34). Cybermiljøet blir benyttet i hverdagen av hele samfunnet der det har utviklet en slags «slagmark» hvor det hver dag foregår en «krig» vi alle er en del av, enten vi vil eller ikke (FFI). Noe som betyr at vi må være bevisste på det (FFI). Konsekvensene av cyberoperasjoner kan være svært omfattende (NSM, 2024, s. 33): medisinsk utstyr kan miste funksjonsevnen, sosiale ytelser og produksjon kan stoppe opp, identitetstyveri, tap av kundedata og store økonomiske konsekvenser for virksomhet eller enkeltpersoner er noen eksempler (NOU 2023:17, s. 303; NSM, 2024, s. 33). Særlig angrep på kritisk infrastruktur blir trukket frem som et aktuelt mål under en aktørs sammensatte virkemiddelbruk (DSB 1; Sivilf.; Forsvaret; Cyberf.; Kommune 1; Kommune 2). Innpass i disse systemene og verdikjeder kan ha svært høy verdi for fremmede makter og kan gi informasjon om enkeltpersoner, politiske prosesser og teknologi (E-tjenesten, 2024, s. 13). I tillegg kan det

forstyrre forsyningskjeder og kartlegge sårbarhet, og i verste fall kan kritiske samfunnsfunksjoner settes ut av spill i lengre tid gjennom fysisk eller digital sabotasje og lamme større deler av samfunnet (E-tjenesten, 2024, s. 13-14; NOU 2023:17, s. 303, 314).

Russland har vist både vilje og evne til å ramme kritisk infrastruktur i en krisesituasjon, som cyberoperasjoner mot ukrainsk infrastruktur allerede før fullskalainvasjonen (E-tjeneste, 2024, s. 17). Norge er en viktig energileverandør til europeiske land og det eksiterer derfor både motiv og relevans for å ramme virksomheter knyttet til petroleumssektoren (E-tjenesten, 2024, s. 15; PST, 2024, s. 10, s. 23). I tillegg kan Russland se seg tjent med å gjennomføre sabotasjeaksjoner mot mål i Norge med formål om å bedre egen posisjon i Ukraina (PST, 2024, s. 23). Slike hendelser vil antakelig gjennomføres på en måte som gjør det utfordrende å bevise hvem som står bak, blant annet for å unngå å utløse NATOs artikkel 5 (PST, 2024, s. 23).

4.1.2 Sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner

Kunstig intelligens (KI) har skapt nye muligheter for trusselaktører til å påvirke nyhetsbildet og meninger, blant annet gjennom KI-genererte bilder, videoer og tekster som skaper stadig mer troverdige fabrikkerte nyheter (NSM, 2024, s. 13, 34; NSM). Teknologit utviklingen vil muliggjøre økt automatisering og spredning av svindel, desinformasjon og spionasje på måter det er vanskelig å forstå rekkevidden av (NSM, 2024, s. 30). Med sosial manipulasjon bruker stadig flere cyberaktører mer tid og ressurser på å kartlegge utvalgte mål (PST, 2024, s. 18). Aktørene kan gjerne benytte kontaktflater som LinkedIn, Instagram, e-post eller SMS og forsøker i større grad å utnytte det menneskelige aspektet ved å skape et tillitsforhold før de får vedkommende til å trykke på en ondsinnet lenke eller vedlegg (PST, 2024, s. 18).

I 2024 vil statlige aktører, særlig Russland og Kina, gjennomføre påvirkningsoperasjoner i Norge (PST, 2024, s. 22). Den russiske fremgangsmåten går gjerne ut på å peke ut bestemte målgrupper i sosiale medier for pro-russiske budskap og desinformasjon, eller plante ulike teorier og usannheter om en konkret sak for å viske ut sannheten og svekke befolkningens tillit til myndigheter og nasjonale medier (E-tjenesten, 2024, s. 21). Kinas fremgangsmåte baseres blant annet på økonomisk makt og uformelle handelssanksjoner for å presse personer, organisasjoner og stater til å handle og uttrykke seg i tråd med kinesiske interesser (E-tjenesten, 2024, s. 23).

Blant den norske befolkningen er det tegn på økende misnøye og splittelse som på sikt kan utnyttes gjennom utilbørlig informasjonspåvirkning (NOU 2023:17, s. 129). Samtidig får sosiale medieplattformer stadig sterkere kontroll over vår offentlighet når folk gir dem stadig mer oppmerksomhet og tid (NOU 2023:17, s. 129). Disse plattformene kan benyttes til å spre desinformasjon (NOU 2023:17, s. 56). FFI opplyser at vi ikke konstant er rasjonelle og vurderer ting når vi scroller på sosiale medier; "Du blir eksponert for inntrykk som over tid vil ubevisst forme din subjektive opplevelse av verden" i tillegg vil algoritmer dra deg i en bestemt retning. Slike algoritmer kan bidra til å skape ekkokamre eller filterbobler hvor personer møter informasjon som bekrefter egne oppfatninger (NOU 2023:17, s. 56). Dette medfører at vi etter hvert kan sitte igjen med en opplevd sannhet "[...] som har blitt påvirket uten at vi egentlig er klar over det. Det kjennes helt sant ut, uten at det trenger å være det" (FFI).

Oppsummering

Russland utgjør den største trusselen mot Norge og den sikkerhetspolitiske situasjonen er mer alvorlig enn den har vært på lenge (E-tjenesten, 2024, s. 6). Flere aktører benytter sammensatte virkemidler, og Norge blir rammet hver dag av hendelser som kan inngå i en aktørs sammensatte virkemiddelbruk (NSM, 2024, s. 7). Hele samfunnet kan bli rammet, og særlig enkeltpersoner er ansett som et hovedmål under cyberoperasjoner, som påvirkningsoperasjoner og sosial manipulasjon (PST, 2024, s. 16). Sammensatte trusler kan medføre en rekke konsekvenser; sabotasje mot kritiske samfunnsfunksjoner kan sette systemene ut av spill (NOU 2023:17, s. 303) og påvirkningsoperasjoner kan skape splittelse og mistillit i samfunnet (E-tjenesten, 2024, s. 21). Det forventes at de i større grad vil påvirke våre omgivelser i fremtiden (Prop. 1 S (2023-2024), s. 23).

4.2 Egenberedskap

Følgende kapittel forklarer hvordan aktører i totalforsvaret forstår egenberedskap. Det understrekes at det meste av studiens informanter og dokumenter baserer seg på forståelsen av egenberedskapskampanjen som var gjeldende tidspunktet studien ble gjennomført. De nye anbefalingene under revisjon er av den grunn i liten grad inkludert. Kapittelet presenterer først hva egenberedskap er og eksemplifiserer en rekke konkrete tiltak. Til slutt forklares det hva egenberedskap skal beskyttes mot.

Norsk beredskap blir utfordret og det haster å styrke vår beredskap og motstandsevne (NOU 2023:17, s. 34; NSM, 2024, s. 7). Sikkerhet og beredskap må prioriteres, samtidig som sikkerhetssystemet må tilpasses dagens utfordringer for å håndtere kriser i hele krisespekteret (NOU 2023:17, s. 27). "Et robust beredskapssystem kjennetegnes først og fremst av motstandsdyktighet mot alle former for fare, i hele krisespektret og så lenge situasjonen varer" (NOU 2023:17, s. 27). Det er avgjørende å ha en trusselbasert "føre-var"-tilnærming der vi iverksetter tiltak som beskytter oss, før skaden inntreffer (NSM 2024, s. 7). Samtidig er det nødvendig med en helhetlig tilnærming til beredskap for å skape motstandsdyktighet (NOU 2023:17, s. 126). Totalberedskapskommisjonen (NOU 2023:17, s. 27) har lagt frem ti hovedanbefalinger som bidrar til et mer robust beredskapssystem. Første punkt omhandler "en motstandsdyktig og utholdende befolkning" og er ansett som den mest grunnleggende faktoren i beredskapen. Det innebærer overordnet om enkeltindividers forberedelser og hvordan vi står sammen i møte med kriser, og inkluderer blant annet psykososiale tiltak, sivile beskyttelsestiltak og egenberedskap (NOU 2023:17, s. 27).

4.2.1 Hva er egenberedskap?

I 2018 lanserte DSB, i samarbeid med Oslo kommune, egenberedskapskampanjen "Du er en del av Norges beredskap" (DSB, 2019a, s. 2). Myndighetene hadde ikke gått ut med lignende siden 1990-tallet (DSB 2), men flere forhold gjorde det nødvendig. Vår avhengighet til kritisk infrastruktur utgjør en sårbarhet (DSB, 2019a, s. 2; DSB 2; Forsvaret) og naturhendelser, tekniske problemer, sabotasje eller krigshandlinger kan medføre bortfall av disse og gjøre at det er vanskelig å få tilgang på nødvendige varer (DSB, 2020, s. 2).

Hensikten med kampanjen er å bedre innbyggernes egenberedskap slik at de kan ta vare på seg selv og menneskene rundt seg ved å dekke grunnleggende behov i minst tre døgn ved bortfall av kritisk infrastruktur (DSB, 2019a, s. 2; DSB, 2020, s. 2). De grunnleggende behovene inkluderer mat, drikke, varme og lys, legemidler og førstehjelp, hygiene og informasjon (DSB, 2020, s. 4-7; DSB, 2019a, s. 3). I DSB (2020, s. 3) sin brosjyre om egenberedskap er det utarbeidet en om hva et beredskapslager kan inkludere. Denne listen er illustrert i Figur 6 nedenfor. Det legges vekt på at egenberedskap bør tilpasses egne behov (DSB, 2020; Kommune 2). Det vil si å skaffe legemidler man er avhengig av, tilpasse mat om man har dyr eller spesielle behov i dietten (DSB, 2020, s. 4, 6) og på bakgrunn av tanker om hva man kan utsettes for og hvordan en selv og andre kan bli rammet (DSB, 2020, s. 8;

Cyberf.; Kommune 1). Kommune 2 legger til at det må tilpasses plass, hvordan trusselbildet i ditt nærområde ser ut (Kommune 2), samt geografiske forskjeller (Sivilf.; Kommune 2).

- ni liter vann per person
- to pakker knekkebrød per person
- en pakke havregryn per person
- tre bokser middagshermetikk eller tre poser tørrmat per person
- tre bokser pålegg med lang holdbarhet per person
- noen poser tørket frukt eller nøtter, kjeks og sjokolade
- medisiner du er avhengig av
- ved-, gass- eller parafinovn til oppvarming
- grill eller kokeapparat som går på gass
- stearinlys, lommelykt med batterier eller parafinlampe
- fyrstikker eller lighter
- varme klær, pledd og sovepose
- førstehjelpspakke
- batteridrevet DAB-radio
- batterier, ladet batteribank og mobillader til bilen
- våtservietter og desinfeksjonsmiddel
- tørke-/toalettpapir
- litt kontanter
- ekstra drivstoff og ved/gass/parafin/ rødsprit til oppvarming og matlaging
- jodtabletter ved atomhendelser

Figur 6: Eksempel på beredskapslager. Direkte sitert fra DSB, 2020, s. 3.

I 2023 la totalberedskapskommisjonen frem et ønske om å forsterke egenberedskapsrådene med antall dager og hvilke scenarioer det må tas høyde for (NOU 2023:17, s. 26). Det understrekes videre at rådene i større grad må omtale det øvre krisespekteret. DSB 2 formidler at dagens egenberedskapsråd er basert på den virkeligheten og truslene som var gjeldende i 2018. Informanten og DSB (2023) utdyper at det på bakgrunn blant annet klimaendringene, krig i Europa og generelle endringer i risiko- og trusselbildet, var behov for å vurdere rådernes gyldighet og relevans. Etter en mini-utredning ble det konkludert at endringene var såpass store

at rådene måtte justeres (DSB 2). DSB 1 understreker at slike revideringer må gjøres jevnlig for å vurdere om andre tiltak bør inngå i egenberedskap i tiden fremover.

19. desember 2023 kom DSB (2023) ut med forslag til reviderte egenberedskapsråd, der det blant annet er foreslått å øke anbefalingene til syv dager og gjennomføre noen språklige grep "for å understreke et større alvor, samt utvidelse og justering av konkrete råd og tips" (DSB, 2023). Kommune 1 mener disse anbefalingene viser til verdenssituasjonen vi står overfor og at befolkningen må være forberedt på at ting kan endre seg. Sivilf. og Forsvaret peker begge på at syv dager muligens ikke er nok ved en stor sikkerhetspolitisk situasjon eller krise.

Mental/kognitiv beredskap

"God beredskap handler ikke bare om hva du har i skapet, men også hva du har i hodet" (DSB, 2020, s. 8). Ifølge DSB 2, Sivilf. og FFI blir det fort snakk om det praktiske og fysiske aspektet ved egenberedskap. Det handler også om mental eller psykologisk robusthet eller årvåkenhet (NOU 2023;17, s. 27). Flere informanter (DSB 2; Sivilf.; FFI; Kommune 1; Kommune 2) mener den mentale delen er svært viktig og bør kommuniseres tydeligere. Kommune 2 hevder kunnskapselementet i egenberedskap blir stadig viktigere og kan anses som mer verdifullt enn en sjekklister med varer til et beredskapslager. Med dette mener informanten evnen til å ta ansvar for eget og familiens liv da man gjennom kunnskap har bedre forutsetninger for å få tilgang på det som anses som nødvendig.

I egenberedskapskampanjen blir det blant annet anbefalt å ha kunnskap om førstehjelp, hygiene og renslighet, hvordan tilberede mat uten vann eller strøm og vite hvordan utstyr som skal brukes under en krise fungerer (DSB, 2020, s. 4-8). Det innebærer også å være oppmerksom på informasjon man mottar (DSB, 2020, s. 7) og motstå forsøk på påvirkning gjennom feil- eller desinformasjon (NOU 2023:17, s. 27). Flere av disse punktene, som å identifisere falske nyheter, har fått økt fokus i den reviderte utgaven av egenberedskapskampanjen (DSB, 2023). Andre faktorer som inngår i egenberedskap, er ifølge Forsvaret å holde seg i form og tilegne seg nye egenskaper og ferdigheter for å bedre klare seg i en uønsket hendelse. Videre understreker Cyberf., FFI og Forsvaret at det er viktig at innbyggerne har kunnskap og forståelse av trusselbildet vi står overfor. Det er derfor viktig å ha kjennskap til truslene som rettes mot oss hver dag og ha kunnskap om cybersikkerhet og påvirkning, samt hvordan aktører arbeider gjennom for eksempel phishing-angrep og sosial

manipulasjon, for å få tilgang på informasjon enkeltindivider besitter og kan være inngangsport til (FFI).

Egenberedskap er et lagspill

Ifølge DSB 2 er det mange muligheter å tenke beredskap på og "alle kan bidra på et eller annet vis". NSM påpeker at "Det er ofte ikke de store tingene, men det er summen av en del småting som for meg er viktig i dette med egenberedskap". Egenberedskap handler også om hvordan man i felleskap skal håndtere en krise (DSB, 2020, s. 8; DSB 2; Sivilf.). I egenberedskapskampanjen står det at individer bør finne ut om andre har behov for hjelp og hvordan du kan bidra (DSB, 2020, s. 8). Sivilf. mener dette aspektet bør kommuniseres tydeligere da det er svært viktig samtidig som det bidrar til å dekke et større område. Med de nye rådene vil det ifølge DSB 2 bli enda tydeligere at egenberedskap er et lagspill og at vi kan hjelpe hverandre. Det kan være å avtale med naboer, familie eller venner om å gi deg husly (DSB, 2020, s. 4). Videre kan det være å oversette informasjon fra myndighetene til en nabo som ikke forstår norsk, invitere vedkommende over ved et lenger strømbrydd om du har vedfyring, eller hjelpe til med å handle inn varer (DSB 2; DSB, 2023). DSB 2 mener det er viktig å ta fellesskapet av egenberedskap på alvor ved å snakke med menneskene rundt deg og bli mer mentalt forbedret og planlegge for hvordan man skal håndtere en situasjon **sammen**. Kommune 1 eksemplifiserer at det kan være enkle samtaler over bordet om hvem som skal kontaktes, hvordan de skal kontaktes uten tilgang på dekning eller nett og hvor møteplasser er (Kommune 1).

Forsvarsvilje

FFI og DSB 2 trekker frem forsvarsvilje som en viktig del av egenberedskap i en videre forstand. FFI påpeker at det ikke hjelper om befolkningen har *forsvarsevne* hvis de ikke har *forsvarsvilje*. Informanten forklarer videre at innbyggerne ikke kun skal klare seg, men også ha en rolle å spille, både privat og sannsynligvis gjennom jobb dersom en større krise skulle inntreffe (FFI). Informanten fra Forsvaret legger vekt på at egenberedskap handler om å ikke være "en byrde for samfunnet, men en selvstendig part eller en ressurs". DSB 2 forklarer at forsvarsvilje handler om "forståelse for at samfunnet må prioritere og bruke penger på forbyggende tiltak og på beredskapstiltak, både sivilt og militært" (DSB 2). Det kan videre innebære befolkningens aksept for allmenn verneplikt, velge inn politikere som prioriterer samfunnssikkerhet og beredskap eller det kan være å bruke sin tid på organisasjoner som

styrker samfunnets sikkerhet, som Røde Kors og forsvarsforeninger. Forsvaret kommer også med lignende uttalelse og oppfordrer enkeltpersoner til å melde seg inn i frivillige organisasjoner for å bidra mer til felleskapet. Beredskapsinnsatsen fra frivillige organisasjoner og frivillig sektor er svært viktig og avgjørende i både fred, krise og krig (NOU 2023:17, s. 33, 348).

4.2.2 Egenberedskap mot hva?

Egenberedskap er all-hazard (DSB 1) som vil si at det skal fungere og gjøre individer robuste uavhengig av årsakssammenhengen (DSB 1; DSB 2). Videre dreier det seg først og fremst om å sette seg i stand til å håndtere konsekvenser fra en uønsket hendelse (DSB 2). De fleste informantene mener dagens egenberedskapsråd til en viss grad gjenspeiler trusselbildet, men at de ikke nødvendigvis er helt fullgode (DSB 1; DSB 2; Sivilf.; NSM; Forsvaret).

Forsvaret trekker frem at egenberedskapskampanjen kun legger frem det man minimum bør ha, og synes rådene blir for sensurert i forhold til hva man bør forberede seg på. NSM hevder at med dagens trusselbilde er det ikke sikkert at befolkningen har tilstrekkelig kapasitet til å ha egenberedskap som møter alle utfordringene vi står overfor. Dette eksemplifiseres med at ikke kan ha sitt eget internett (NSM) og det er utelukket at hvert enkelt hjem skal ha utstyr til å beskytte seg mot missilangrep (DSB 1). Derfor er det fokus på bortfall av kritiske samfunnsfunksjoner (DSB 1). FFI mener egenberedskapskampanjen trolig er rettet mer mot naturkatastrofer og i mindre grad mot tilsiktede handlinger fra en aktør. Samtidig mener Kommune 1 at det må komme tydeligere frem at egenberedskap ikke kun er gjeldende under store politiske hendelser, men også i hverdagen (Kommune 1). DSB 1 trekker frem at "Robusthet knyttet til påvirkningsoperasjoner er veldig viktig" og at det bør være et økt fokus på det. Videre skriver totalberedskapskommisjonen at egenberedskapsrådene må utvides til å omhandle hva den enkelte kan gjøre for å identifisere feil- og desinformasjon (NOU 2023:17, s. 129). Noe det i større grad blir lagt vekt på i DSB (2023) forslag til reviderte råd om egenberedskap.

Oppsummering

Det er behov for et mer robust beredskapssystem, og egenberedskap er ett tiltak for å sikre dette (NOU 2023:17; s. 27). Egenberedskap handler om at enkeltindivider skal gjøre noen tiltak i forkant av en hendelse for å stille mer forberedt i møte med en krise. Dette inkluderer å dekke grunnleggende behov i minimum tre dager (slik anbefalingene står i dag) gjennom

beredskapslager og mental/kognitiv beredskap. Den mentale delen inkluderer blant annet å vite hvordan du får tilgang på riktig informasjon, hvordan du skal dekke grunnleggende behov og beskytte deg mot risiko og trusler individer og samfunn utsattes for. Det understrekes samtidig at egenberedskap skal tilpasses individer og er et lagspill.

4.3 Egenberedskap mot sammensatte trusler

Dette kapittelet tar for seg hvordan egenberedskap virker i møte med sammensatte trusler. Først forklares det hvorfor egenberedskap også omhandler sammensatte trusler. Deretter introduseres konkrete egenberedskapstiltak som kan gjøres for å beskytte seg mot ulike type virkemidler.

For å motvirke sammensatte trusler er det viktig at aktører på regionalt og lokalt nivå har kunnskap om hvilke verdier som kan være utsatt og hvordan de kan uttrykkes i konkrete aktiviteter (NOU 2023:17, s. 119). Ved å forstå risikoen, betydningen og alvorret av truslene vi står overfor (FFI) og ha det utstyret og teknologien som trengs (DSB 2) vil det ha en forebyggende effekt mot sammensatte trusler. Egenberedskap handler derfor også "[...] om kunnskap og bevissthet om at man alle har en rolle å spille i nasjonens samlede motstandskraft mot det brede spekteret av virkemidler som vi utsettes på hver eneste dag" (FFI).

4.3.1 Egenberedskap i det digitale domenet

Risikostyring og egenberedskap er sentrale grep for å redusere digital risiko og det er viktig å styrke hele samfunnets digitale kompetanse (NOU 2023:17, s. 34). NSM beretter at egenberedskap i det digitale domenet er vanskelig da det er mer krevende å gjennomføre gode tiltak her sammenlignet med i den fysiske verden. Informanten påpeker at det derfor er viktig å forstå kompleksiteten i det digitale og tenke gjennom at ting som internett, som hele verden er drevet av, kan slutte å fungere. For deretter å iverksette noen tiltak for å bedre håndtere situasjonen og bli betydelig mindre sårbare når en uønsket hendelse inntreffer understreker informanten. "Vi har alle et ansvar for å ivareta vår egen sikkerhet, både fysisk og mentalt og digitalt" (DSB 2). Vi har derfor et ansvar for å sørge for sikkerheten på egne enheter som mobil og pc, oppdatere de, sikre å ha riktige programvarer for sikkerhet og være bevisst når vi bruker de (DBS 2). Det kan være så enkelt som å installere antivirus (Kommune 2) eller ta backup av de viktigste tingene på datamaskinen (NSM). Videre er kunnskapsdimensjonen og

kritisk refleksjon viktig for å redusere sannsynligheten for å bli påvirket av aktørers sammensatte virkemiddelbruk (Kommune 2; DSB 1; FFI). Forsvaret legger videre til at det kan være vanskelig å forberede seg på, men at individer i større grad bør forsøke å ikke være så avhengig av telefon, internett og kritisk infrastruktur (Forsvaret).

4.3.2 Sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner

For at samfunnet som helhet skal være mer robust mot sosial manipulasjon og påvirkning, må innbyggerne ha kunnskap og gode forutsetninger for å kunne navigere i det best mulig (FFI). Kildekritikk og kritisk tenking blir trukket frem som viktige faktorer for samfunnets motstandskraft i forbindelse med disse truslene (NOU 2023:17, s. 129; DSB 1; Sivilf.; FFI). Andre viktige faktorer er en opplyst befolkning, redaktørstyrte medier (NSM, 2024, s. 34) og å sørge for at man får informasjon fra kjente og troverdige kilder (NSM, 2024, s. 34; DSB, 2020, s. 7). FFI mener vi alle har et ansvar for å "ikke spre desinformasjon, ikke bli uvitende våpendragere for andres påvirkningsoperasjoner" og at dette handler om mer enn kun desinformasjon og kildekritikk. Informanten mener det krever mer kunnskap om at sosial manipulasjon og påvirkning foregår, hvordan det skjer og hvilke virkemidler ulike aktører benytter, samtidig som man i større grad må forstå seg på internett og menneskelig kognisjon. De overnevnte faktorene samt hvilken effekt kognitive påvirkningsoperasjoner og sosial manipulasjon har på samfunnet over tid opplever informanten fra FFI at det er svært lite råd, bevissthet og kunnskap om.

Det norske samfunnet er relativt motstandsdyktig mot påvirkningsoperasjoner fordi det blant annet er høy grad av tillitt og en godt utdannet befolkning (NOU 2023:17, s. 123). Mens uønskede hendelser forårsaket av ekstremvær til en viss grad kan forebygges ved flomvoller og lignende, finnes det egentlig ingen tiltak mot påvirkningsoperasjoner (DSB 1). Samtidig gjør endringer i risikobildet at det krever økt aktsomhet og et forsterket og mer systematisk arbeid for å styrke og bevare befolkningens motstandsdyktighet mot disse (NOU 2023:17, s. 123). Forebyggende tiltak er blant de viktigste virkemidlene mot påvirkningsoperasjoner som har til hensikt å bidra til mistillit til media, undergraving av demokratiske prosesser og polarisering av samfunnet (NSM, 2024, s. 34). Tillit i samfunnet og til myndighetene er viktig for at befolkningen følger rådene (DSB 1) og vist seg helt avgjørende i kriser (NOU 2023:17, s. 54). Det er i tillegg et viktig fundament for god beredskap og gjør Norge mer motstandsdyktig mot destabilisering og sammensatte trusler (NOU 2023:17, s. 54, s. 57).

Dette kan illustreres ved at større årvåkenhet i den vestlige befolkningen kombinert med økt skepsis til Russland har gjort det vanskeligere for russiske påvirkningsaktører å lykkes (E-tjenesten, 2024, s. 21-22).

Oppsummering

Egenberedskap er viktig i møte med sammensatte trusler og vil ha en effekt på samfunnets samlede motstandskraft. Egenberedskap i det digitale domenet er vanskelig å gjennomføre, og det er derfor viktig å tenke gjennom hvordan hendelser kan påvirke digitale systemer vi benytter oss av. Forebyggende tiltak, særlig kritisk refleksjon og kildekritikk, trekkes frem som viktige tiltak på i digitale domenet. Samtidig er det viktig å øke den digitale kunnskapen, samt kunnskapen om ulike virkemidler og hvordan det påvirker både mennesker og samfunn.

4.4 Egenberedskapens rolle i totalforsvaret

Dette kapittelet beskriver hvordan egenberedskap bidrar til et styrket totalforsvar. Kapittelet forklarer hvordan egenberedskap kan bidra til å frigjøre ressurser i totalforsvaret, for så å presentere hva som inngår i å skape en god situasjonsforståelse og hvorfor dette er viktig. Til slutt belyses hvordan enkeltindivider og egenberedskap kan inngå som en viktig del av samfunnets nasjonale sikkerhet.

For å lykkes med totalforsvaret, er det en forutsetning at befolkningen har god egenberedskap (Kommune 2; Kommune 1). Samtlige av informantene er enig i at egenberedskap har en viktig rolle i totalforsvaret, og flere påpeker at egenberedskap i fremtidens totalforsvar bør ha en viktig rolle og ta stor plass (FFI; Forsvaret; NSM; Kommune 2; Sivilf.; Kommune 1). Flere av informantene illustrere viktigheten av egenberedskap ved naturhendelser som «Hans» og «Ingunn» da flere individer ble isolert eller mistet tilgang på enkelte tjenester (DSB 1; Kommune 1). Sivilf. trekker i tillegg frem koronapandemien og omtaler en helt meningsløs og urealistisk hamstring der det meste av varer og tjenester i samfunnet gikk som vanlig. Informanten bruker dette som et eksempel på å forklare hvor ille det kan bli under en større krise der veiakser blir sprengt eller forsyninger stopper opp.

4.4.1 Frigjør ressurser

Egenberedskap er en viktig del av den totale samfunnsressursen og utgjør nederste del av ressursregisteret (DSB 1). Det kan dermed anses som grunnplanken i norsk beredskap (DSB 2). Samfunnet er ikke dimensjonert for krise og krig, men for fredstidsdrift (FFI), og det er

derfor ikke nok ressurser til å hjelpe alle under en større krise (DSB 1; Forsvaret; Kommune 2; Kommune 1). Informanten fra Forsvaret påpeker at Forsvaret ikke vil ha mulighet til å brødfø og støtte alle menneskene som trenger hjelp, og ved bortfall av drikkevann vil en kommune ha begrenset kapasitet til å støtte alle innbyggerne og næringslivet (NOU 2023:17, s. 270). Vi står overfor en knapphetsutfordringer og det er derfor viktig å sikre effektiv bruk av samfunnets ressurser (NOU 2023:17, s. 25). Samtidig mener Sivilf. at Norge ikke kun kan belage seg på å "[...] ruste opp Forsvaret for titalls milliarder hvis ikke sivilbefolkningen klarer å ta sin del av det ansvaret" (Sivilf.). DSB 1 og Cyberf. hevder at det alltid vil eksistere folk som ikke har fulgt rådene eller likevel trenger hjelp, og man kan av den grunn ikke forvente at alle kan klare seg selv i flere dager. Egenberedskap er derfor ikke dimensjonerende i totalforsvaret, og det må eksistere andre tiltak, som styrket resiliens i kritiske samfunnsfunksjoner og styrket sivilbeskyttelsestiltak (DSB 1).

Ved at individer har egenberedskap og klarer å ta vare på seg selv, kan man prioritere og sette inn hjelpen der behovet er størst (DSB, 2020, s. 2; DSB, 2019a, s. 3; Kommune 2; Forsvaret; Sivilf.; DSB 1; DSB 2; FFI). Har befolkningen god egenberedskap vil det følgelig "minimere hvor mye ressurser som må puttes inn for å holde totalforsvaret oppe" (Sivilf.). Jo mer ressurser myndighetene må bruke på å ivareta befolkningen sitt grunnleggende behov, jo mindre ressurser vil de ha til å løse mer kritiske oppgaver (FFI). Dette kan være ressurser i form av lastebiler og personell som må frakte vann og mat eller fikse oppvarming (Kommune 2 og Sivilf.). Det er slik at "Hver dråpe teller" (Sivilf.). Informanten fra Forsvaret hevder at egenberedskap trolig kan bidra til at mindre lovbrudd og kaos oppstår i en krisesituasjon fordi innbyggerne har forsyningene de trenger og offentlige instanser ikke like lett blir satt ut av spill. Ifølge Kommune 2 er en stor svakhet at beslutningsmyndighetene og operative etater fort kan bli «jammed» ned av at folk trenger hjelp (Kommune 2). Egenberedskap vil bidra til at totalforsvaret kan fokusere på sine primæroppgaver og styrker myndighetenes evne til å håndtere en uønsket situasjon (FFI; Kommune 1; DSB 1). Ved å frigjøre ressursene og øke kapasiteten til totalforsvaret, kan aktørene fokusere på selve problemet og ikke bare ettervirkningene de medfører (Forsvaret). "Nasjonal sikkerhet er et samfunnsansvar" (NSM, 2024, s. 14). Enkeltindividers forberedelser har derfor betydning for hele Norges samlede beredskap (DSB, 2019a, s. 3; DSB, 2020, s. 2; DSB 2; DSB, 2023). Samtidig som Sivilf. understreker at det er viktig å få ting ut i hjemmene nå som vi har kapasitet og tid til det. "Tiden for å prioritere beredskap er nå" (NOU 2023:17, s. 27).

4.4.2 Situasjonsforståelse

Trussel- og risikobildet tilsier at kunnskap om egenberedskap blant befolkningen er viktig (NOU 2023:17, s. 129). Cyberf. mener at ved å være klar over sikkerhetssituasjonen vi befinner oss i, vil det skape en større forståelse for verdien og betydningen av egenberedskap. Flere informanter (Sivilf; Kommune 1; Kommune 2) mener det er blitt underkommunisert særlig **hvorfor** egenberedskap er viktig. Det trekkes samtidig frem at balansegang mellom å informere og skremme befolkningen er vanskelig (DSB 1; Forsvaret; Kommune 1; Kommune 2; Sivilf.). Det er ikke ønskelig å spre redsel om invasjon i samfunnet (Sivilf.) og "[...] det er ingen grunn til å tro at det blir krig i Norge, men så viser også verden rundt oss at vi kan aldri være sikker" (DSB 1). Flere informanter (Sivilf.; Kommune 2; FFI) mener fremgangsmåten i den svenske egenberedskapskampanjen, som i større grad er rettet mot det øvre kriseaspektet (NOU 2023:17, s. 130), er mer tydelig og realistisk. FFI understreker at det er et helt annet alvor i dag og at dette må kommuniseres tydelig for at det skal reflekteres til befolkningen. "Jeg tror at befolkningen ikke bare må ha ordentlig informasjon, men også at de tåler det" (FFI).

Befolkningen har behov for realitetsorientering da flere ikke har fått kjent en krise på kroppen og kjent på den uroen det medfører (Forsvaret; DSB 1; Sivilf.; DSB 2). Vi har levd med velstandsøkning og i en dyp fred med lite uroligheter (DSB 1; FFI; DSB 2; Kommune 2). I tillegg er vi godt vant med at velferdsstaten og offentlige tjenester hjelper oss ved behov (Kommune 1; NSM; FFI). Dette har ført til at flere har blitt lurt inn i en slags «falsk trygghet» (Kommune 2), og disse faktorene har bidratt til at flere ikke har tatt innover seg behovet for egenberedskap (Kommune 2; DSB 1; FFI; DSB 2). FFI understreker at befolkningen må være forberedt på, og "innforstått med at det ansvaret ligger også på deg og meg, og ikke «outsourca» til en slags diffus størrelse som er staten" (FFI). NSM hevder at det er nødvendig å ta innover seg at vi må håndtere mer på egne vegne enn hva vi har tenkt til nå.

Det er viktig å bygge bevissthet i befolkningen om hvordan ting henger sammen og hvordan vi alle er brikker i et større puslespill i samfunnets samlede motstandskraft (DSB 2). Nasjonal sikkerhet blir styrket i hele kriseaspektet ved situasjonsforståelse (NSM, 2024, s. 16). Er folk bevisste på hva som kan skje og hvordan der ser ut, vil de i større grad kunne forberede seg (Forsvaret). Vet du ikke hva din virksomhet skal beskyttes mot, blir heller ikke tiltakene treffsikre nok (NSM, 2024, s. 16). DSB 2 mener at storsamfunnet må kunne forvente at

innbyggerne tar ansvar for egen sikkerhet i hverdagen, så langt det er fornuftig og innenfor rimelige grenser. Videre trekker informanten frem at det finnes krav sikkerhetsbelte og røykvarslere, men ingen krav om å lagre vann, ha ekstra mat eller lignende. Noe informanten mener omhandler den samme logikken.

Flere informanter trekker frem at praktiske årsaker, som lite plass og kostnader, trolig utgjør en viktig årsak til at flere ikke har tilstrekkelig egenberedskap (DSB 1; Kommune 1; NSM). NSM påpeker at selv om beredskap har en pris, gir det utrolig mye den dagen det må utnyttes. Dermed kan prisen bli liten sammenlignet med konsekvensen av å ikke ha gjort noe (NSM). Informanten sammenligner det videre med forsikring på huset; det er noe du håper viser seg bortkastet, men noe folk flest ikke tør å la være. Du kan aldri tillate deg å tenke "det skjer ikke meg, for det styrer du ikke" (NSM). Cyberf. legger til at egenberedskap kan oppfattes som unødvendig frem til dagen du kanskje trenger det. Til slutt understreker FFI et forhold mellom sannsynlighet og konsekvens. Dette er en avveining alle må ta, men det er viktig at vi er klar over hvilken risiko vi aksepterer og har et bevisst forhold til det.

4.4.3 Individ kan påvirke nasjonal sikkerhet

De sikkerhetspolitiske og teknologiske utviklingstrekkene reduserer avstanden mellom individ, virksomhet og nasjonal sikkerhet (NSM, 2024, s. 14). Det er behov for å øke kunnskapen og bevisstheten om totalforsvaret, samfunnssikkerhet og beredskap, samt betydningen den enkelte har i samfunnet (NOU 2023:17, s. 170, 411). Samtidig påpeker Sivilf. at totalforsvaret er et vanskelig begrep som rekker vidt, og hevder at mange ikke har gjort refleksjoner rundt hva totalforsvaret er. Informanten mener derfor at det bør være "mer kommunikasjon i at egenberedskap er en del av totalforsvaret [...]" (Sivilf.).

Avskrekking

Evnene til forsvar og avskrekking blir stadig viktigere, men viser seg også mer krevende å ivareta (Prop. 1 S (2023-2024), s. 4). Ifølge Kommune 2 blir egenberedskap en forutsetning for et troverdig forsvar av Norge, og Cyberf. påstår videre at en befolkning med høy egenberedskap er mer robust og resilient mot sammensatte trusler. Samfunnets motstandsdyktighet må være førende for videreutviklingen av totalforsvaret (NOU 2023:17, s. 170). Cyberf. hevder at egenberedskap fører til at samfunnet ikke blir satt helt ut av spill, "ting fungerer så normalt som mulig i en unormal situasjon" og forbereder samtidig

befolkningen i større grad på det uforutsigbare. Videre vil en robust befolkning i større grad stå imot press (DSB 1). Dette vil igjen være viktig for samfunnets evne til å håndtere en krise (FFI) og gjenoppretting (Cyberf.; FFI).

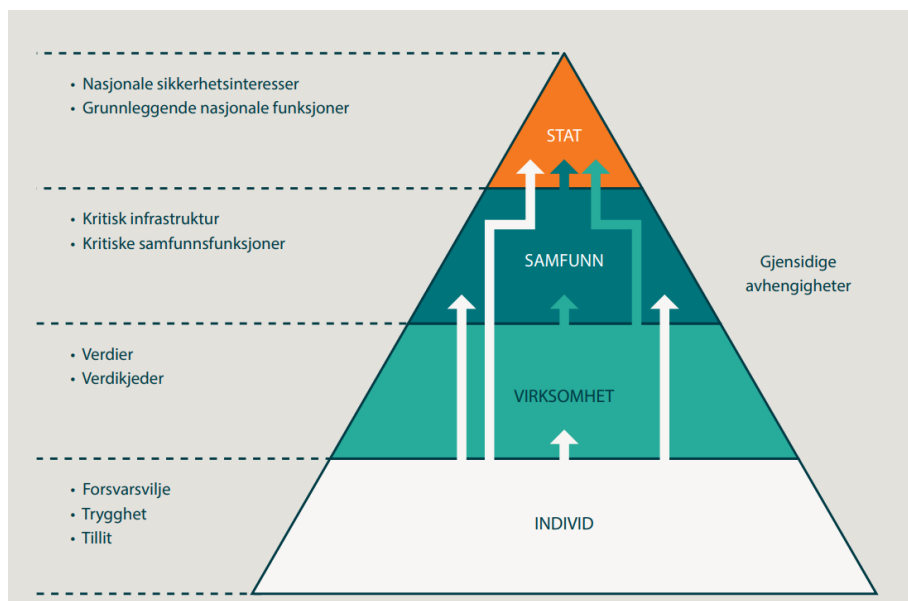
Når konsekvensene av å ramme et samfunn reduseres, trekker Kommune 1 og Kommune 2 frem at det kan tenkes at sannsynligheten for angrep blir redusert da en aktør ikke oppnår ønsket effekt. Kommune 2 mener den største verdien av egenberedskap ligger i at vi kan gjøre noe med konsekvensene når en uønsket hendelse har oppstått, ikke nødvendigvis å redusere sannsynligheten, for om en aktør vil det nok, får de det til. Fremstår Kongerike Norge som et sterkt samfunn der både innbyggere og nasjon i større grad er selvforsynt og mindre avhengig av andre, vil det virke mer avskrekkende (Forsvaret). Aktører vil da møte et samfunn som er forberedt og dermed ikke kan settes ut av spill like lett (Cyberf.). Uten egenberedskap blir "samfunnet mer sårbart og mindre resilient" (DSB 2). Videre understreker DSB 1, Kommune 1 og Cyberf. at egenberedskap stadig blir viktigere og at det vil bli et større behov for det. Spesielt nå som trusselbildet er i endring (Cyberf.).

Gjensidig avhengighet

For å styrke det norske totalforsvaret er det nødvendig å jobbe på alle nivåer, fra regjeringen ned til enkeltmenneske (DSB 2). Kunnskap og forståelse om de truslene som rettes mot oss og sårbarheter som eksisterer på individnivå, kan oversettes til samfunns- og jobbkontekst (FFI). "Mange av oss sitter i stillinger hvor vi har tilgang på systemer og kunnskap som kan være en sårbarhet, og som vi ikke nødvendigvis er klare over" (FFI).

"Egenberedskap har en mye større effekt på totalforsvaret enn det vi har tenkt fram til nå. Og [...] enkeltmenneske og enkeltvirksomhetene er stadig viktigere, fordi ting bare «merges» sammen. [...] Det er ingen som klarer seg alene lenger. Alle har ekstreme avhengighetsforhold til mange, og det er vi faktisk nødt til å ta innover oss".
(NSM)

Figuren nedenfor illustrerer gjensidige avhengigheter i samfunnet og viser til enkeltindividens betydning for sikkerheten i samfunnet.

Figur 7: Gjensidige avhengigheter mellom ulike nivåer av sikkerhet. Hentet fra NSM, 2024, s. 15.

FFI bemerker at det ofte blir et merkelig skille mellom befolkningen og virksomheter. Informanten understreker at befolkningen jobber i virksomhetene og alle kan derfor få en rolle i truslene vi står overfor. En forutsetning for å håndtere samfunnsutfordringer er en befolkning og arbeidsstyrke som har relevant kunnskap om kompetanse (NOU 2023:17, s. 403). Samtidig består næringslivet av virksomheter som understøtter kritiske samfunnsfunksjoner og av virksomheter som kan benyttes for beredskap og krisehåndtering (NOU 2023:17, s. 182). Det er derfor viktig at menneskene som besitter stillinger i kritiske samfunnsfunksjoner evner å ta vare på seg selv slik at disse systemene, som sykehus og flyplasser, skal fungere (Kommune 2).

NSM peker videre på at det er viktig å forstå at enkeltindivider kan utgjøre en sentral komponent i en årsakskjede som kan føre til alvorlige hendelser. Det er derfor behov for at individer forstår sin plass i verden (NSM). Det er sjeldent den ansatte i seg selv som er av interesse, men heller hvordan enkeltpersoner kan utnyttes som inngangsport til virksomhetens verdier (NSM, 2024, s. 14). Ved at enkeltindivider mangler vesentlig kunnskap på jobb, kan man utgjøre en stor sårbarhet (FFI). NSM mener vi har gjort oss sårbare når datamaskiner styrer alt, mens kunnskapen om dem er lav. En PC kan være en stor angrepsvektor om man vil ta ut en institusjon (Kommune 2) og lenken mellom enkeltmenneske, virksomheter og resten av verden er helt unik nå som alle har en data (NSM). Alle har et ansvar, spesielt på det

digitale domenet der konsekvensene kan bli så formidable og ramme flere enn kun deg selv (NSM). Informanten illustrere dette ved å tydeliggjøre at alle hendelsene som har rammet norske virksomheter i det digitale domenet, er det noen som har satt i gang.

Oppsummering

Egenberedskap har en viktig rolle i totalforsvaret. Det kan bidra til at individer evner å ta vare på seg selv og de rundt seg, noe som fører til totalforsvaret i større grad kan benytte sine ressurser der behovet er størst. Det er viktig å øke situasjonsforståelsen og det eksisterer et økt behov for at innbyggerne forstår **hvorfor** det er viktig å praktisere egenberedskap. Videre kommer det frem at egenberedskap kan bidra til en avskrekkende effekt ved å bygge samfunnet mer motstandsdyktig. Det understrekes at innbyggerne kan være en viktig del av den nasjonale sikkerheten, blant annet på grunn av gjensidige avhengigheter i samfunnet og individers viktige rolle i å fylle jobber i, eller som understøtter samfunnskritiske funksjoner.

5 Diskusjon

Følgende kapittel vil drøfte studiens empiri i lys av det teoretiske rammeverket og tidligere forskning. Kapittelet er strukturert etter forskningsspørsmålene som alle utgjør et delkapittel hver. Den første delen redegjør for sammensatte trusler mot Norge og drøfter deres dimensjoner. Videre dekker neste delkapittel hvordan aktører i totalforsvaret forstår egenberedskap og hva det innebærer. Til slutt drøftes hvordan egenberedskap bidrar til samfunnsresiliens ved å illustrere dens rolle i alle delene av krisefasene. Samtidig som det argumenteres for hvordan dette bidrar til å styrke det norske totalforsvaret. Under hvert delkapittel tilhører en oppsummering som bidrar til å besvare studiens problemstilling: *"Hvordan kan egenberedskap bidra til å styrke det norske totalforsvaret og dens evne til å håndtere sammensatte trusler?"*

5.1 Sammensatte trusler mot nasjonal sikkerhet

Dette kapittelet tar for seg sammensatte trusler rettet mot Norge. Det tas utgangspunkt i teorien til Norris et al. (2008) om stressorer og deres dimensjoner. Først presenteres sårbarheter i samfunnet før det redegjøres for dimensjonene til sammensatte trusler ved å blant annet undersøke deres egenskaper.

5.1.1 Et sårbart samfunn

Sårbarhet i samfunnet utgjør en viktig faktor for hvordan et angrep mot Norge utspiller seg. Empiriske funn hevder at vår avhengighet til kritisk infrastruktur utgjør en sårbarhet (DSB, 2019a, s. 2; DSB, 2020, s. 2; DSB 2; Forsvaret). Videre viser det teoretiske rammeverket til at virkemidlene innenfor MPECI har til hensikt å unytte og ramme sårbarheter innenfor PMESII (Monaghan et al., 2019, s. 13). Det er i tillegg nærliggende å anta at angrep mot sårbare mål øker sannsynligheten for et vellykket angrep.

Gjennom empiriske funn er det avdekket gjensidige avhengighetsforhold og komplekse verdikjeder i samfunnet (NSM; NSM 2024, s. 15; FFI). Det vises videre til hvordan enkeltindivider kan benyttes som inngangsport for å ramme overordnede system (NSM, 2024, s. 14) og flere informanter peker på hvordan enkeltindivider utgjøre en sårbarhet i samfunnet (NSM; FFI; Kommune 2). På bakgrunn av dette kan individers handlinger, eller mangel på handlinger, føre til konsekvenser som kan ramme på virksomhet- samfunn- eller i verstefall statsnivå. Det kan av den grunn være vanskeligere å forsvare seg tilstrekkelig og oppdage når

en virksomhet blir utsatt for et angrep når det eksisterer mange inngangsporter. Det argumenteres også for at det kan være krevende å forstå hvordan angrep på et system kan forplante seg og få oversikt over mulige konsekvenser. Dette på bakgrunn av at det kan være tilnærmet umulig å få oversikt over alle samfunnets verdikjeder. Disse forholdene kan eksemplifiseres ved at trusselaktører kan samle inn data eller gjennomføre lavintensive angrep som ikke nødvendigvis utgjør en trussel i seg selv, men som i sum vil ha stor effekt (FFI; Diesen, 2018, s. 7). Følgelig vil disse faktorene i stor grad påvirke hvordan dimensjonene til stressorene kan karakteriseres.

5.1.2 Dimensjoner ved sammensatte trusler

I lys av teorien til Norris et al. (2008, s. 131) om samfunnsresiliens fremstår sammensatte trusler som eksempler på stressorer som kan påføre samfunnet og enkeltindivider stress. Empiriske funn belyser også hvordan sammensatte trusler kan ramme både samfunn og enkeltindivid. Virkemidler inkluderer etterretning, sabotasje, cyberoperasjoner, påvirkningsoperasjoner, sosial manipulasjon, sikkerhetstruende oppkjøp og rekruttering av innsidere (NSM 2024, s. 7; FFI; Sivilf.; DSB 1; DSB 2; Kommune 2; Cyberf.; Malerud et al. 2021, s. 14-16; PST, 2024, s. 16-17; 22; E-tjenesten, 2024, s. 21-23).

Stressorer kan ha flere dimensjoner, men Norris et al. (2008, s. 131) fremhever *alvorlighetsgrad*, *varighet* og *overraskelse* som de viktigste. I teorien til Malerud et al. (2021, s. 14-16) presenteres egenskaper ved sammensatte trusler; de kan være fordekte, lovlige/ulovlige og ha kortsiktig/langsiktig mål. Ved å undersøke disse egenskapene fremstår det som sannsynlig at en eller flere de nevnte dimensjonene kan være til stede under et angrep. Det er imidlertid verdt å bemerke at dette kan variere ut fra hvilke virkemidler som benyttes, samt kombinasjonen de utgjør. Av den grunn blir særlig egenskapen med vertikal og horisontal eskalering relevant. Denne egenskapen kan trolig medføre økt grad av alle dimensjonene da aktører kan skape en angrepspakke tilpasset et målsystem (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 8-9).

Gjennom vertikal eller horisontal eskalering kan *alvorligheten* av ett eller flere angrep bli store. Ved sistnevnte kan den akkumulerte verdien av flere virkemidler medføre så omfattende konsekvenser at det kan true rikets sikkerhet (Malerud, 2021, s. 13-14) og illustrere dens mulighet for synergisk effekt (NATO StratCom COE, 2019, s. 18; Cullen &

Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9). Videre kan ett angrep få en stor alvorlighetsgrad gjennom intensivering av virkemidler. Særlig anslag mot kritiske samfunnsfunksjoner kan tydeliggjøre dette. Teori viser til kritisk infrastruktur som et aktuelt og sårbart mål innenfor PMESII (Monaghan et al., 2019, s. 13), og empiri tyder på at slike systemer kan være aktuelle mål for Russland å ramme basert på deres tidligere hendelser (E-tjenesten, 2024, s. 6) og at de kan se seg tjent med å angripe slike norske mål (PST, 2024, s. 23). Ettersom kritisk infrastruktur støtter kritiske samfunnsfunksjoner, og samfunnskritiske funksjoner videre opprettholder samfunnets og individers grunnleggende behov (NOU 2006:6, s. 16, 32), blir det tydelig at bortfall av disse potensielt kan medføre alvorlige konsekvenser.

Gjenoppretting kan være krevende etter kriser med en høy alvorlighetsgrad, og kan med dette bidra til å forlenge krisens *varighet*. Dette fenomenet understøttes av studiens empiri der det kommer frem at bortfall av kritisk infrastruktur kan sette et samfunn ut av spill i lenger tid (NOU 2023:17, s. 303, 314). Når en krise oppstår, er det derimot ikke kun dimensjonene av stressorene som utgjør en viktig rolle. Teorien om samfunnsresiliens viser til at balansen mellom samfunnets ressurser og dimensjonene har avgjørende betydning for samfunnets evne til å respondere og gjenoppretting (Norris et al., 2008, s. 130-132). Til slutt kan truslenes egenskaper, ved at de kan ha langsiktige mål (Malerud et al., 2021, s. 14), og ved at de består av en rekke virkemidler som på tur og orden kan bli introdusert til samfunnet, føre til at samfunnet utsettes for vedvarende stress over en lenger tidsperiode.

På bakgrunn av at identifisering av trusselaktører, sikkerhetstruende virksomheter og forståelse av trusselbildet kan være utfordrende (Meld. St. 5 (2020-2021, s.11-12), kan det resultere i at angrep oppleves som *overraskende*. Det teoretiske rammeverket belyser samme problemstilling der Malerud et al. (2021, s. 14) hevder at egenskapene til sammensatte trusler kan gjøre det svært vanskelig å forutse og forhindre. Samtidig rapporterer NSM (2024, s. 7) at Norge daglig blir utsatt for ulike virkemidler og det argumenteres for at disse kan inngå som en del av en aktørs sammensatte virkemiddelbruk. På den ene siden kan ikke alle hendelsene kategoriseres som sammensatte trusler, men heller være eksempler på enkeltstående hendelser forårsaket av tekniske feil, menneskelig svikt, uhell eller andre tilsiktede hendelser, som kriminalitet. På den andre siden kan deres egenskaper utgjøre en sentral årsak til at det er vanskelig å fastslå hva et angrep kategoriseres som. Tidligere forskning og empiri styrker denne påstanden ved å påpeke at statlige trusselaktører trolig vil operere under terskelen for

væpnet konflikt (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 19, 23; Gjørsv, 2019a; PST, 2024, s. 23). På bakgrunn av at virkemidler kan være fordekte, lovlige og/eller diffuse (Malerud et al. 2021, s. 14-16) kan det bidra til å ytterligere komplisere arbeidet med å avdekke hensikten eller årsaken bak en situasjon, samt å identifisere en trusselaktør. Det betyr at truslenes egenskaper kan gjøre det utfordrende å forstå om tilsynelatende tilforlatelige og enkeltstående hendelser kan være en del av en større angrepskampanje eller ikke. Dette kan resultere i at samfunn ikke oppdager trusselen før det er for sent, og dermed kommer dimensjonen overraskelse til syne. Til tross for dette kommer det frem i det teoretiske rammeverket at alle hendelser gir en form for forhåndsvarsling (Turner, 1976, s. 378, 380-181). Det bør derfor være mulig å forhindre eller forberede seg på dem slik at samfunnet ikke blir rammet så hardt.

Oppsummering

Sammensatte trusler er et eksempel på stressorer som påfører samfunnet og enkeltindivider stress. Virkemidler kan inkludere etterretning, sabotasje, cyberoperasjoner og påvirkningsoperasjoner. Sårbarheter i samfunnet og egenskapene ved de sammensatte truslene kan medføre at en eller flere av de viktigste dimensjonene; alvorlighet, varighet og overraskelse er til stede under en aktørs angrep.

5.2 Aktørene i totalforsvarets forståelse av egenberedskap

Dette kapittelet tar for seg hvordan aktører i det norske totalforsvaret forstår egenberedskap. Først presenteres hva egenberedskap innebærer, og hva dens hensikt er. Deretter redegjøres det for når egenberedskap skal benyttes før det til slutt argumenteres for egenberedskapens dynamiske tilnærming.

Egenberedskap skal fungere uansett årsakssammenheng for en uønsket hendelse (DSB 1; DSB 2). Det er derfor irrelevant om hendelser skyldes ekstremvær eller sabotasje. Ifølge studiens teori er en slik tilnærming avgjørende for forsvar mot et bredt spekter av trusler (Sharifi, 2016, s. 643-644; Norris et al., 2008, s. 127) og empiri fremhever en trusselbasert "føre-var"-tilnærming som helt nødvendig (NSM 2024, s. 7).

Basert på studiens datainnsamling og analyse, tyder mye på at aktørene i totalforsvaret har en relativt lik forståelse for egenberedskapens innhold, funksjon og relevans. Formålet med egenberedskap er klart definert som å gjøre befolkningen i stand til å ta vare på seg selv og de rundt seg i minst tre døgn ved å dekke grunnleggende behov før en uønsket hendelse

inntreffer (DSB, 2020; DSB, 2019a, s. 2; DSB, u.å.a.). Forberedelser foregår i form av fysiske forberedelser, som beredskapslager, og mentale forberedelser. Empiri eksemplifiserer mentale forberedelser med å sikre riktige kunnskap, vite hvordan du skal få tilgang på god informasjon samt mental og psykologisk robusthet eller årvåkenhet (Kommune 2; NSM; FFI; DSB 1; DSB 2; DSB, 2020; NOU 2023:17, s. 27). Imidlertid avslører studienes funn at den mentale delen av egenberedskap er underkommunisert, en svakhet flere informanter påpeker (DSB 2; Sivilf.; FFI; Kommune 1). I tillegg til dette, trekker flere informanter frem et ønske om å tydeliggjøre at egenberedskap er et lagspill som også inkluderer å planlegge sammen og hjelpe andre (DSB 2; Sivilf.; Kommune 1). Disse faktorene er viktige og er en naturlig del av arbeidet med egenberedskap.

Som egenberedskapskampanjen lyder; "Du er en del av Norges beredskap" samt gjennom studiens intervju, kommer det frem at egenberedskap hovedsakelig fokuserer på to aspekt (DSB, 2019a, s. 2; DSB u.å.a.; DSB 1; DSB 2). For det første viser «beredskap» og «bortfall» begge til egenberedskapens konsekvensreducerende effekt gjennom beredskapsarbeidet da det viser til en hendelse som allerede har inntruffet. Det kan dermed tyde på at dens konsekvensreducerende effekt er av størst verdi, noe informant DSB 2 også viser til. Imidlertid innebærer også egenberedskap forebyggende tiltak, som å avsløre desinformasjon og falske nyheter (NOU 2023:17, s. 27; DSB, 2020, s. 7; FFI). Dette er også en svært viktig del av egenberedskapsarbeidet. For det andre tas det utgangspunkt i bortfall av kritisk infrastruktur, men også her innebærer egenberedskap hendelser som faller utenfor dette. Det inkluderer for eksempel hendelser som rammer svært lokalt og kun påvirker enkeltindivid fremfor et samfunn. Det kan også være mer hverdagslige hendelser, slik som Kommune 1 trekker frem, og kan for eksempel være lokale hendelser som brann eller svindelforsøk.

På bakgrunn av empiriske funn argumenteres det for at egenberedskap har en dynamisk tilnærming. For det første er ikke egenberedskap isolert. Studiens empiri og tidligere forskning understreker et behov for en styrket norsk beredskap og motstandsevne (NOU 2023:17, s. 27, 34; NSM, 2024, s. 7; Sivilf.; Bruvoll & Rongved, 2022, s. 21; Hageberg & Smedshaug, 2013, s. 1; Thomstad, 2018, s. 50). Samtidig peker empiriske kilder på et behov for økt bevissthet om totalforsvaret og enkeltindividers betydning i samfunnet (NOU 2023:17, s. 170, 411; Sivilf.). Følgelig vil det understrekes at egenberedskap ikke kun er viktig for befolkningen, men inngår også som en sentral del av totalforsvarsarbeidet. Egenberedskap

inngår derfor som *ett* av flere tiltak for hele samfunnets samlede beredskap. Det er dermed et samspill mellom egenberedskap og ulike nivåer av beredskap i det norske samfunnet. For det andre vil egenberedskap variere fra individ til individ. Empirien trekker frem geografisk plassering og individuelle behov (Cyberf.; Kommune 1; Kommune 2; NSM; DSB, 2020) som viktige faktorer for dette.

For det tredje er det en felles enighet i empirien om at det eksisterer et behov for å tilpasse egenberedskapen til dagens risiko- og trusselbilde, og at anbefalinger i større grad må gjenspeile den sikkerhetspolitiske situasjonen vi befinner oss i. Lignende påstand kommer frem i tidligere forskning der det norske beredskapssystemet og Forsvaret må tilpasses samfunnets sårbarheter og truslene vi står overfor (Norheim-Martinsen, 2018; Sellevåg, 2022, s. 28; Endregard, 2018, s. 78; Kaiser, 2022, s. 42; Gjørsv, 2019a; Gjørsv, 2019b; Thomstad, 2018, s. 50; Sellevåg et al., 2022, s. 28; Viste & Birkmo, 2023). DSBs oppdaterte egenberedskapskampanje vil inneholde og tydeliggjøre flere forhold som studiens informanter trekker frem som relevant og underkommunisert for å møte dagens trusler. Slike justeringer og oppdateringer gjør egenberedskapen mer tilpasset dagsaktuelle og fremtidige risiko og trusler det norske samfunnet står overfor. Samtidig understøtter DSB 1 at slike revideringer også vil være svært aktuelt og viktig i fremtiden.

Oppsummering

Egenberedskap går ut på å gjennomføre *fysiske* og *mentale* forberedelser, tilpasset individuelle behov og risiko- og trusselbilde, for å sikre at man kan ta vare på *både* seg selv og andre i minst tre døgn ved en uønsket hendelse. Hovedfokuset ligger på å gjøre befolkningen forberedt på å håndtere konsekvenser som kan oppstå ved bortfall av kritisk infrastruktur, men omfatter også forebyggende arbeid samt hendelser som omhandler mer enn kritisk infrastruktur. Til slutt kommer det frem at egenberedskap har en dynamisk tilnærming og må derfor tilpasses miljøet.

5.3 Resiliente samfunn som styrker totalforsvaret

"[...] alle har en rolle å spille i nasjonens samlet motstandskraft mot det brede spektret av virkemidler som vi utsettes på hver eneste dag". (FFI)

Under en krise, forårsaket av en aktørs sammensatte virkemiddelbruk, vil egenberedskap utgjøre en viktig rolle før, under og etter krisen inntreffer. Følgende delkapittelet vil illustrere

dette ved å plassere egenberedskap i alle krisefasene presentert av Kruke (2015, s. 178) og forklare dens rolle og funksjon i hver fase. I tillegg vil det argumenteres for hvordan egenberedskap styrker samfunnet i møte med aktørers virkemidler ved å benytte teorien om samfunnsresiliens, presentert av Norris et al. (2008, s. 130). Ettersom det utvidede krisebegrepet og resiliens begge blir ansett som en kontinuerlig prosess (Kruke, 2015, s. 178; Norris et al., 2008, s. 130), vil dette arbeidet aldri oppnå en endelig tilstand. Av den grunn inngår også resiliens som en del av alle krisefasene for å understreke dens funksjon og behovet for å arbeide med det i hver fase.

Egenberedskap vil være et viktig tiltak i møte med sammensatte trusler. Dette er fordi egenberedskapen som nevnt er all-hazard (DSB 1) og skal av den grunn også ha en effekt mot slike trusler. Flere av studiens informanter anser egenberedskap som svært viktig og mener det kan avgjørende rolle for totalforsvaret og samfunnets evne til å håndtere kriser (FFI; Kommune 1; Kommune 2).

5.3.1 Førkrisefasen

Med bakgrunn i det teoretiske rammeverket, har arbeidet med egenberedskap i førkrisefasen en proaktiv tilnærming til resiliens. Dette er fordi man forsøker å *forutse* mulige hendelser og *overvåke* miljøet før man videre implementerer tiltak gjennom å *forebygge* og redusere konsekvensene gjennom *beredskap* på bakgrunn av de to første fasene (Jackson & Ferris, 2015, s. 6; Kruke, 2015, s. 178; Lundberg & Johansson, 2015, s. 23).

Innbyggernes situasjonsforståelse

For å forstå hva vi skal beskyttes mot og hvilke verdier som skal beskyttes, er det nødvendig å skape en god situasjonsforståelse. På den ene siden tyder tidligere forskning på at den norske befolkningen forstår alvoret og viktigheten av egenberedskap. Dette på bakgrunn av at flere rapporterer om å ha gjennomført en rekke egenberedskapstiltak samtidig som majoriteten av den norske befolkningen oppgir at de har, eller vil styrke sin egenberedskap (Ipsos, 2024). På den andre siden oppgir 1 av 5 at egenberedskap ikke er en prioritet, og 13% mener individer ikke har ansvar for å klare seg selv i en uke uten hjelp fra samfunnet (Ipsos, 2024, s. 4, 25). Praktiske årsaker kan være en grunn. Flere informanter (NSM; Kommune 1; DSB 1; Kommune 2) trekker frem kostnad og begrenset plass som en trolig årsak til at individer ikke har sørget for egenberedskap. Imidlertid kommer det tydelig frem at årsaken til **hvorfor** egenberedskap er viktig, er underkommunisert (Sivilf; Kommune 1; Kommune 2). Det

formidles i tillegg at en realitetsorientering er nødvendig for å øke forståelsen for individers og samfunnets behov for egenberedskap (FFI; Kommune 2; NSM; Forsvaret; DSB 1; DSB2; Sivilf.). Studiens funn tyder på at det er særlig relevant å forstå *trusselbildet* for å vite hva vi skal beskytte oss mot og forstå *ansvaret* enkeltindivider har i samfunnet.

Trusselbilde

Studiens informanter hevder at innbyggerne bør ha kunnskap om truslene vi står overfor (Cyberf.; Forsvaret; FFI; Kommune 2). Mye tyder på at dagens trusselbilde har endret seg og er mer alvorlig enn tidligere (FFI; E-tjenesten, 2024, s. 6; Cyberf.; DSB 1; DSB 2). Det er derfor viktig å være bevisst de truslene vi utsettes for, samt gjennomføre gode tiltak for å forsvare oss mot dem (NSM, 2024, s. 16; NSM; Forsvaret; Cyberf.). Teori viser til at man i førkrisefasen må forutse og overvåke miljøet for å videre implementere tiltak (Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Uten nok kunnskap om den sikkerhetspolitiske situasjonen vil det være vanskelig å predikere mulige hendelser som kan forekomme, samt implementere tiltak med god effekt. Empiri viser til at nødvendig kunnskap for å håndtere sammensatte trusler inkluderer aktørers metoder, mål og verdier (Prop. 1 S (2023-2024), s. 20). Cyberf. hevder i tillegg at denne forståelsen bidrar til økt forståelse for verdien av egenberedskap. Dermed kan økt kunnskap om trusselbilde medføre at individer forstår viktigheten av egenberedskap og samtidig implementerer gode tiltak.

Ansvar

"Nasjonal sikkerhet er et samfunnsansvar". (NSM, 2024, s. 14)

Selv om den norske befolkningen viser til splittelse i deres meninger om enkeltindividers ansvar under en krise (Ipsos, 2024), viser funn tvert imot en felles enighet om at individer har et ansvar under en krise. Samtlige empiriske kilder oppfordrer enkeltindivider til å ta ansvar under en krise. Dette gjøres eksplisitt der enkelte informanter meddeler at samfunnet bør forvente at innbyggerne tar ansvar, og ytrer også et behov for at det gjøres (DSB 2; FFI; NSM; Forsvaret). Resterende kilder oppfordrer til mer ansvar blant annet gjennom å oppfordre til at befolkningen praktiserer egenberedskap.

Det er tydelig at egenberedskap har en verdi for samfunn og individ. For det første tydeliggjøres det at totalforsvaret har begrenset med ressurser som kan medføre at ikke alle får hjelp under en større krise (FFI; DSB 1; Forsvaret; NOU 2023:17, s. 25, 270). For det

andre blir egenberedskap, og det faktum at enkeltindivider tar ansvar, trolig viktigere med de gjensidige avhengighetene i samfunnet (NSM; NSM, 2024, s. 15). Empiri trekker særlig frem sikkerhetsutfordringer på det digitale domenet som utfordrende (NSM; NOU 2023:17, s. 34; FFI). Befolkningen blir utsatt for flere trusler på det digitale domenet og kan utgjøre en stor sårbarhet for virksomheter (FFI; NSM; Kommune 2; NSM, 2024, s. 14), spesielt når kunnskapen om teknologiske systemer er så lav (NSM). For det andre er det etablert at samfunnet er avhengig av kritiske samfunnsfunksjoner (NOU 2006:6, s. 32; DSB, 2019a, s. 2; DSB 2; Forsvaret), og næringslivet består av virksomheter som understøtter disse (NOU 2023:17, s. 182). Når ansatte i slike virksomheter ikke kan ta vare på seg selv, vil de heller ikke evne å fylle sin rolle i samfunnet og bidra til at disse systemene fungerer (Kommune 2). På bakgrunn av disse argumentene blir det tydelig at individer har et viktig ansvar i samfunnet.

Forebygging

Med en god situasjonsforståelse skapes et godt grunnlag for å videre arbeide forebyggende. Ifølge NSM (2024, s. 34) er forebyggende tiltak en av de viktigste virkemidlene mot påvirkningsoperasjoner. Imidlertid gjør egenskapene til de sammensatte truslene dem generelt vanskelig å forebygge (Malerud et al., 2021, s. 14).

På et mer overordnet nivå blir tillit i samfunnet trukket frem som et viktig virkemiddel mot sammensatte trusler og har en forebyggende effekt mot å destabilisere samfunnet (NOU 2023:17, s. 57). Forebyggende tiltak på individnivå omhandler riktig og oppdaterte teknologiske systemer (DSB 2; Kommune 2; NSM), verifisere informasjon ved bruk av troverdige kilder (NSM, 2024, s. 34; DSB, 2020, s. 7) og kunnskapsdimensjonen, som omhandler kunnskap om internett og teknologiske systemer (FFI; NSM), menneskelig kognisjon (FFI), kildekritikk og kritisk tenking (Kommune 2; DSB 1; NOU 2023:17, s. 129; FFI; NSM).

På bakgrunn av det teoretiske rammeverket argumenteres det for at slike tiltak vil styrke både enkeltindivid og samfunn til å stå imot stressorene i en større grad (Kruke, 2015, s. 178; Norris et al., 2008; Jackson & Ferris, 2015). Empiriske funn belyser også at det reduserer sannsynligheten for å bli påvirket av en trusselaktør (Kommune 2; DSB 1; FFI; Eshel & Kimhi, 2016, s. 110). Samtidig tyder studiens funn på at egenberedskap i tillegg kan ha en avskrekkende effekt ved å ikke oppnå ønsket effekt. Noe som kan skyldes en økt grad av

samfunnsresiliens. Tidligere forskning påpeker at avskrekking er et viktig aspekt ved resiliens (Roepke & Thankey, 2019).

Beredskap

"Tiden for å prioritere beredskap er nå". (NOU 2023:17, s. 27)

Risikoen for sammensatte trusler kan ikke totalt elimineres da det er umulig å forhindre alle uønskede hendelser (Kruke, 2015, s. 178). Det er derfor nødvendig å arbeide med beredskap. Ifølge empiriske funn utgjør egenberedskap fundamentet av samfunnets beredskap (DSB 1; DSB 2) og har dermed en stor betydning hele Norges beredskap (DSB, 2019a, s. 3). Både teori om empiri viser til en helhetlig tilnærming til beredskapsarbeidet som nødvendig i forsvaret mot sammensatte trusler (Diesen, 2018, s. 44; NOU 2023:17, s. 126). Likevel avslører tidligere forskning nedbygging av beredskapslagre (Bruvoll & Rongved, 2022, s. 21; Hageberg & Smedshaug, 2013, s. 1; Thomstad, 2018, s. 50). Basert på dette kan det tyde til at den individuelle beredskapen blir enda viktigere da sårbarheten under kriser øker når mindre av samfunnets ressurser er tilgjengelig. Det argumenteres videre for at en godt forberedt befolkning til en viss grad kan kompensere for manglende i samfunnets beredskapslagre. Videre vil individer sikre eget grunnleggende behov og en større krise vil dermed i mindre grad true samfunnssikkerheten.

Tidligere i studien ble det redegjort for at egenberedskapens konsekvensreducerende effekt trolig er av størst verdi. Kommune 2 understreker at dette særlig gjelder i møte med sammensatte trusler da en aktør vil evne å gjennomføre et angrep om det er ønskelig. Flere av studiens informanter påpeker imidlertid at beredskap mot sammensatte trusler kan være vanskelig (Forsvaret; NSM). Dette kan skyldes det faktum at flere virkemidler rammer individer gjennom det digitale domenet, og slike tiltak er vanskeligere å implementere enn i den fysiske verden opplyser NSM. Likevel har beredskap stor effekt mot sammensatte trusler og en rekke tiltak kan gjennomføres, som å skaffe beredskapslager og øke kunnskap om hvordan håndtere en situasjon når krisen har inntruffet. Slike egenberedskapstiltak vil, som teori viser til, stille samfunnet i en bedre posisjon der befolkningen er forbedret (Kruke, 2015, s. 178).

Dette skyldes blant annet at det gjennom beredskapsarbeidet sikres en økt grad av ressurser med adaptive kapasiteter, noe teorien til Norris et al. (2008, s. 131) peker på som viktig.

Adaptive ressurser beskriver ressursene i seg selv og deres kapasitet, som robuste, redundante og/eller hurtige (Breneau et al., 2003, s. 738; Norris et al., 2008, s. 127-135). Studien viser til at egenberedskap til en viss grad sørger for redundante ressurser. På den ene siden fungerer beredskapslager som et reservelager og virker som en personlig buffer under en krise dersom nødvendige varer og tjenester blir utilgjengelig. Dette medfører at man i mindre grad er avhengig av samfunnskritiske funksjoner, noe informantene fra Forsvaret trekker frem som en viktig faktor for å redusere konsekvensene av en krise. På den andre siden vil virkemidler som fører til bortfall av kritisk infrastruktur, som sabotasje eller cyberangrep, gjøre det vanskelig å hevde at tilstanden om «ressursmangfold», slik studiens teori beskriver redundans (Breneau et al., 2003, s. 738), er til stede. Dette skyldes naturen og definisjonen av samfunnskritiske funksjoner der det ligger til grunn at avbrudd i maks syv døgn vil true befolkningens grunnleggende behov og utfordre beredskapsressurser (DSB, 2016, s. 8). En annen viktig faktor som bør trekkes frem er tilstanden i dagens samfunn. Tidligere forskning viser til at over halvparten av befolkningen ikke har sørget for tilstrekkelig egenberedskap dersom enkelte type kritisk infrastruktur skulle falle bort i minimum tre døgn (Ipsos, 2024, s. 17).

Sivilf. understreker at det er et behov for å få varer ut til befolkningen nå som vi har tid og kapasitet, og eksemplet ovenfor illustrerer en årsak til hvorfor dette er viktig. Til tross for at egenberedskapen kan anses som relativt lav blant den norske befolkningen og anslag mot kritiske samfunnsfunksjoner kan true ressurser, kan det likevel argumenteres for at egenberedskap bidrar til en økt grad av redundante ressurser og bidrar til at befolkningen og samfunnet vil holde ut i en lenger periode før tilstandene kan anses som kritisk.

5.3.2 Akutt krisefase

"Hver dråpe teller". (Sivilf.)

I den akutte krisefasen må man respondere (Kruke, 2015, s. 178; Lundberg & Johansson, 2015, s. 23). Når en aktørs virkemidler treffer samfunnet, hevder teori at forholdet mellom stressorene og samfunnets ressurser er avgjørende for hvordan situasjonen utvikles (Norris et al. 2008, s. 131). Det er derfor viktig å øke mobilisering av ressurser opp mot dimensjonene til de sammensatte truslene. Etersom totalforsvaret skal effektivisere bruken av samfunnets begrensede ressurser (Prop, 1 S (2018-2019), s. 19; FFI, 2023) skapes et godt utgangspunkt for håndteringen av en krise og understreker samtidig et behov for ressurser med adaptive

kapasiteter som kan virke mer effektivt. I tillegg til å sørge for ressurser med økt grad av redundans, vil egenberedskap også føre til mer *robuste* og *hurtige* ressurser, noe teori legger til som viktige kapasiteter (Norris et al., 2008, s. 130).

Mennesker utgjør en nødvendig rolle i håndteringen av kriser og kan betraktes som ressurser i samfunnet. Av den grunn er det avgjørende å styrke befolkningen og gjøre dem *robuste*. Ifølge Breneau et al. (2003, s. 738) kan robuste ressurser i større grad motstå stress uten å svekkes. Gjennom det proaktivt arbeider i førkrisefasen kan det dermed argumenteres for at individer blir mer robuste da de i større grad motstår stress forårsaket av en aktørs sammensatte virkemiddelbruk. Dette blant annet fordi egenberedskap reduserer konsekvenser og gjør befolkningen i stand til å møte kriser på en bedre måte (Jackson & Ferris, 2015, s. 6; Pursianen, 2018, s. 69; Engen et al. 2016, s. 279). Eksemplet der russiske aktører i mindre grad har lyktes med påvirkning som følge av økt årvåkenhet E-tjenesten, 2024, s. 21-22) illustrerer hvordan en robust befolkning i større grad kan stå imot virkemidler og bidra til at konsekvensene av et angrep reduseres.

Egenberedskap muliggjør også en rask tilgjengelighet av ressurser. Det vil si *hurtige* ressurser. Dette er som følge av at befolkningen har varer i eget hjem, samtidig som det bidrar til at samfunnet i større grad kan fungere som normalt og opprettholde viktig drift. Ettersom beslutningsmyndigheter og operative etater fort kan bli «jammet» ned av at folk trenger hjelp (Kommune 2) har egenberedskap en viktig oppgave med å forhindre at dette skjer. I empirien eksisterer det en konsensus om at egenberedskap bidrar til at totalforsvaret kan prioritere, sette inn hjelp der behovet er størst og benytte ressurser på sine primæroppgaver fremfor å hjelpe befolkningen (DSB, 2019a, s. 3; Kommune 2; Forsvaret; Sivilf.; DSB 1; DSB 2; FFI; DSB, 2020). Forsvaret hevder egenberedskap fører til at totalforsvaret i større grad kan fokusere på selve problemet, ikke ettervirkningene. Samtidig som det "minimere hvor mye ressurser som må puttes inn for å holde totalforsvaret oppe" (Sivilf.). Disse faktorene blir også omtalt i studiens teori der Breneau et al. (2003, s. 738) forklarer at hurtige ressurser bidrar til at man kan prioritere og nå mål til rett tid for å begrense tap og unngå forstyrrelser.

På den ene siden viser de overnevnte argumentene til hvordan egenberedskap bidrar til økt tilgang på adaptive kapasiteter, som ifølge teorien til Norris et al. (2008, s. 130) medfører en høyere grad av stressmotstand. Samtidig tydeliggjøres virkningen av adaptive kapasiteter

hvordan egenberedskap bidrar til å redusere effekten av virkemidler, der samfunnet ikke reagerer med en like høy grad av «tap av presentasjon» (Marchi et al., 2023, s. 5) etter å utsettes for stress. Dette fører derfor med seg åpenbare fordeler for totalforsvarets evne til å respondere på sammensatte trusler og bidrar til en mer effektiv respons på en krise. På den andre siden vises det til at mobiliseringen av ressursene ofte ikke er nok effektive til å medføre at samfunnet responderer med *motstand*, og at en mer normal reaksjon heller blir *forbigående dysfunksjon* (Norris et al., 2008, s. 130, 132).

5.3.3 Etterkrisefasen

Når en trusselaktør har benyttet et eller flere virkemidler mot Norge, og samfunnet befinner seg i fasen av forbigående dysfunksjon må totalforsvaret sørge for en rask *gjenoppretting*. En høy grad av resiliens gjenspeiler en høyere grad av motstand og bidrar samtidig til en raskere gjenoppretting (Eshel & Kimhi, 2016, s. 110; Norris et al. 2008, s. 132; Marchi et al., 2023, s. 6). Derfor er det ønskelig med en høy grad av resiliens. Som siste del av etterkrisefasen må det til slutt sikre *læring* av hendelse.

Gjenoppretting

Gjennom teori kommer det frem at samfunnet kan starte en gjenopprettingsfase om det ikke kolliderer fullstendig etter stresset det ble utsatt for (Marchi et al., 2023, s. 5). Studiens empiriske datagrunnlag dekker i liten grad egenberedskapens rolle i gjenopprettingsfasen av samfunnet, men enkelte informanter mener på generelt grunnlag at egenberedskap har en avgjørende effekt på denne delen (FFI; Cyberf.). Studien argumenter for at dette er særlig gjennom å skape resiliens på individ- og samfunnsnivå. Teori viser imidlertid til at resiliente enkeltindivider ikke automatisk medføre et resilient samfunn (Pfefferbaum et al., 2007, s. 354). Likevel argumenterer denne studien for at egenberedskap har denne effekten. Dette kommer av at individuell resiliens kan komme samfunnet til gode (Pfefferbaum, 2007, et al., s. 354) og flere empiriske kilder mener egenberedskap og resiliens på individnivå kan føre til samfunnsresiliens (Cyberf.; DSB 1; DSB 2; FFI; Sivilf.; NOU 2023:17, s. 129).

Det særlig to forhold ved egenberedskap som bidrar til en raskere gjenoppretting og økt resiliens; dens effekt mot dimensjonene til sammensatte trusler (alvorlighet, varighet og overraskende) og dens effekt på samfunnets ressurser. Førstnevnte refererer til egenberedskapens konsekvensreducerende effekt mot et angrep, noe studien allerede har diskutert, og bidrar til å begrense dimensjonene og stresset ulike virkemidler har mot

samfunnet. Det er videre argumentert for hvordan egenberedskap frigjør totalforsvarets ressurser, bidrar til økt mengde ressurser og sikrer økt grad av ressurser med adaptiv kapasitet. På bakgrunn av disse tre faktorene kan det videre argumenteres for at egenberedskap bidrar til å raskere fylle opp samfunnets ressurser. Disse forholdene fremkommer også i teorien til Norris et al. (2008, s. 132) som hevder at alvorlighetsgraden av stressorene må reduseres samtidig som samfunnets ressurser fylles opp for å oppnå tilbakevending av funksjon. Ettersom egenberedskap bidrar til slike fordeler, vil det derfor bidra til en raskere gjenoppretting av samfunnet.

Samfunnsresiliens kan trolig trekkes frem som svært viktig i forbindelse med trusler som kommer fra en aktørs sammensatt virkemiddelbruk. Ettersom teori viser til at sammensatte trusler består av flere virkemidler (Malerud, et al. 2021, s. 3; Caspari & Nicolaysen, 2023, s. 2009) kan det av den kunne grunn være avgjørende at samfunnet evner å oppnå tilbakevending av funksjon før angrep intensiveres eller nye virkemidler introduseres som en del av en aktørs angrepskampanje. Egenberedskap blir dermed et viktig tiltak for å sørge for tilstrekkelige effektive samfunnsressurser til å skape resiliens, og unngå sårbarhet som Norris et al. (2008, s. 132) videre hevder fører til vedvarende dysfunksjon.

Læring

Siste del av etterkrisefasen og de fire tilpasningsevnene for resiliens består av læring (Kruke, 2015, s. 178; Lundberg & Johansson, 2015, s. 23; Pursianen, 2018, s. 147-148). Selv om enkeltindivider arbeider for å skape resiliens mot en type trussel, er man ikke resilient mot andre (Frankenberger et al., 2013, sitert i Sharifi, 2016, s. 643). På den ene siden skal egenberedskap ha effekt mot alle typer hendelser (DSB 1; DSB 2), og både gjennom læring og overvåking av miljøet har flere empiriske kilder vurdert det som nødvendig med oppdaterte råd om egenberedskap (DSB, 2023; DSB 2; NOU 2023:17, s. 26). På den andre siden viser studiens funn til at egenberedskap ikke er tilstrekkelig rettet mot sammensatte trusler. Dette er grunnet flere årsaker; tidligere forskning viser til at over 50% av befolkningen er godt nok forberedt på bortfall av kritisk infrastruktur (Ipsos, 2024), samtidig avslører empiriske funn at kunnskapen på en rekke punkt er mangelfull. Dette inkluderer kunnskap om trusselbilde (Forsvaret; Cyberf.; FFI) og hvordan ulike virkemidler påvirker enkeltindivid og samfunn, blant annet gjennom menneskelig kognisjon (FFI). Videre er det behov for økt kunnskap om det digitale domenet og hvordan teknologiske systemer fungerer

(NSM; NOU 2023:17, s. 34). Samtidig er KI med på å ytterligere komplisere flere faktorer (NSM, 2024, s. 13, 34; NSM). Studiens funn tyder på bakgrunn av disse forholdene til at enkeltindivider og samfunnet har et stort forbedringspotensial med arbeidet om å sikre resiliente samfunn i møte mot det brede spekteret av virkemidler Norge blir, og i fremtiden vil bli, utsatt for.

Det er derfor helt nødvendig å sikre læring, og videre implementere nye tiltak for å bedre håndtere trusselbildet vi står overfor. Dette viser til hvordan totalforsvaret beveger seg fra etterkrisefasen til en ny førkrisefase i påvente av et nytt angrep (Engen et al., 2016, s. 285). Til slutt understrekes det at det er behov for egenberedskap, både nå og i fremtiden. Denne påstanden blir i stor grad støttet av studiens empiri og tidligere forskning der det eksisterer stor enighet om at sivil støtte (Norheim-Martinsen, 2018, s. 20; FD & JD, 2018, s. 30; DSB 2; NOU 2023:17) og egenberedskap både har og vil fortsette å ha en viktig rolle i totalforsvaret (FFI; Forsvaret; NSM; Kommune 2; Sivilf.; Kommune 1; NOU 2023:17, s. 27). Dermed må det norske samfunn kontinuerlig arbeide med å lære, for så implementere tiltak og forbedre seg. Teori understreker viktigheten av dette ved å påpeke at arbeidet med både resiliens og kriser er en kontinuerlig prosess (Kruke, 2015, s. 178; Norris et al., 2008, s. 130)

Oppsummering

Egenberedskap inngår som *en* av flere virkemidler i dette arbeidet og vil ha effekt mot en aktørs ulike virkemiddelbruk i før-, akutt- og etterkrisefasen. I førkrisefasen kan *forebyggende* tiltak, som å opparbeide seg tilstrekkelig kunnskap om blant annet kildekritikk, kritisk tenking og sørge for oppdaterte systemer, bidra til å forhindre at enkeltindivider eller samfunnet blir rammet av et angrep fra en trusselaktør. Videre er hele samfunnets totale *beredskap* viktig for å håndtere de sammensatte truslene (Diesen, 2018, s. 44). Egenberedskap er en viktig del av å styrke den norske beredskapen og medfører samtidig at individer har en bedre forutsetning når krisen inntreffer. Egenberedskap har i den *akutte krisefasen* en konsekvensreducerende effekt, det øker grad av ressurser med adaptive kapasitet og fører til at totalforsvaret i større grad kan frigjøre sine ressurser. Når en krise inntreffer evner en større del av befolkningen å ta vare på seg selv og kan bidra i samfunnet. Dette medfører at totalforsvaret kan fokusere på sine primæroppgaver og raskere *gjenopprette* samfunnet.

6 Konklusjon

Denne studien har undersøkt ulike sammensatte virkemidler trusselaktører benytter, hvordan de rammer befolkning og samfunn, og hvordan egenberedskap kan benyttes som et virkemiddel for å bedre håndtere disse truslene. Det er i tillegg undersøkt hvordan egenberedskap bidrar til samfunnsresiliens og hvordan det bidrar til å styrke det norske totalforsvaret. Ved å besvare studiens forskningsspørsmål, vil det bidra til å videre besvare studiens problemstilling.

Forskningsspørsmål 1: *Hvordan rammer sammensatte trusler samfunnet?*

Sammensatte trusler består av en rekke virkemidler, inkludert sabotasje, cyberoperasjoner, sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner. Studiens funn viser til at hele samfunnet kan rammes under en aktørs sammensatt virkemiddelbruk, fra individ til å true statssikkerhet. Sårbarheter i samfunnet og egenskapene til sammensatte trusler kan bidra til at en eller flere av stressorenes dimensjoner er til stede; de kan ha høy alvorlighetsgrad, lang varighet og ramme overaskende.

Forskningsspørsmål 2: *Hvordan blir egenberedskap forstått av aktører i det norske totalforsvaret?*

Det eksisterer en enighet blant aktørene i totalforsvaret at egenberedskap består av fysiske og mentale forberedelser. Formålet med egenberedskap er å gjøre befolkningen i stand til å ta vare på seg selv og de rundt seg i minst tre døgn (slik anbefalingene står i dag) ved en uønsket hendelse, særlig bortfall av kritisk infrastruktur, uavhengig av årsakssammenheng. Funn viser til at den største verdien trolig er dens konsekvensreducerende effekt, men en viktig del av egenberedskap er også forebyggende tiltak. Egenberedskapstiltak inkluderer beredskapslager og kunnskap om blant annet kildekritikk, kritisk tenking, førstehjelp og hygiene.

Forskningsspørsmål 3: *Hvordan bidrar egenberedskap til et mer resilient samfunn som styrker det norske totalforsvaret?*

Egenberedskap bidrar til økt *situasjonsforståelse* som medfører mer effektive og gode tiltak. Disse kan virke *forebyggende* og dermed forhindre angrep mot samfunn eller individ, mens andre tiltak er konsekvensreducerende ved å bygge *beredskap*. Egenberedskap fører dermed

til en befolkning som er bedre rustet i møte med sammensatte trusler og øker individuell resiliens, noe som videre danner grunnlag for *samfunnsresiliens*.

I den akutte krisefasen har totalforsvaret, på grunn av egenberedskap, bedre forutsetninger for økt mobilisering av ressurser med *adaptive kapasiteter*. Dette blant annet fordi enkeltindivider evner å ta vare på seg selv og de rundt seg samtidig som det frigjør totalforsvarets ressurser. Dette vil føre til at samfunnet i større grad kan stå imot stress og disse forholdene vil videre skape et bedre grunnlag for totalforsvarets evne til *gjenoppretting* i etterkrisefasen og føre til en raskere prosess. Til slutt må man implementere nye tiltak og gjøre hensiktsmessige endringer for å stå imot neste angrep samfunnet blir utsatt for. Dette gjøres gjennom *læring* og prosessen starter så på nytt.

På bakgrunn av dette kan studiens problemstilling besvares:

"Hvordan kan egenberedskap bidra til å styrke det norske totalforsvaret og dens evne til å håndtere sammensatte trusler?"

Det norske totalforsvarskonseptet er i nyere tid blitt revitalisert og er stadig under utvikling (NOU 2023:17, s. 166; Norheim-Martinsen, 2018, s. 12). Studiens funn viser til at vi befinner oss i en alvorlig sikkerhetspolitisk situasjon med behov for styrket beredskap (E-tjenesten, 2024, s. 6; Regjeringen, 2022; NOU 2023:17, s. 34; NSM, 2024, s. 7). Det er derfor helt avgjørende at dagens totalforsvar evner å stå imot det brede spekteret av trusler samfunnet står overfor. Virkemidler som inngår i en trusselaktør sin virkemiddelbruk inkluderer sabotasje, cyberoperasjoner, sosial manipulasjon og påvirkningsoperasjoner. Slike virkemidler, og sammensatte trusler i sin helhet, kan føre til store konsekvenser og true både samfunnssikkerhet og statssikkerhet (Malerud, 2021, s. 13-14). Gjennom studien er det avdekket behov for en helhetlig tilnærming av beredskap (NOU 2023:17, s. 126; Diesen, 2018, s. 44) der alle nivåer av samfunnet utgjør en viktig del av den nasjonale sikkerheten. Dette inkluderer enkeltindivider, og egenberedskap utgjør derfor en viktig del av dette arbeidet. Det anses derfor som nødvendig at befolkningen gjennomfører fysiske og mentale forberedelser i forkant av en hendelse for å sikre god egenberedskap.

Studien konkluderer videre med at egenberedskap har en viktig rolle i totalforsvaret og bidrar positivt til dens evne til å håndtere sammensatte trusler. Gjennom studiens teori fra Norris et

al. (2008) er det argumentert for at egenberedskap bidrar til å bygge mer resiliente individer som medfører økt grad av samfunnsresiliens med effekt før, under og etter en krise. I førkrisefasen kan en aktørs virkemiddelbruk i større grad forhindres gjennom forebyggende tiltak. Når dette ikke er mulig har likevel befolkningen gjennomført en rekke forberedelser som gjør dem mer forberedt når en krise inntreffer.

På bakgrunn av dette vil aktører i totalforsvaret befinne seg i en bedre posisjon for å respondere og vise motstand mot truslene som rammer samfunnet. Under den akutte krisefasen kan befolkningen i større grad ta vare på seg selv og de rundt seg ved å ha tilegnet god kunnskap og sørget for beredskapslager. Samtidig kan befolkningen bidra til en kontinuitet i samfunnskritiske funksjoner, samt varer og tjenester som understøtter disse. Innbyggerne vil dermed utgjøre en ressurs og redusere den unødvendige belastningen på totalforsvaret. Dette frigjør ressurser og tillater aktørene samtidig å fokusere på sine primæroppgaver. Egenberedskapens konsekvensreducerende effekt bidrar til å begrense dimensjonene til de sammensatte truslene. I tillegg øker egenberedskap mobilisering av ressurser og bidrar med økt tilgang på ressurser med adaptive kapasiteter. Disse forholdene resulterer i at samfunnets tap av presentasjon ikke faller like drastisk etter å bli utsatt for stress og effektiviserer respons på en krise.

Videre hevder teori at det er nødvendig å redusere alvorlighetsgraden og fylle opp samfunnets ressurser for å oppnå tilbakevending av funksjon (Norris et al., 2008, s. 132). Dermed kan egenberedskap bidra til at totalforsvaret raskere kan starte gjenoppretting av samfunnet, samtidig som en høy grad av samfunnsresiliens bidrar til at denne prosessen går raskere. Både arbeidet med egenberedskap og resiliens er en kontinuerlig prosess. Det må derfor sikres læring og gjennomføre forbedrende tiltak når samfunnet utsettes for en hendelse. Studien konkluderer dermed at samfunnsresiliens er helt nødvendig for totalforsvarets evne til å håndtere, det vil si; forebygge, respondere og gjenopprette, angrep forårsaket av sammensatte trusler. Uten dette ville Norge vært i en dårligere posisjon der et virkemiddel eller en angrepspakke kan oppnå langt større effekt og påføre høyere grad av stress. I verstefall kan dette medføre en stor grad av sårbarhet, noe som Norris et al., (2008) hevder kan resultere til vedvarende dysfunksjon.

7 Studiens bidrag og videre forskning

Denne studien har bidratt til økt kunnskap om sivilsamfunnets rolle i totalforsvaret, ved å undersøke enkeltindivider. Dette er et område tidligere forskning antyder er både viktig og mangelfull (FFI, 2022; Norheim-Martinsen, 2018, s.20; FD & JD, 2018, s. 30; Gjørsv et al. 2022, s. 94; Sellevåg et al., 2022, s. 28; Gjørsv, 2019b). Det er skapt en økt innsikt av hvordan aktører i totalforsvaret forstår egenberedskap samtidig som studien tydeliggjør **hvorfor** det er viktig, noe flere informanter trekker frem som underkommunisert (DSB 1; Forsvaret; Kommune 1; Kommune 2; Sivilf.). I tillegg bidrar studien til økt kunnskap om hvilken effekt egenberedskap kan ha mot sammensatte trusler samtidig som det er identifisert utfordringer og mangler ved dagens egenberedskap i lys av det moderne trusselbilde. Til slutt er det gjennom anvendelse av relevant teoretisk rammeverk illustrert hvordan egenberedskap fungerer i alle faser av en krise og hvordan det bidrar til økt resiliens for både enkeltindivid og samfunn, samt hvordan dette kommer totalforsvaret til nytte.

Begrensinger

En begrensing ved studien er valg av teorien om samfunnsresiliens presentert av Norris et al. (2008). Det er viktig å merke seg at teorien er basert på kriser (disasters) og at kroniske miljøfarer, epidemi, politisk vold og krig ikke inkluderes i rammeverket av den grunn at stressorenes dynamikk er ansett som svært annerledes. Teoriens definisjon av krise omfatter imidlertid menneskeskapte kriser som industrielle ulykker og massevold. Sammensatte virkemidler kan inkludere slike hendelser og det kan være vanskelig å konstatere om en hendelse skyldes sammensatte trusler eller andre faktorer, i tillegg til at moderne krigføringen innebærer hendelser som ikke kun er fysisk invasjon av et land. Det er derfor valgt å benytte denne da sammensatte trusler kan medføre flere av krisene som omfattes av teorien, som terrorangrep eller sabotasje på kritisk infrastruktur. Det trekkes derfor frem som en begrensing ved studien at teorien ikke er utviklet til å passe sikkerhetspolitiske situasjoner eller hendelser relatert til krig og kan av den grad ikke forklarer kompleksiteten på en tilstrekkelig måte.

Videre forskning

Studien fokuserer kun på egenberedskap som ett tiltak for å styrke totalforsvaret og økt samfunnsresiliens. Imidlertid vil det være av stor relevans og nødvendighet å undersøke andre tiltak som fører med samme effekt slik at samfunnet blir i bedre stand til å møte risiko- og

trusselbildet vi står overfor, både i dag og i fremtiden. Blant disse tiltakene finnes teknologiske løsninger, internasjonalt samarbeid og økt samarbeid og samordning mellom militære og sivile etater. Studien viser i tillegg til at det er av interesse og nødvendighet å øke kunnskapen om sammensatte trusler. Der behov for økt forståelse og kunnskap om sammensatte trusler som helhet og hvordan ulike virkemidler, som påvirkningsoperasjoner, over tid kan påvirke både individ og samfunn (FFI, 2022; FFI; Bergaust & Sellevåg, 2023, s. 1). Tidligere forskning viser også til nødvendigheten av tverrsektorielt samarbeid og situasjonsforståelse, og forskning som baserer seg på dette vil trolig ha stor verdi (Bergaust et al., 2022, s. 3; Sivertsen et al., 2021; FD & JD, 2018, s. 30-31; NOU 2023: 17, s. 117; Sellevåg et al., 2022, s. 3; Malerud et al., 2021, s. 28).

8 Referanseliste

- Aarsæther, E. S. (2021). *Kronikk: Du er en del av Norges beredskap*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2021/kronikk-du-er-en-del-av-norges-beredskap/>
- Armat, M.R., Assarroudi, A., Rad, M., Sharifi, H. & Heydari, A. (2018). Inductive and Deductive: Ambiguous Labels in Qualitative Content Analysis. *The Quality Report*, 23(1). Nova Southeastern University. S. 219-221.
DOI: 10.46743/2160-3715/2018.2872
- BBK (2018). *Guide for Emergency Preparedness and Correct Action in Emergency Situations*. The Federal Office of Civil Protection and Disaster Assistance.
https://www.bbk.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Mediathek/Publikationen/Buergereinformatoren/Ratgeber/ratgeber-englisch-disasters-alarm.pdf?__blob=publicationFile&v=8
- Bergaust, J. C., & Sellevåg, S. R. (2023). Improved conceptualising of hybrid interference below the threshold of armed conflict. *European Security*, 33(2), 169–195.
<https://doi.org/10.1080/09662839.2023.2267478>
- Bergaust, J.H., Skjei, F. & Sellevåg, S. R. (2022). *Hva kan Norge lære av andre lands tilnærming til sammensatte trusler?* (FFI- Rapport 22/02310). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3088/22-02310.pdf>
- Birkmann, J. (2013). Measuring vulnerability to promote disaster-resilient societies and to enhance adaptation: Conceptual frameworks and definitions. *Measuring vulnerability to natural hazards: Towards disaster resilient societies (second edition)*. United Nations University Press. S. 9-79. <https://digitallibrary.un.org/record/587074?v=pdf>
- Bredesen, M. G. & Riehorn-Kjennerud, E. (2016, 13. mars). *Hybrid krigføring – hva er det?* NUPI skole. <https://www.nupi.no/skole/hvor-hender-det/2016/hybrid-krigfoering-hva-er-det>
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2019). Intervjuet: Samtalen som forskningsmetode. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling*. (s.17-45). Gyldendal.

- Bruneau, M., Chang, S. E., Eguchi, R. T., Lee, G. C., O'Rourke, T. D., Reinhorn, A. M., Shinozuka, M., Tierney, K., Wallace, W. A., & von Winterfeldt, D. (2003). A framework to quantitatively assess and enhance the seismic resilience of communities. *Earthquake Spectra*, 19(4), 733–752. <https://doi.org/10.1193/1.1623497>
- Bruvoll, J. & Rogved, F. (2022). Kapittel 1: Noen innledende betraktninger om totalforsvarets praksis. I G. F. Rongved, & P. M. Norheim-Martinsen. *Totalforsvaret i praksis* (s. 13-27). Gyldendal.
- Caspari, B. C. & Nicolaysen, V. (2023). S sammensatte trusler og forsvaret av Nord-Norge: Hvordan kan sammensatt virkemiddelbruk avdekkes i Troms og Finnmark? I N. Wegge (Red.), *Sikkerhetspolitikk og militærmakt i Arktis*. (s. 203-229). Cappelen Damm Akademisk
- Cicero (u.å.). *Publikasjoner*. Hentet 12.mars 2024 fra <https://cicero.oslo.no/no/publikasjoner>
- Cullen & Reichborn-Kjennerud (2017). *MCDC Countering Hybrid Warfare Project: Understanding Hybrid Warfare*. GOV.UK. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a8228a540f0b62305b92caa/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- Denckla, C. A., Cicchetti, D., Kubzansky, L. D., Seedat, S., Teicher, M. H., Williams, D. R. & Koenen, K. C. (2020). Psychological resilience: an update on definitions, a critical appraisal, and research recommendations. *European Journal of Psychotraumatology*, 11:1, 1822064. <https://doi.org/10.1080/20008198.2020.1822064>
- Diesen, S. (2018). *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*. Forsvarets Forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2152/18-00080.pdf>
- Dovers, S. R., & Handmer, J. W. (1992). Uncertainty, sustainability and change. *Global Environmental Change*, 2(4). Butterworth-Heinemann Ltd. S. 262–276. DOI: 0959-3780/92/040262-15
- DSB (2012). *Sikkerhet i kritisk infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjoner: - modell for overordnet risikostyring*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/sikkerhet-i-kritisk-infrastruktur.pdf>

- DSB (2016). *Samfunnets kritiske funksjoner*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og miljø.
https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kiks-2_januar.pdf
- DSB (2018). *Totalforsvaret: Sammen for et tryggere Norge*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://www.dsb.no/reportasjearkiv/sammen-for-et-tryggere-norge/>
- DSB (2019a). "Du er en del av Norges beredskap": Evaluering av DSBs egenberedskapskampanje. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.
<https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/egenberedskap/du-er-en-del-av-norges-beredskap---evaluering-av-dsbs-egenberedskapskampanje.pdf>
- DSB (2019b). *Analyse av krisescenarioer*; 2019. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.
https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/p1808779_aks_2018.cleaned.pdf
- DSB (2020). *Du er en del av Norges beredskap: råd om egenberedskap*. [Brosjyre].
https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/egenberedskap/brosjyrer-2021/rev_dsb_beredskap_brosjyre_original_bokml.pdf
- DSB (2023). *Reviderte råd om egenberedskap – høring*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://hoering.dsb.no/Hoering/2826>
- DSB (2024, 29. mai), Skjerper rådene om egenberedskap. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2024/skjerper-radene-om-egenberedskap/>
- DSB (u.å.a). *Du er en del av Norges beredskap*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Lest 20. januar 2024 <https://www.dsb.no/reportasjearkiv/egenberedskap/>
- Duchek, S. (2020). Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*, 13. Springer. S. 215–246. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40685-019-0085-7>
- E- tjenesten (2023). *FOKUS 2023*. Etterretningstjenesten.
<https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf/> /attachment/inline/c1a9a458-aa1d-4bf6-a558-9cec57acde8f:9b2050d897a2b2db1bddc8e505db7b666e608b98/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf

- Endregard, M. (2018). Kapittel 4: Totalforsvaret i et sivilt perspektiv. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Det nye totalforsvaret* (s. 62-80). Gyldendal.
- Endsley, M. R (1995). Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. *Human Factors Journal*, 37(1), 32-64. <https://doi.org/10.1518/001872095779049543>
- Engen, O. A., Kruke, B. I., Lindøe, P., Olsen, K. H., Pettersen, O. E., & Pettersen, Kenneth Arne. *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Eshel, Y., & Kimhi, S. (2016). Community Resilience of Civilians at War: A New Perspective. *Community Mental Health Journal*, 52(1), 109–117. <https://doi.org/10.1007/s10597-015-9948-3>
- E-tjenesten (2024). *FOKUS 2024*. Etterretningstjenesten. <https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2024%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v2.pdf> /attachment/inline/cd45b8b4-c932-4e85-964b-d8c83efd8f40:c2b3b54d5beef80df58e325ec77a571c9583fc91/Fokus2024%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v2.pdf
- FD & JD (2018). *Støtte og samarbeid: En beskrivelse av totalforsvaret i dag*. Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5a9bd774183b4d548e33da101e7f7d43/stotte-og-samarbeid-en-beskrivelse-av-totalforsvaret-i-da.pdf>
- FFI (2018). *Har forsket på hybridkrig mot Norge*. Forsvarets forskningsinstitutt. <https://www.ffi.no/aktuelt/nyheter/har-forsket-pa-hybridkrig-mot-norge>
- FFI (2023. 22. september). *Avdeling Totalforsvar*. Forsvarets forskningsinstitutt. <https://www.ffi.no/om-ffi/totalforsvar>
- FFI. (2022, 23. mai). Hvordan står det til med totalforsvaret. [Audiopodkast]. I *UGRADERT*. Forsvarets forskningsinstitutt.
- FFI. (u.å.a). *Hva leter du etter?* Lest 05.april 2024 fra <https://www.ffi.no/sok?q=sammensatte+trusler+>
- Finci, A., Svennerud, M., Smedshaug, C. A. & Rustad, L. J. (2023). *Norsk selvforsyning av matvarer- status og potensial* (NIBIO Rapport vol.9, nr. 137 (skrives dette 9/137?)) Norsk for bioøkonomi. https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/3105805/NIBIO_RAPPORT_2023_9_137.pdf?sequence=1

- Fletcher, D. & Sarkar, M. (2013). Psychological Resilience: A Review and Critique of Definitions, Concepts, and Theory. *European Psychologist*, 18(1), 12–23. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000124>
- Folkogforsvar (u.å.). *Totalforsvaret*. Folk og forsvar. <https://folkogforsvar.no/tema/sikkerhet-beredskap/totalforsvaret/>
- Gjørsv, G. H (2019b, 6. september). *Siviles rolle i totalforsvaret: Vi er både en del av problemet og løsningen*. Utsyn. <https://www.prosjektutsyn.no/siviles-rolle-i-totalforsvaret-vi-er-bade-en-del-av-problemet-og-losningen/>
- Gjørsv, G. H. (2019a, 3. april). *Totalforsvaret: Samfunnstillit er moderne avskrekking*. Utsyn. <https://www.prosjektutsyn.no/totalforsvaret-samfunnstillit-er-moderne-avskrekking/>
- Gjørsv, G. H., Gjørsv, J, Karlsson, Ø. N., Aasen, M & Rongved, G. F. (2022). Kapittel 5: De siviles rolle i sammensatt krigføring. I G. F. Rongved, & P. M. Norheim-Martinsen. *Totalforsvaret i praksis* (s. 51- 72). Gyldendal.
- Hageberg, E. & Smedshaug, C., A. (2013). *Korn og krise: Hvorfor Norge bør starte kornlagring* (ISSN: 0803-0324. Rapport 2- 2013). ArgiAnalyse. https://www.agrianalyse.no/getfile.php/13943-1513670658/Dokumenter/Dokumenter%202013/Rapport%202020-%202013_korn%20og%20krise.pdf
- Helsloot, I. & Ruitenbergh, A. (2004). Citizen Response to Disasters: a Survey of Literature and Some Practical Implications. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 12(3), 98-111. <https://doi.org/10.1111/j.0966-0879.2004.00440.x>
- Hjerm, M. & Lindgren, S. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig analyse*. Gyldendal akademisk.
- Hofoss, E. (2023, 21. april). *Maner til felles innsats mot påvirkning*. Forsvarets forskningsinstitutt. <https://www.ffi.no/aktuelt/nyheter/maner-til-felles-innsats-mot-pavirkning>
- Holling, C. S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), 1–23. <https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>
- Hybrid Coe. (u.å) *Hybrid Coe*. <https://www.hybridcoe.fi/>
- Ipsos (2024). *Befolkningsundersøkelse: Om norske husholdningers bevissthet og atferd knyttet til egenberedskap*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

<https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/andre-rapporter/rapport---husholdningens-egenberedskap-2023-oppdaterert.pdf>

Isaacs, K., Mota, N. P., Tsai, J., Harpaz-Rotem, I., Cook, J. M., Kirwin, P. D., Krystal, J. H., Southwick, S. M. & Pietrzak, R. H. (2017). Psychological resilience in U.S. military veterans: A 2-year, nationally representative prospective cohort study. *Journal of Psychiatric Research*, 84, 301-309.

Jacksonf, S. & Ferris, T. L. J (2017). Proactive and Reactive Resilience: A Comparison of Perspectives. Insight. International Council on Systems Engineering.

file:///C:/Users/bruker/Downloads/R33_Perspectives.pdf

Jacobsen, D. I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.) Cappelen damm.

JD (2022). *Styrket sivil beredskap*. Justis- og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/styrker-sivil-beredskap/id2904784/?cedit=true>

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2015). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Abstrakt.

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utg.). Abstrakt forlag.

Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori?: nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.

Kaiser, J. H. (2022). Kapittel 2: Totalforsvarets lokalt og regionalt – status og utfordringer. I G. F. Rongved, & P. M. Norheim-Martinsen. *Totalforsvaret i praksis* (s. 28-50). Gyldendal.

Kapelrud, K. (2022, 14. november). *Avslør falske nyheter*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/avslor-falske-nyheter>

Kårstad, O. (1983). *Sivilt beredskap: et skuebrød?* Universitetsforlaget.

Kelman, I. (2019). Axioms and actions for preventing disasters. *Progress in Disaster Science*, 2. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2019.100008>

Klein, R. J. T., Nicholls, R. J. & Thomalla, F (2003) Resilience to natural hazards: How useful is this concept? *Global Environmental Change. Part B, Environmental Hazards*, 5(1), 35–45. <https://doi.org/10.1016/j.hazards.2004.02.001>

- Kruke, B. I. (2015). Planning for crisis response: the case of the population contribution. I *Safety and Reliability of Complex Engineered Systems*. CRC Press. ISBN 9781138028791. s.177-185.
- Larsen, A. K. (2012). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Fagbokforlaget.
- Linnenluecke, M. K. (2017). Resilience in Business and Management Research: A Review of Influential Publications and a Research Agenda. *International Journal of Management Reviews*, 19, 4–30. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12076>
- Lundberg, J., & Johansson, B. J. (2015). Systemic resilience model. *Reliability Engineering & System Safety*, 141, 22–32. <https://doi.org/10.1016/j.ress.2015.03.013>
- Lynggaard, K. (2019). [Dokumentanalyse. I S. Birkmann & L. Tanggaard \(Red.\), Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling. \(s. 153-170\). Gyldendal.](#)
- Maal, M., Isaachsen, M. & Torget, K. (2016). *Tverrsektoriell sårbarhet: Hvordan få oversikt over sårbarheter i kritiske samfunnsfunksjoner?* Forsvarets Forskningsinstitutt & Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:2598/16-00723.pdf>
- Malerud, S., Hennum, A. C & Toverød, N. (2021). *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler: - et konseptgrunnlag*. (FFI-rapport 21/00246). Forsvarets forskningsinstitutt. <http://18.195.19.6/bitstream/handle/20.500.12242/2833/00246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Malerud, S., Hennum, A. C. & Toverød, N. (2021). *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler: - et konseptgrunnlag*. (FFI-RAPPORT 21/00246). <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgegearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2833/00246.pdf>
- Marchi, M. D., Friedrich, F., Reidi, M., Zadek, H. & Rauch, E. (2023). Development of a resilience assessment model for manufacturing enterprises. *sustainability*, 15(24). <https://doi.org/10.3390/su152416947>
- Martin, R. (2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography*, 12, 1–32. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbr019>
- Medietilsynet. (2022, 23. mars). *Kritisk medieforståelse*. <https://www.medietilsynet.no/digitale-medier/kritisk-medieforstaelse/stopp-tenk-sjekk/>

- Meld. St. 10 (2016-2017). *Risiko i et trygt samfunn*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/no/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 5 (2020-2021). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ba8d1c1470dd491f83c556e709b1cf06/no/pdfs/stm202020210005000dddpdfs.pdf>
- Ministry of Defence. (2023, 18. januar). *Countering hybrid warfare project*. Gov.uk. <https://www.gov.uk/government/publications/countering-hybrid-warfare-project-understanding-hybrid-warfare>
- Monaghan, S., Cullen, P & Wegge, N. (2019). *MCDC countering Hybrid Warfare Project: Countering hybrid warfare*. GOV.UK.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c8141e2e5274a2a51ac0b34/concepts_mcdc_countering_hybrid_warfare.pdf
- MSB (u.å.). *Hemberedskap – Sju dager*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Lest 03. Februar 2024 fra <https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/forbered-dig-for-kris/hemberedskap---preppa-for-en-vecka/>
- NATO (2023a, 02. august). *Resilience, civil preparedness and Article 3*.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
- NATO (2023b, 04. juli). *Collective defence and Article 5*.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm
- NATO StratCom COE (2019). *Hybrid Threats: A Strategic Communications Perspective*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
file:///C:/Users/bruker/Downloads/2nd_book_short_digi_pdf.pdf
- NESH (2023). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). De nasjonale forskningsetiske komiteene.
<https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora.pdf>
- Nettskjema. (u.å). *Nettskjema*. <https://nettskjema.no/>
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier: Den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget.

- NKOM. (2023, 19. september). *Mangedobling av GPS-jamming mot Norge*.
<https://nkom.no/aktuelt/Mangedobling%20av%20GPS-jamming%20mot%20Norge>
- Norheim-Martinsen (2018). Kapittel 1 introduksjon: Det nye totalforsvaret – utviklingstrekk og utfordringer. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Det nye totalforsvaret* (s. 11-24). Gyldendal.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*, *41*(1-2), 127–150.
<https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- NOU 2006: 6 (2006). *Når sikkerheten er viktigst: Beskyttelse av landets kritiske infrastrukturer og kritiske samfunnsfunksjoner*. Justis- og politidepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c8b710be1a284bab8aea8fd955b39fa0/no/pdfs/nou200620060006000dddpdfs.pdf>
- NOU 2019: 13 (2019). Når krisen inntreffer.
- NOU 2023:17 (2023) *Nå er det alvor- Rustet for en usikker fremtid*. Justis- og beredskapsdepartementet. [Justis- og beredskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebfc845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebfc845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf)
- Noy, I. & Yonson, R. (2018). Economic Vulnerability and Resilience to Natural Hazards: A Survey of Concepts and Measurements. *Sustainability*, *10*(8), 2850.
<https://doi.org/10.3390/su10082850>
- NSM (2023). *Risiko 2023*. Nasjonal sikkerhetsmyndighet.
<https://nsm.no/getfile.php/1312547-1676548301/NSM/Filer/Dokumenter/Rapporter/Risiko%202023%20-%20Nasjonal%20sikkerhetsmyndighet.pdf>
- NSM (2024). *Risiko 2024: Nasjonal sikkerhet – et felles ansvar*. Nasjonal sikkerhetsmyndighet. <https://nsm.no/getfile.php/1313477-1707733210/NSM/Filer/Dokumenter/Rapporter/Risiko%202024.pdf>
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget.
- O'Brien, K., Sygna, L. & Haugen, J. E. (2004). Vulnerable or resilient? A multi-scale assessment of climate impacts and vulnerability in Norway. *Climatic change* *64*: 193-

225. Kluwe Academic Publishers.
file:///C:/Users/bruker/Downloads/B_CLIM.0000024668.70143.80.pdf
- Pfefferbaum, B. J., Reissman, D. B., Pfefferbaum, R. L., Klomp, R. W., & Gurwitch, R. H. (2007). Building Resilience to Mass Trauma Events. In *Handbook of Injury and Violence Prevention* (pp. 347–358). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-0-387-29457-5_19
- Prop. 1 S (2018-2019). *For budsjettåret 2019 under Samferdselsdepartementet*
Utgiftskapitler: 1300–1380 Inntektskapitler: 4300–4380, 5577, 5611, 5619, 5622 og 5624. Samferdselsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/f4d34526e4914a5793a9b4c668cf70b7/no/pdfs/prp201820190001_jdddddpdfs.pdf
- Prop. 1 S (2018-2019). *For budsjettåret 2019.* Forsvarsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/0d9a279e01a94aa395e95018718ab2b7/no/pdfs/prp201820190001_fdddddpdfs.pdf
- Prop. 1 S (2021- 2022) *For budsjettåret 2022-Statsbudsjettet.* Finansdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/ac3c943108aa44cd8ecb59e217833ed7/no/pdfs/prp202120220001_fdddddpdfs.pdf
- Prop. 1 S (2023-2024). *Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak): For budsjettåret 2024.* Forsvarsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/c9c8c8ea3d614887916c2026733b7e3d/no/pdfs/prp202320240001_fdddddpdfs.pdf
- PST (2023). *Nasjonal trusselvurdering 2023.* Politiets sikkerhetstjeneste.
file:///C:/Users/bruker/Downloads/globalassets_2023_ntv_ntv_2023_nor_web.pdf
- PST (2024). *Nasjonal trusselvurdering 2024.* Politiets sikkerhetstjeneste.
https://www.pst.no/globalassets/2024/ntv2024/nasjonal-trusselvurdering-2024_uuweb.pdf
- Pursiainen, C. (2018). *The Crisis Management Cycle.* Routledge.
- Regjeringen (2022, 25. oktober). *Statsministerens redegjørelse for Stortinget om krigen i Ukraina og den sikkerhetspolitiske situasjonen.* Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-redegjorelse-for-stortinget-om-krigen-i-ukraina-og-den-sikkerhetspolitiske-situasjonen/id2939900/>

- Regjeringsjansliet (2024, 07. januar). *Tale av sivilforsvarsminister Carl-Oskar Bohlin på folke- og forsvarskonferansen 2024*. Regjeringen.se.
<https://www.regeringen.se/tal/2024/01/anforande-av-minister-for-civilt-forsvar-carl-oskar-bohlin-vid-folk-och-forsvars-rikskonferens-2024/>
- Rehak, D., Senovsky, P., Hromadab, M. & Lovececk, T. (2019). Complex approach to assessing resilience of critical infrastructure elements. *International journal of critical infrastructure protection*, 25, 125-138.
- Rerup, C. (2001). "Houston, we have a problem": Anticipation and improvisation as sources of organizational resilience. *Comportamento Organizacional E Gestao*, 17(1), 27-44.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg.) Fagbokforlaget
- Rød, B., Lange, D., Theocharidou, M. & Pursiainen, C. (2020). From Risk Management to Resilience Management in Critical Infrastructure. *Journal of Management in Engineering*, 36(4). [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)ME.1943-5479.0000795](https://doi.org/10.1061/(ASCE)ME.1943-5479.0000795)
- Roepke, W. & Thankey, H. (2019). *Resilience: the first line of defence*. North Atlantic treaty organization. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html>
- Rose, A. & Krausmann, E. (2013). An economic framework for the development of a resilience index for business recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 5, 73-83.
- Rose, A. (2004). Defining and measuring economic resilience to disasters. *Disaster Prevention and Management*, 13(4), 307–314.
<https://doi.org/10.1108/09653560410556528>
- Rosenqvist, H., Reitan, N. K., Petersen, I. & Lange, D. (2018). ISRA: IMPROVER societal resilience and analysis for critical infrastructure. I Haugen et al. (red). *Safety and Reliability – Safe Societies in a Changing World*. Taylor & Francis Group, ISBN 978-0-8153-8682-7.
- Scherzer, S., Lujalab, P. & Røda, J. K. (2019). A community resilience index for Norway: An adaptation of the Baseline Resilience Indicators for Communities (BRIC). *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 36.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101107>

- Sellevåg, S. R. (2022). *Sivil støtte til Forsvaret* (FFI-Rapport 22/01207). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3027/22-01207.pdf>
- Sellevåg, S. R., Birkemo, G. A., Breivik, H., Endregard, M., Enemo, G., Grunnan, T., Johnsen, A., Lausund, R., Sendstad, O. J. & Thuv, A. (2022b) *Styrker og svakheter ved dagens totalforsvar* (FFI- Rapport 22/02620). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3191/22-02620.pdf>
- Sharifi, A. (2016). A critical review of selected tools for assessing community resilience. *Ecological Indicators*, 69, 629–647. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2016.05.023>
- Sikker Hverdag. (u.å.). *Slik avslører du falske nyheter*. Lest 03.februar 20204 fra <https://www.sikkerhverdag.no/din-beredskap/varsling-og-informasjon/slik-avslorer-du-falske-nyheter/>
- Sivertsen, E. G., Hellum, N., Bergh, A. & Bjørnstad, A. L. (2021) *Hvordan gjøre samfunnet mer robust mot uønsket påvirkning i sosiale medier*. (FFI-RAPPORT 21/01237). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2898/21-01237.pdf>
- Sørli, S., & Rønne, H. K. (2006). *Hele folket i forsvar : totalforsvaret i Norge frem til 1970*. Akademika.
- Stavland, B. & Bruvoll, J. A. (2019). *Resiliens – hva er det og hvordan kan det integreres i risikostyring?* (FFI-rapport 19/00363). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2540/19-00363.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.

- Thomstad, A. B. (2018). Kapittel 3: Totalforsvaret i et militært perspektiv. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Det nye totalforsvaret* (s. 41-61). Gyldendal.
- Tierney, K. (2015). Resilience and the Neoliberal Project: Discourses, Critiques, Practices- And Katrina. *American Behavioral Scientist*, 59(10), 1327-1342.
<https://doi.org/10.1177/0002764215591187>
- Turner, B. A. (1976). The Organizational and Interorganizational Development of Disasters. *Administrative Science Quarterly*, 21(3), 378–397.
<https://doi.org/10.2307/2391850>
- UiO. (2024, 26. september). *Nettskjema-diktafon mobilapp*. Universitetet i Oslo.
<https://www.uio.no/tjenester/it/adm-app/nettskjema/hjelp/diktafon.html>
- UiT. (u.å.). *The Grey Zone*. Universitetet i Tromsø.
https://uit.no/research/thegreyzone?p_document_id=702636&Baseurl=/research/
- UNDRR. (u.å.). *Resilience*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction.
<https://www.undrr.org/terminology/resilience>
- Viste R. H. & Birkemo, G. A. (2023). Geografisk fordeling av sivile ressurser for forsvaret av Norge (FFI-RAPPORT 23/02037). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3240/23-02037.pdf>
- Viste, R. H. & Birkemo, G. A. (2023). *Geografisk fordeling av sivile ressurser* (FFI- Rapport 23/02037). Forsvarets forskningsinstitutt. <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/3240/23-02037.pdf>
- Weissmann, M., Nilsson, N., Thunholm, P. & Palmertz B. (2021). *Hybrid Warfare : Security and Asymmetric Conflict in International Relations*. I. B. Taurus.
- Widerberg, K. (2005). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Universitetsforlaget.
- Wilson, G. (2012). *Community Resilience and Environmental Transitions* (1st ed., pp. xii–xii). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203144916>

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuguide – Egenberedskapens rolle i totalforsvaret

Intro:

1. Hvilken organisasjon arbeider du for?
2. På hvilken måte er din organisasjon knyttet til arbeidet med totalforsvaret, sammensatte/hybride trusler og egenberedskap?
3. Hvilken rolle har du i dette arbeidet?

Egenberedskap

4. Hvordan forstår du enkeltindividers egenberedskap?
5. Synes du anbefalingene om enkeltindividers egenberedskap gjenspeiler truslene samfunnet står ovenfor i dag?
 - a. *Hvorfor / hvorfor ikke?*
 - b. *Er det noe du synes bør endres med disse anbefalingene?*
 - c. *Er noen aspekt ved egenberedskap underkommunisert?*
6. Hvilke egenberedskapstiltak er mest sentrale for å adressere de overnevnte truslene i dagens samfunn?
7. Hva tror du årsakene til at store deler av befolkningen ikke har tilstrekkelig egenberedskap?
8. Kan egenberedskap bidra til et mer resilient samfunn?
 - a. *Hvordan / hvorfor ikke?*

Sammensatte trusler

9. Hvordan forstår du sammensatte trusler?
10. Hvilken type sammensatte trusler står norske borgere ovenfor?
11. På hvilken måte mener du enkeltindivider har et ansvar for å redusere virkningen av sammensatte trusler?

12. Hvordan kan egenberedskap virke ha en sannsynlighetsreducerende effekt mot sammensatte trusler?
- a. Kan du komme med noen eksempler på slike egenberedskapstiltak?
13. Hvordan kan egenberedskap ha en konsekvensreducerende effekt mot sammensatte trusler?
- a. Kan du komme med noen eksempler på slike egenberedskapstiltak?

Totalforsvaret

14. Hvilken effekt og bidrag har egenberedskap på totalforsvarets oppgave og funksjon?
15. I hvilken grad tror du, eller synes du, at det norske totalforsvaret bør basere seg på at innbyggere praktiserer egenberedskap?
16. Hvilken rolle bør egenberedskap ha i arbeidet med å styrke det norske totalforsvaret i tiden fremover?
17. Hvilke konkrete tiltak kan og bør enkeltindivider gjennomføre for å bidra til et styrket totalforsvar?

Avslutningsvis

18. Har du noe du ønsker å legge til eller noen avsluttende refleksjoner?

Vedlegg 2

Godkjenning fra Sikt

Vurdering av behandling av personopplysninger

09.02.2024

Referansenummer

703867

Vurderingstype

Automatisk

Dato

09.02.2024

Tittel

Egenberedskapens rolle i totalforsvaret

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for naturvitenskap og teknologi / Institutt for ingeniørvitenskap og sikkerhet

Prosjektansvarlig

Are Sydnes

Student

Charlotte Vrang Sund

Prosjektperiode

01.01.2024 - 03.06.2024

Kategorier personopplysninger

- Almennelige

Lovlig grunnlag

- Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 03.06.2024.

Meldeskjema

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering

- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertrедelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

Vedlegg 3

Informasjonsskriv med samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Egenberedskapens rolle i totalforsvaret»?

Formål med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt der formålet er å undersøke egenberedskapens rolle i totalforsvaret gjennom å besvare på følgende (foreløpige) problemstilling:

«Hvordan kan egenberedskap bidra til å redusere virkningene av sammensatte trusler og et styrket totalforsvar?»

Prosjektet er en masteroppgave i Samfunnsikkerhet ved UiT – Norges Arktiske Universitet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi det er ønskelig med informanter ansatt i organisasjoner som er en del av totalforsvaret og har kjennskap til dette. Utvalget består av totalt 10-14 stk. der både den sivile og militære delen av totalforsvaret vil bli representert. Dette er for å ha informanter som representerer de ulike delene av samfunnet med ulike synvinkler og spesialisert kunnskap.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT – Norges Arktiske Universitet er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet vil det gjennomføres et intervju, enten digitalt eller fysisk, som vil vare i 30-60 minutter. Vår samtale vil bli tatt opp, **dersom det gis samtykke til**, for så å bli transkribert senere. Det vil bli gjennomført et kvalitativt semistrukturert intervju med en stor grad av fleksibilitet der du svarer så godt og ærlig du kan. Deltakelsen vil anonymiseres og de eneste personopplysningene som vil bli tatt i bruk i studien er i hvilken organisasjon du er ansatt i og arbeidsoppgaver relatert til totalforsvaret.

Om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun ansvarlig student, Charlotte Vrangsun, for prosjektet som skal samle inn, bearbeide og lagre data om din informasjon.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data og du vil bli anonymisert i oppgaven.
- Alt av informasjon og intervjuet vil bli lagret på en forsvarlig måte imens prosjektet fremdeles er aktivt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT – Norges Arktiske Universitet har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å be om innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Vi vil gi deg en begrunnelse hvis vi mener at du ikke kan identifiseres, eller at rettighetene ikke kan utøves.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 03.06.2024.

Personopplysningene innhentet, og lydopptakene på intervjuet vil da slettes.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

- Are Sydnes: are.sydnes@uit.no
- Charlotte Vrang Sund: cvr002@uit.no
- Vårt personvernombud: Annikken Steinbakk: personvernombud@uit.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på e-post: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen,

Are Sydnes
(Veileder)

Charlotte Vrang Sund
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Egenberedskapens rolle i totalforsvaret*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

